

Omslag: Tjalling Houkema

620&624

Sinds de laatste ontwikkelingen in de zaak van de **Schiedammer parkmoord**, is er meer aandacht voor de **valse bekentenissen**. Komen valse bekentenissen vaak voor, wat zijn de risicofactoren en wat is ertegen te doen?

In een opiniebijdrage over die 'zaak-Nienke' concludeert Bart Stapert vervolgens dat fouten in het strafrecht kunnen worden voorkomen met meer bevoegdheden voor de advocaat én een **actievare opstelling van de raadsman**.

606,642&646

Tijdens de **Ordevergadering in Leeuwarden** werden ideeën voor vernieuwing van de advocatuur tegenover enkele doemscenario's gezet. Zo zei de landelijk deken dat er volgens haar geen goede reden is om juristen in dienst van de rechtsbijstandverzekeraars buiten het procesmonopolie te houden. En de secretaris-generaal van de koepel van Europese balies voorspelde dat er een onderkaste van arme advocaten zal ontstaan, en dat regeringen de beroepsgroep steeds verder zullen reguleren.

626 Het verweer van de verkoper dat de gestelde gebreken geen non-conformiteit opleveren omdat zij het 'normaal gebruik' niet verhinderen, is tegenwoordig minder kansrijk. Dit blijkt uit het overzicht van recente literatuur en rechtspraak over **non-conformiteit bij de koop van woningen**.

In de volgende nummers

- Gesprek met Frits Posthumus
- Nederlandse stukken in een Amerikaanse procedure
- De terrorismewetgeving
- Verzoek om voorlopig getuigenverhoor of deskundigenbericht
- Wet op de jeugdzorg
- De waarde van een onderneming

ARTIKELEN

NA DE ZAAK-NIENKE

- 620** ► Valse bekentenissen
Tom Smeets, Robert Horselenberg
- 624** ► Beperkte rol advocatuur bij voorkomen dwalingen is juridische misser
Bart Stapert
- 626** Non-conformiteit bij de koop van woningen
J. Dammingh
- 634** Het veranderde landschap van de gesubsidieerde rechtsbijstand
Jan van Dijk en Frits Haarlemmer

VASTE RUBRIEKEN

606 ACTUALITEITEN

- Sombere ogende dag eindigt feestelijk
- 'Regeltjes maken om de minister te behagen'
- Peter R. de Vries: 'Niets is nu vanzelfsprekend meer'
- Vechten tegen kangaroo-juristen
- Graf Von Westfalen:

636 DE CULTUUR VAN

Mario Geurts
Jan Pieter Nepveu

639 BRIEVEN

'Negativisme in Ordespecial'

639 'OVER MIJN ADVOCaat' I

Françoise

641 RECHTER SCHRIJFT TERUG

Botsende tunnelvisies

662 DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN

VAN DE ORDE

- 619** ► Van de deken: Terugblik
- 642** ► Advocatuur op drift, *Els Unger*
- 646** ► The party will come to an end, *Jonathan Goldsmith*
- 653** ► Voortgezette Stagiaire Opleiding en Permanente Opleiding
- 660** ► Personalia

629 COLOFON

Ordevergadering, Leeuwarden 30 september 2005

Somber ogende dag eindigt feestelijk

In de Leeuwarder Harmonie lieten de sprekers hun licht schijnen over bedreigingen waaraan de balie onderhevig is. Optimistische geluiden – kansen grijpen om te vernieuwen – wisselden af met sombere scenario's: binnen afzienbare tijd een drastisch eind aan de groei en zelfstandigheid van de advocatuur. In diverse 'carrousseldebatten' kon de hele zaal zich roeren en tegen het eind werden bekens uitgereikt, en een arme jongen moest het podium op.

Anneke Groenewoud, redactielid

De commissie Advocatuur is door minister Donner aan het werk gezet om de advocatuur door te lichten: is de huidige organisatievorm van de beroepsgroep nog adequaat en past die bij de werkelijkheid van heden? *Advocatuur op drift* was daarom dit jaar het thema van de Ordevergadering. Een wat merkwaardige titel vanwege de bijbetekenis van 'wegspoelen': het beloofde een sombere dag te worden.

Dit jaar is anders dan verleden jaar gelukkig niet gekozen voor Margreet Dolman als dagvoorzitter, maar voor Roderik van Grieken, voorzitter van het Nederlands Debat Instituut. Hij vervult zijn taak uitstekend: geroutineerd wandelt hij heen en weer op het podium en praat hij de vier sprekers 'aan elkaar'. Het enige minpuntje is dat de organisatie er blijkbaar rotsvast op vertrouwt dat alle deelnemers het *Advocatenblad* lezen (in de *Actualiteiten* van nr. 2005-12 was er aandacht voor het Nederlands Debat Instituut van Van Grieken) en het niet nodig vindt hem aan het begin van de dag nog eens voor te stellen.

BEDREIGINGEN TE LIJF

Het welkomstwoord is van de burgemeester van Leeuwarden, mr. dr. Geert Dales. Hij bevestigde dat de eerste jaarvergadering van de Orde na invoering van de *Advocatenwet* – die in 1953 ook in Leeuwarden plaatsvond – een feestelijke gebeurtenis was. Volgens Dales is het sindsdien zo gebleven: 'In Leeuwarden is het altijd feest'.

Uit de Ordespecial van het *Advocatenblad* (nr. 2005-13) trok Dales de conclusie dat er weliswaar niet veel mis lijkt met de advocatuur; maar dan is het juist goed om kritisch naar jezelf te kijken. Dales trok een parallel met het openbaar bestuur, dat ook een oude organisatievorm heeft (uit 1848 zelfs). Volgens hem heeft dat openbaar bestuur, net als de advocatuur – en het OM! – de neiging zich naar binnen te keren.

Daarna was het de beurt aan de kersverse denken Els Unger. In haar *maiden speech* deed zij een aantal persoonlijke en vooral praktische voorstellen om bedreigingen van buiten te lijf te gaan. (Zie voor de tekst de Ordepagina's achter in dit nummer.) Ze benadrukte dat als het aan haar lag het verschoningsrecht voor de hele beroepsgroep op alle rechtsgebieden bleef bestaan. Volgens Unger waren er ook verbeteringen mogelijk: er zijn geen goede redenen om bijvoorbeeld juristen in dienst van de rechtsbijstandverzekeraars buiten het procesmonopolie te houden. Ze zei bovendien dat de tuchtrechter zou moeten beschikken over een gevarieerder straffenarsenaal en dat disciplinaire sancties openbaar moesten worden

gemaakt. Over de Orde zelf meende ze dat consumentenorganisaties, rechterlijke macht en verzekeraars er medezeggenschap in dienen te krijgen.

De voorzitter van de Stichting Jonge Balie Nederland, Dick van Sprundel, kon voor zijn toespraak blijkbaar geen raakvlakken vinden met het thema van de dag. Hij presenteerde de Jonge Balie als hoeder van de kwaliteit binnen de advocatuur en beval de deelname aan het Jonge Baliecongres aan: er kunnen punten mee worden behaald!

EIND AAN HET FEEST

Het hoogtepunt van de ochtend – en misschien wel van de dag – was de toespraak van Jonathan Goldsmith, de secretaris-generaal van de Council of the Bars and Law Societies of Europe (CCBE). Hij hield een glashelder betoog over de toekomst van de advocatuur in Europa, een toekomst die volgens hem niet erg rooskleurig is. (Zie voor zijn tekst 'The party is coming to an end' de Ordepagina's achter in dit nummer.) De afgelopen jaren is het aantal advocaten in Europa enorm toegenomen. Hij noemde daarvoor een aantal oorzaken. In de

Ontvangst in De Harmonie in Leeuwarden

column

Windkracht Veel

JOOST BEVERSLUIS

Jonathan Goldsmith

eerste plaats was er door de economische groei steeds meer markt voor advocaten, mede door het agressieve marketingbeleid van een aantal van hen. De economie in Europa is veranderd van een industriële economie naar een economie van dienstverlening, en deze heeft veel meer behoefte aan regels en wetten.

Als tweede noemde Goldsmith het Europese sociale model: in de afgelopen jaren zijn er steeds meer rechten voor de Europese burgers gekomen. En ten slotte speelde volgens hem een rol de – in zijn visie misplaatste – opvatting dat een wet de oplossing is voor ieder probleem: ‘een obsessie van regeringen, denk maar aan de bestrijding van terrorisme’. Die toename van regels en rechten levert advocatenwerk op: ‘Every time when there is a law, there are lawyers not far behind’.

Goldsmith voorspelde een eind aan het feest. De Europese dienstverlening is te duur en dus worden activiteiten – ook van advocatenkantoren – verplaatst naar lagelonenlanden, mede mogelijk gemaakt door moderne technologieën. Het sociale systeem van Europa met al zijn regels staat onder druk en het onderwijs wordt steeds duurder. Er is minder geld voor alles, dus ook voor advocaten. Goldsmith voorspelde een daling van het gemiddelde inkomen van de advocaat en verval van beroepswaarden in de strijd om het inkomen.

Advocaten mogen er bovendien niet meer op rekenen dat ze zichzelf kunnen blijven reguleren, gezien de Europese harmonisatie en de Europese tendens om de dienstverleningssector meer te controleren. Met het instellen van de Commissie advocatuur staat Nederland dus niet alleen, vergelijkbare ontwikkelingen zijn er nu al in Groot-Brittannië, Ierland en Denemarken. De overheid zal in de toekomst meer over ons te zeggen hebben, voorspelde Goldsmith. ‘We will be looked at much more.’

AARDIGE DISCUSSIES

Na de lunch werd er in debatten à la het Lagerhuis gepraat over de toekomst van ons vak en alles wat er op ons afkomt. Hier en daar werden aardige discussies gevoerd (zie kader voor een verslag van één zo’n debat), maar losbarsten deed de discussie niet. Misschien waren de stellingen niet prikkelend genoeg, of te ongenueanceerd, of misschien heeft de advocaat toch niet het gevoel op drift te zijn.

Daarna was het tijd voor het cabaret van Jetty Maturain – niet te verwarren met Gerda Havertong, zoals ze zelf zegt. Ze hield de advocaten in de zaal voor dat ze toch vooral klantvriendelijk moesten zijn.

Een storm raast over Nederland. Een beeldenstorm, met als beeld dat van de veelverdiener, de ‘zakkenvuller’. Wat precies een zakkenvuller is? De zakkenvuller is een fenomeen van de ‘vrije markt’ en de essentie is dat hij (of zij) ‘neemt wat ‘ie kan krijgen’. Het is geen soort apart. Je hebt bijvoorbeeld flinke en laffe, net als bij andere categorieën mensen. Ik leg dit even uit. Oog in oog met de storm stellen beide aanvankelijk dat wat zij krijgen een kwestie is van ‘de markt’. De laffe leveren daarna veel van wat zij namen weer in. De flinke gaan gewoon door met vullen. Waarschijnlijk zijn er ook nog slimme-laffe, die via de achterdeur hun kostje alsnog ophalen, en domme-laffe die zich voegen naar de publieke verontwaardiging.

Maatstaf is het salaris van de minister president. Tot zover over het beeld.

De beeldenstorm kent een anomalie. Van ‘t Hek staat in de rangen der bestormers. Menige laffe zakkenvuller beziet dit met zorg, indachtig het geen met *Buckler* geschiedde. Dat laatste zint ook mij nog steeds niet helemaal, omdat ik naar Gronau moet voor mijn flesjes ‘zonder’ (Duitsers blijken ongevoelig voor Joep’s abdominale macho). Maar de zorg is voorbarig. Van ‘t Hek zal best alleen ‘met’ nuttigen, maar uit redelijk betrouwbare bron weet ik dat hij zelf ook tot op zekere hoogte (aan gage) neemt wat hij kan krijgen. Hij zal uiteindelijk dus wel wat dimmen over lui die dat ook doen, zij het mogelijk méér en onbeschaamder.

Opvallend is natuurlijk hoezeer de storm aan de balie voorbij gaat. Dat heeft een duidelijke reden. Naar de menselijke aard wordt de kwaliteit van het duivelse recht-evenredig gemeten in geld en succes, tegenover het goddelijke in armoede en mislukking. En omdat vrijwel iedere justitiabele denkt te weten dat je in de rechtszaal en daarbuiten met duivels verder komt dan met engelen is het: hoe meer de advocaat neemt en krijgt, hoe groter de kans op resultaat. Juist beeldenstormers hangen mijns inziens deze visie aan. Een volgende keer kom ik met tips hoe dit alles zo te houden.

Flinke zakkenvullers hebben dus eigenlijk weinig te vrezen. Een enkele keer zal hun verwijzing naar de markt niet leiden tot een knipoog, hoge blos en verhoging van het aanbod, maar tot (terug)verwijzing naar die zelfde markt. En dan gloort voor de meeste mijns inziens niet de als maatstaf gehanteerde CEO-positie in de VS, maar een sjofel interim-management in een Hollands provinciestadje. Dit was en blijft ongetwijfeld uitzondering.

Helemaal zonder bezwaar is, dunkt mij, het zakkenvullen niet. In Trollope’s *Palliser* romans is zijn adellijke positie voor de oude *Duke of Omnium* een net zo vanzelfsprekende rechtvaardiging voor zijn onbegrensde inkomen als voor de hedendaagse geldbaronnen de markt. Zo was ‘de markt’ toen. Het kan dus verkeren. En dat geeft mogelijk storing als wij met gezag, althans met resultaat willen blijven onderscheiden tussen verschillende vormen van ‘nemen wat je kunt krijgen’, waarbij de ene zaligverklaring wacht en de andere politieoptreden en strafrechtelijke sanctie.

Ter illustratie en aanknopend bij de actualiteit: welke flinke belegger die in twee dagen \$ 150 miljoen verdiende na speculatie in *Texas crude* stapt eens zonder escorte op de paupers van New Orleans af om hen in te scherpen dat en waarom de lotgenoot die een DVD-speler van \$ 150 nam uit een verlaten winkel vanuit een helikopter werd beschoten, terwijl zijn winstneming algemene bijval kreeg (voor ieder van hen datgene wat ze konden krijgen, ten koste van anderen, wegens eenzelfde oorzaak).

Wat te doen? Laten we maar beginnen met Balkenende een paar ton meer te geven.

NIET OP ANDERE GEDACHTEN

De 'Friesland Bank Zaal' van theater De Harmonie loopt gestaag vol. Iedereen zoekt een plaats in, naar later blijkt, het voor-vak, het tegen-vak of het vak van de 'waarheidsvinding'. Er zal een debat plaatsvinden, als zaten we in the Houses of Parliament. Het *hear, hear*-geroep zwelt aan naarmate de discussie oploait – ook omdat de discussieleider er om vraagt.

De eerste stelling: 'Er is meer reglementering van de advocatuur nodig.' Na de aftrap van de *front benchers* – zij hebben de eer om de stelling als eerste te bepleiten – komt de discussie op gang. Het voor-vak bepleit dat meer reglementering en zelfregulering de onafhankelijkheid waarborgen. Liever zelf reglementen opstellen dan ze van overheidswegen opgelegd krijgen. Het tegen-vak argumenteert dat er al tientallen jaren aan zelfregulering wordt gedaan, daar hoeven echt geen regels meer bij. In de discussie wordt geroepen om 'een soort Advopo', een Big Brother die de 'foute advocaat' van het Tableau kan schrappen. En: 'Groeien middels snoeien'. Regulering is nodig om toe te zien op de kwaliteit van het vak. Uitkomst van de peiling: 5 van de ongeveer 70 'rechters' is het uiteindelijk oneens met de stelling.

Na de stemming draait iedereen – het is een 'carrouseldebat' – door naar het volgende vak en de volgende stelling: 'De advocaat dient uitsluitend het belang van zijn cliënt'. *Front bench*er Meike Kemna, advocate bij Dirkzwager: 'Is er een ander belang dan?' Opponent Willy Bussink, advocaat bij Homveld en Van Roosmalen, gooit het

op de bijkomende verantwoordelijkheid die een advocaat heeft, zoals bijvoorbeeld het belang van de rechtsorde, waarheidsvinding of de maatschappij. De zaal: 'Shamel'. 'Neemt een advocaat een zaak aan dan moet hij handelen in het belang van zijn cliënt! Jullie advocaten aan de overzijde, in het tegen-vak, ik dien een klacht tegen jullie in. Hier wordt klachtwaardig gedrag vertoond.' 'Hear, hear!' De stemming voor en na het debat is hetzelfde: 10 oneens, de rest eens.

De laatste stelling: '80% van het advocatenwerk ligt op hbo-niveau.' Er wordt een hoop gesteggeld over de vraag welk deel nou precies op hbo-niveau ligt, maar dát het voor een deel van het werk geldt, daarover is iedereen het eens. 'Veel is veredeld correspondentiewerk'. Het universitaire niveau zit in specialisatie, flexibiliteit, wendbaarheid en ingewikkeldheid van de materie. Is dat wetenschappelijk? Misschien moet er een onderscheid worden gemaakt in opleiding en werkzaamheden? 'Op sacrale wijze verheffen van meningen tot feiten, daarin ligt het wetenschappelijke van een jurist', zo wordt spitsvondig bepleit.

Eén rechter, uit het vak van de waarheidsvinding, is overgelopen van voor naar tegen: 'Ik ben het niet eens met de stelling, nee hoor ik vind dat 90% van hbo-niveau is. Ik ben door het debat zeker niet op andere gedachten gebracht'. Hij gaat er met de prijs voor beste debater van door.

(Charlotte Helmer, bureauredactie)

Daarbij maakte ze pijnlijk duidelijk dat de advocatuur een witte beroepsgroep is. Uit een zaal van een paar honderd aanwezigen pikte ze de enige gekleurde deelnemer, en haalde hem op het podium. Arme jongen!

Een van deze studenten was zelfs wereldkampioen debatteren geweest. Beroepsdebaters was trouwens een groot woord, gezien ook het uiterlijk van de vier jongetjes, maar praten konden ze!

De dag eindigde met een debat tussen twee teams van twee Britse 'beroepsdebaters', een team van Oxford en een team van Cambridge.

Al met al was het een geslaagde dag, die minder somber eindigde dan de titel deed vermoeden. En dan heb ik het nog niet eens over het avond-

programma. Dat heb ik niet meegemaakt, maar ik twijfel er niet aan dat het goed is geweest. In Leeuwarden is het tenslotte altijd feest.

Achter in dit nummer zijn de – licht bewerkte – teksten te vinden die Els Unger, landelijk deken, en Jonathan Goldsmith, S-G van de CCBE, op 30 september in Leeuwarden uitspraken.

Deken Els Unger, burgemeester Dales, deken Arend Lanting en rechter Tonkens-Gerkema van de NVvR

‘Regeltjes maken om de minister te behagen’

Jan Pieter Nepveu

Onder leiding van de nieuwe deken, Els Unger, besprak het College van Afgevaardigden op 22 september onder meer de WID en Wet MOT. En het maakte korte metten met een voorstel tot wijziging van gedragsregel 10, strekkende tot een verbod op het verstrekken van informatie aan de media.

‘Ben ik verstaanbaar?’ Els Unger krijgt om 13.04 uur haar vuurdoop als voorzitter van het College van Afgevaardigden. ‘Pièce de résistance’ vormt de bespreking van de WID en Wet MOT. Sinds 2003 gelden de Wet identificatie bij dienstverlening (WID) en de Wet melding ongebruikelijke transactie (Wet MOT) ook voor de advocatuur. Omdat de Algemene Raad greep wil houden op het toezicht, heeft hij een concept verordening gemaakt. De wetten moeten immers worden nageleefd, maar het verschoningsrecht en de geheimhoudingsplicht mogen niet in de verdrukking raken.

De Algemene Raad bepleit eigen toezicht op basis van afspraken met het Bureau Financieel toezicht (BFT). In het voorstel wordt het reguliere toezicht uitgevoerd door de plaatselijke deken volgens het Protocol voor de Centrale Controle Verordeningen (CCV). Het BFT wordt op hoofdlijnen en anoniem geïnformeerd over de resultaten. Sluitstuk zal het tuchtrecht zijn. Het BFT kan zelf bijzondere onderzoeken doen naar zaken of advocaten met een verhoogd risico. Het mag een kantoor doorzoeken in aanwezigheid van de plaatselijke deken. Op aanwijzing van het BFT ziet de deken dan dossiers in; hij bepaalt wat onder het beroepsgeheim valt.

De afgevaardigden nemen ruim anderhalf uur voor een kritische bespreking. Want de verordening zou niet duidelijk zijn. En waarom moet de Orde zich eigenlijk belasten met handhavingstaken van de overheid? W. Taekema (Den Haag) beschrijft hoe een patstelling kan ontstaan als ’s ochtends vroeg een slaperige advocaat het BFT toegang tot zijn kantoor verleent. Op zo’n moment komt de geheimhouding in gevaar en dient de plaatselijke deken dus in te grijpen. ‘De deken adviseert dat die advocaat

zijn geheimhoudingsplicht moet inroepen en aan niks meewerkt. Dan ontstaat een geschil met de BFT en kom je in een impasse. Want wie moet beslissen of de deken gelijk heeft of niet?’

J. van Veggel (Amsterdam) zegt dat ook zijn eerste gedachten bij het lezen van de verordening afwijzend waren. ‘Maar de ratio heeft gewonnen. De WID en Wet MOT zijn nu eenmaal van kracht en je kunt je als advocaat niet op het standpunt stellen dat je daar niet aan zou zijn gebonden.’

De laatste in een lange rij sceptici is M. Le Belle (Alkmaar). Hij wil niet verder op de ingeslagen weg: ‘Als zelfs Taekema en Van Veggel vragen hebben... Als voor iedereen nog zo veel onduidelijk is... Wij zijn nota bene advocaten, wij behoren het te weten! Houd er even mee op, maak pas op de plaats.’

‘De minister dreigde met wetgeving, en leek daar in de Kamer steun voor te krijgen’

De opmerkingen gehoord hebbende, zal de Algemene Raad zich opnieuw over de zaak buigen.

GEDRAGSREGEL 10

Voor sommigen ‘out of the blue’, staat ten slotte Gedragsregel 10 op de agenda. De Algemene Raad stelt een aanpassing voor: een strafadvocaat mag geen processtukken meer aan de media verstrekken. ‘Het ministerie hecht eraan dat je procedeert in de rechtszaal en niet in de krant. Dat onderschrijven wij,’ aldus Koos de Blécourt. ‘Ik doe een sterke aanbeveling ons toe te staan deze gedragsregel in te voeren.’

De afgevaardigden zien op z’n zachtst gezegd de noodzaak niet. M. Schyns (Utrecht) houdt een gloedvol betoog tegen het voorstel. Hij vindt dat de minister zich eindelijk eens moet neerleggen bij een uitspraak van de tuchtrechter. De Raad van Discipline Amsterdam heeft na een publicatie in *NRC Handelsblad* inzake het meisje van Nulde namelijk uitgesproken dat een advocaat onder voorwaarden de media

informatie mag verstrekken. ‘Maar de minister wil daar gewoon niet in berusten’, zegt Schyns. Ondertussen doen zich steeds zorgwekkender ontwikkelingen voor, zoals de zaken Eric O. en de Schiedamse parkmoord, die juist reden zijn de advocaat meer vrijheden te gunnen, opdat hij ‘niet lijdzaam hoeft toe te zien hoe een cliënt in de media wordt afgeslacht’.

Schyns verwijt de Orde regeltjes te maken ‘om de minister te behagen’. Hij vindt dat Donner zelf maar een wet moet opstellen. ‘Ik vraag me af of hij die door de Kamer heen weet te loodsen.’ De Utrechtse spreker krijgt applaus, nog nèt geen staande ovatie.

Els Unger brengt Gedragsregel 10 niet in stemming. Wel legt ze uit wat de Algemene Raad aanvankelijk had bewogen. ‘De minister dreigde met wetgeving, en leek daar in de Kamer steun voor te krijgen. Sindsdien zijn er zaken gebeurd waardoor de politiek er inderdaad anders over kan zijn gaan denken. Wij zullen ons hierover buigen en komen er te zijner tijd op terug.’

Peter R. de Vries: 'Niets is nu vanzelfsprekend meer'

door Micha Kat

Hij was al een tijdje bezig, maar door de 'Schiedammer crisis' verwacht menig Nederlander nog meer van deze hervormer. Misdaadjournalist Peter R. de Vries wordt vaak gezien als laatste toevlucht voor slachtoffers van falende ambtelijke molenstenen. In 2007 doet hij met een eigen politieke partij mee aan de landelijke verkiezingen, met een programma dat een krachtig 'justitieel profiel' krijgt.

Op zijn redactiekamer in het Hilversumse Mediapark staan de dossiers in boekenkasten: Nienke Kleiss, Ernst L., Dick van Leeuwen. Op alle ruggen grote witte etiketten in dezelfde stijl. 'Dit zijn alleen de zaken waar we nog wel eens iets mee doen', zegt De Vries. Hij wil met zijn partij 'minimaal twintig zetels' behalen. 'Anders hoeft het niet. Het gaat mij niet om een Kamerzetel, maar om de macht om ook daadwerkelijk iets te kunnen doen.' Wat gaat hij dan doen? De Vries: 'We werken nu aan ons programma, met Jan Nagel, Klaas Wilting en Bram Peper. Nog even geduld. U hoort nog van ons.'

Eerst maar even het OM. Acht hij het mogelijk dat de aangifte van Spong en Taekema tegen OvJ Edelhauser en A-G Renckens (volgens het OM manipuleerden zij in de Schiedammer zaak het procesdossier 'niet met opzet') leidt tot een eerlijke vervolging? 'Dat kan. Het OM is er toe in staat.' De Vries omschrijft het euvel waar het OM aan lijdt als 'bedrijfsblindheid' en 'normvervaging'. De Vries: 'Dan heb je het dus over de situatie waarin je niet meer weet hoe het spel ook al weer gespeeld moet worden.' Hoe wijdverbreid is dit binnen het OM? 'De meeste zaken liggen vrij duidelijk. Zowel het OM als de advocatuur kan daarbij slechts beperkte invloed op de rechter uitoefenen omdat de feiten afdoende spreken. Voor een gerechtelijke dwaling is een mix aan factoren noodzakelijk die niet heel veel voorkomt. Een bepaald soort verdachte die vaak bekend en een sterke schijn tegen zich heeft, zwakke vervolging door het OM, zwakke rechters, een specifiek soort delict: dat moet allemaal samen komen. Dat mensen niet terecht vastzitten is overigens

'In civiele zaken hoor je niemand over crimineel geld en advocatuur'

iets van alle tijden. Het kwam vroeger minder pregnant naar voren omdat de samenleving toen nog anders in elkaar zat.'

De Vries weet erg veel van heikele en moeilijke strafdossiers. In welke zaken ziet hij binnenkort nog lijken uit de kast vallen? De Deventer moordzaak? De Vries: 'Nee, die niet. Ik heb die zaak tot in de finesses bestudeerd en denk echt dat Ernst L. de dader is. Ik denk eerder aan Dick van Leeuwen. Hij heeft zeven jaar gezeten. Voor mij staat het wel vast dat hij ten onrechte is veroordeeld. Maar het is een oude zaak, uit 1983, misschien niet meer zo representatief voor wat er nu gebeurt. Na vijf herzieningsverzoeken bij de Hoge Raad is de zaak echter nog altijd niet dood. Het is de langstlopende strafzaak uit de Nederlandse rechtsgeschiedenis. Ook inzake Kevin Sweeney (1995) zet ik grote vraagtekens.' De Vries denkt wel dat als gevolg van 'Putten' en 'Schiedam' gedetineerden en hun advocaten worden 'aangemoedigd te vechten voor hun zaak'. 'Ze denken: nu moeten we doortrekken, er is wellicht iets te halen. Niets is nu immers meer vanzelfsprekend, zelfs niet een driedubbele veroordeling wegens moord.'

De Vries geeft aan 'alle belangrijke strafpleiters te kennen'. Over het af luisteren van advocaten(kantoren): 'Het gebeurt en dat zou

niet moeten. Maar echt *common practice* is het volgens mij niet. Die taps komen mee met de "algemene" taps van verdachten. Het lijkt me niet zo dat advocaten specifiek worden afgetapt.'

Een ander heikel punt binnen de advocatuur: strafadvocaten en crimineel geld. In de Richtlijnen ter voorkoming van betrokkenheid van de advocaat bij criminele handelingen, door de Orde opgesteld in 1995, wordt het contant in ontvangst nemen van bedragen boven de f 25.000 gulden verboden. De Vries: 'In civiele zaken speelt dit net zo goed, maar dan hoor je er niemand over. Als je gaat verbieden dat criminelen hun advocaten betalen met crimineel geld, kun je als strafadvocaat zowat geen zaak meer doen. En je krijgt allerlei ontsappingsroutes zoals betalingen door derden. Regels kunnen dit niet voorkomen. Het is een zaak van het gezonde verstand.'

Het is goed mogelijk dat De Vries zijn identiteit als journalist inruilt voor die van de politicus. Hij zegt informeel door meerdere partijen te zijn benaderd voor de justitieportefeuille. 'Twee partijen wilden echt wat.' Dat een daarvan de SP is kan geen geheim meer zijn. De Vries: 'Wat ik in elk geval niet ga doen is meehobbelen met de gevestigde orde over de gebaande paden.'

Foto: Bert Verhoeff/HH

Vechten tegen *kangaroo*-juristen

Patrick van IJzendoorn, journalist

Verdachten in den vreemde vechten niet alleen tegen de officier van justitie, maar ook tegen vooroordelen, taalproblemen en overheden die procedures niet serieus nemen. De mensenrechtenorganisatie Fair Trials Abroad (www.fairtrialsabroad.org) helpt Britten en andere Europeanen die zijn verdwaald in vreemde rechtssystemen. Oprichter en directeur Stephen Jakobi: 'In Spanje, Portugal en Griekenland gebeuren de gekste dingen.'

Op het bureau van Stephen Jakobi ligt een handboek over het Europese arrestatiebevel, samengesteld door de gepensioneerde Amsterdamse rechter Rob Blekxtoon. 'Je ként hem? Ja, het is een deskundige jurist, vooral op het gebied van internationaal recht. Hij is een goed contact voor ons in Nederland. Het Europese arrestatiebevel is trouwens een *mess*. Pure nonsens!'

Spreekt hier een typisch Engelse euroscepticus met een liefde voor thee, yards en cricket? Nee, als Liberaal Democraat en mensenrechtenjurist, gaat Europa Jakobi juist aan het hart. Echter, net als op andere politieke terreinen ziet hij op gebied van recht een Europa van twee of drie snelheden. Volgens Jakobi nemen niet alle leden van de Europese Unie de rechtspraak even serieus. 'In Nederland, Duitsland, Oostenrijk, het Verenigd Koninkrijk, Ierland en de Scandinavische landen functioneert de rechtspraak naar behoren. Bij België, Frankrijk en Italië kun je je vraagtekens zetten, al heeft laatstgenoemd land goede rechters. In landen als Spanje, Portugal en Griekenland gebeuren echter de gekste dingen, en hetzelfde geldt in het oosten waar de geest van Stalin nog te vaak aanwezig is.'

Bij Fair Trials Abroad (FTA) weten ze alles van juridische miskramen. De internationale stichting, gefinancierd door giften, is elf jaar geleden ontstaan na de furie omtrent de strafzaak tegen de Britse toeriste Karen Smith die in Thailand in een klassiek *kangaroocourt* (een typisch unfair trial met voorspelbare uitkomst) werd veroordeeld. Nog steeds is FTA vooral betrokken bij zaken van Europese, voor het

grootste deel Britse, burgers in landen waar vaak niet de rechtbankpresident, maar de aanklager (of de plaatselijke sheriff) in en buiten de zittingzaal de baas is.

Actueel is de zaak van een welzijnswerker die in Brazilië een opvangtehuis voor straatkinderen had opgezet. Wegens 'verwaarlozing' van diezelfde kinderen zit hij nu voor jaren vast. 'En dan durft de Braziliaanse overheid mensen naar Londen te sturen om de tragische dood van De Menezes te onderzoeken...' aldus een verontwaardigde Jakobi, die begin dit jaar door de koningin geridderd is wegens zijn verdiensten voor Britse onderdanen in buitenlandse cellen of kerkers.

SHOWPROCES

Opvallend is het aantal zaken binnen of langs de zijlijn van de Europese Unie. Wanneer ik zijn omgebouwde boerderij in de lommerrijke

In landen als Spanje, Portugal en Griekenland gebeuren de gekste dingen

Londense buitenwijk Ham betreedt, is hij druk in overleg met het ministerie van Buitenlandse Zaken inzake de voetbalsupporter van Liverpool die onschuldig vastzit in Bulgarije wegens poging tot moord. Hoewel een andere supporter, na thuiskomst, de misdaad heeft bekend, weigert de Bulgaarse rechter, onder druk van de publieke opinie, de zaak opnieuw te bekijken.

Een groep Engelse voetbalsupporters in Portugal heeft meer geluk gehad. Ze waren vorig jaar tijdens de Europese kampioenschappen in een showproces veroordeeld. Geen getuigen, geen tolk en geen fatsoenlijke verdediging. Vanuit Londen riep de Britse minister van Justitie dat hij de fans het liefst persoonlijk zou willen vastspijkeren. Kort geleden heeft een Londense rechtbank, die over reisverboden

Stephen Jakobi

moest oordelen, bepaald dat het proces juridisch broddelwerk was. Jakobi's lobbygroep maakte deel uit van het advocatenteam, dat nu een beroep gaat aanspannen in Portugal.

Een geruchtmakende zaak waar Nederlanders bij betrokken waren, was de zaak tegen de vliegtuigspotters in Griekenland. 'Een krankzinnige zaak. Wij hebben hier vooral getracht om het Nederlandse en het Engelse kamp een beetje bijeen te houden. Ieder leek zijn eigen weg te gaan.' Voor FTA-advocate Sabine Zanker kreeg dit proces nog een staartje: na een kritisch artikel in *The Times* ontving ze vanuit Griekenland een dagvaarding wegens smaad. Een andere 'Nederlandse' zaak waar de hulp van de FTA werd gevraagd was die van een vrachtwagenchauffeur die in Marokko vastzat wegens vermeende drugssmokkel.

Staat Nederland wel eens aan de 'verkeerde' kant? 'Heel soms. Eén van onze advocaten is nu bezig met de zaak-Sweeney, de Ier die tot dertien jaar cel is veroordeeld is wegens moord op zijn vrouw. Deze zaak stinkt. Hij moet natuurlijk worden bijgestaan door een Nederlandse advocaat (Geert-Jan Knoops doet een poging tot herziening bij de Hoge Raad, *red.*), maar ook wij doen alles wat we kunnen om te zorgen dat deze zaak opnieuw wordt bekeken, zoals contact onderhouden met het Nederlandse ministerie van Justitie. Ook in volwassen democratieën worden soms blunders begaan, maar meestal loopt het wel goed af.'

We kennen in Duitsland amper grote kantoren

Zeger Luyendijk, journalist

In een zich langzaam verenigend Europa willen de Duitse advocaten ook de banden aanhalen met collega's in Nederland. Dit land staat in de ogen van veel Duitsers ook na de moorden op Fortuyn en Theo van Gogh nog altijd model voor een geslaagde samenleving. Maar waar het gaat om het recht ziet prof.dr. Friedrich Graf von Westphalen, vice-president van het Deutscher Anwalt Verein (DAV), duidelijk verschillen. Die zijn de moeite waard om te onderzoeken, om het wederzijdse begrip te vergroten en uiteindelijk beter samen te werken in Europa.

'Het DAV onderhoudt in eerste instantie contacten met om Oost-Europese landen', zegt Von Westphalen, 'om ze bekend te maken met het aquis communautaire. Dat is in de loop van de tijd veranderd. Er is nu meer een tendens naar transnationale contacten. Tien jaar geleden zijn de Duits-Franse contacten sterk aangehaald, daarna hebben we de banden aangehaald met onze Italiaanse en Spaanse collega's en nu dus ook met onze Nederlandse confrères. We hebben nu geregeld symposia om te kijken waar de snijvlakken zijn, te onderzoeken waarin we verschillen en overeenkomen en welke ontwikkelingen de verschillende landen ondergaan.'

Volgens Von Westphalen staat vast dat deze contacten bijdragen aan een beter begrip van elkaars rechtssystemen en gewoonten, binnen de Europese constellatie. 'Het is duidelijk dat er grote cultuurverschillen zijn in het recht, in de ordening en in de structuren en het is belangrijk van elkaar te weten hoe die ons werk beïnvloeden. Dat begint al bij de vraag bijvoorbeeld wat een advocaat is? Is het een business, zoals in veel Angelsaksische landen?'

'Een belangrijke vraag is ook de toegang tot het recht. In Nederland is dat voor veel mensen veel moeilijker geworden, door de hoge kosten. Nederlanders zijn meer dan de Duitsers aangewezen op steun van de overheid in rechtsbijstand. In Duitsland heeft een derde van de bevolking een rechtsbijstandverzekering.'

NEDERLANDERS FLEXIBELER

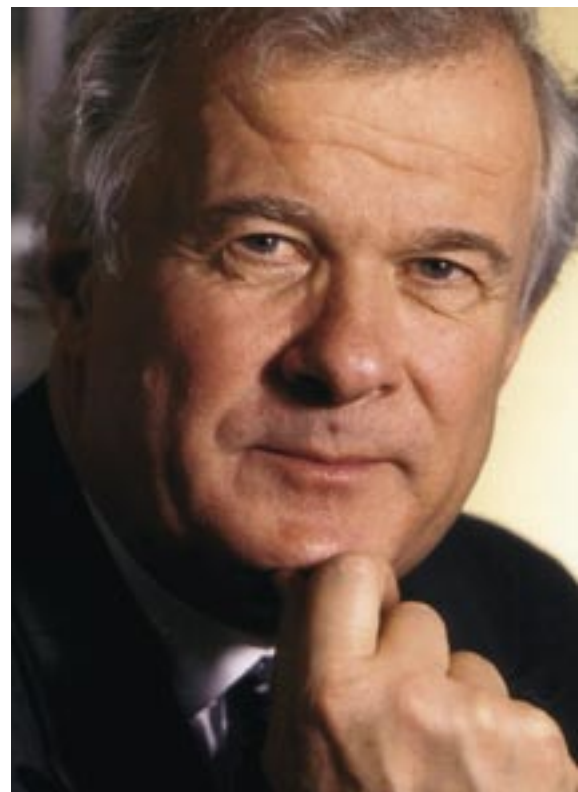
Het grote cultuurverschil tussen de beide landen is volgens Von Westphalen Duitsland continentaal georiënteerd zijn en het Romeinse recht aanhangt, en dat Nederland zich veel meer op de Angelsaksische wereld georiënteerd heeft, ook voor het rechtssysteem. 'Nederlanders zijn flexibeler', zegt Von Westphalen, 'komen ook met minder rechters tot hetzelfde resultaat bij rechtshandhaving. Duitsland leunt zwaar op zijn omvangrijke rechterlijke macht, maar gek genoeg is de drempel om naar een advocaat te stappen in het land zeer hoog. In Duitsland komt een advocaat op de zesde plaats na de arts, politieagent, notaris, dominee en pastoor en journalist. Dat Duitsers desondanks veelvuldig naar de rechter stappen om hun gelijk

*Nederlanders zijn flexibeler
en komen met minder rechters
tot hetzelfde resultaat*

te krijgen, heeft mede te maken met de grote hoeveelheid rechtsbijstandverzekeringen. Er is een premie voor betaald, en dus moet er ook maar gebruik van worden gemaakt. Duitsers hangen aan regeltjes en vooral ook aan vele normen en waarden en willen dat alles in details geregeld wordt. Pas dan heeft iedereen het gevoel dat alles daadwerkelijk rechtvaardig geregeld is'.

ADVOCATUUR ALS UITWEG

De Duitse advocaat weet volgens Von Westphalen weinig van het systeem van grote kantoren in Nederland. 'Wij kennen die in Duitsland eigenlijk amper. Alleen in Frankfurt am Main, waar de grote banken zijn, zijn dergelijke monsterbedrijven. Duitse advocaten hebben over het algemeen kleinere praktijken. Daarbij komt nog dat zich de afgelopen jaren enorm veel afgestudeerde juristen zich gevestigd hebben als advocaat. Het afgelopen decennium zijn er elk jaar in Duitsland vijf tot zesduizend nieuwe advocaten op de markt bij-

Graf von Westphalen

gekomen, als gevolg van de hoge instroom in de juridische opleidingen in de jaren tachtig en negentig. De Duitse rechtenstudie is traditioneel gericht op OM en rechterlijke macht, maar die konden de grote aantallen studenten van de afgelopen jaren onmogelijk absorberen. De advocatuur was – en is op dit moment nog steeds – de enige uitweg. Maar velen zijn onvoorbereid en beginnen ook rijkelijk laat met een praktijk: zo rond hun dertigste. Dan hebben ze vaak al een gezin en financiële verplichtingen en wie het niet redt in de zware concurrentie op de markt, staat er dan heel slecht voor. We hebben al het een en ander aan de opleidingen veranderd, maar er moet meer gebeuren. We willen nu dat een student veel eerder in de studie ervaring opdoet in de advocatuur, anders hoeft hij of zij er niet aan te beginnen.'

Op vrijdag 11 en zaterdag 12 november vindt in Amsterdam het derde Nederlands-Duitse advocaten-symposium plaats. Informatie: Caroline van der Sluys, 070-335 35 86, c.vandersluys@advocatenorde.nl

Wordt het als Pleidooi?

Sinds afgelopen maandag zenden KRO en NCRV een dramaserie uit die speelt op een klein advocatenkantoor in Amsterdam Oud-Zuid. Bekende acteurs als Bram van der Vlugt, Porgy Franssen, Daan Schuurmans en Henriëtte Tol spelen per aflevering maar liefst twee zaken. Het (werkelijk bestaande) kantoor Seegers, Meijering, Ficq en Van Kleef heeft bijgedragen aan de juridische authenticiteit. We zagen inmiddels twee afleveringen die nog niet erg duidelijk maakten of het echt wat gaat worden. Een advocaat van het kantoor werd zelf aangeklaagd wegens seksuele intimidatie. In trage scènes wordt omstandig uit de doeken gedaan wat de bewijsrechtelijke problemen zijn. Het hele kantoor is ermee bezig, zodat je langzamerhand denkt: wanneer gaan ze daar over tot de orde van de dag? Moet er dan geen geld worden verdiend?

In de andere aflevering moest een Marokkaanse scholier worden verdedigd die zijn leraar met

een revolver bedreigde. Intern gestuntel, dramatische gesprekken met de jongen (zie foto), en er stond aardig wat op het spel. We bleven geboeid kijken – tot de promotie-dvd het begaf, en ook in andere apparaten niet meer ver-

der wilde. We zullen dus 's maandagavonds moeten kijken om te zien of de serie in de buurt komt van het roemruchte *Pleidooi* uit 1993.

(LH)

ORDENIEUWS

Toetsen Beroepsopleiding

11 november 2004; voorjaarscyclus 2005

(+ inhalers); herhaalde mededeling

10.30 – 12.30 uur	Bestuursprocesrecht
13.30 – 14.30 uur	Jaarrekening lezen
15.00 – 16.00 uur	Belastingrecht
16.30 – 17.30 uur	Gedragrecht

De toetsen worden afgenomen op basis van de meest recente wetteksten.

Stagiaires die in maart 2005 met de Beroepsopleiding zijn begonnen, hoeven zich niet op te geven. Inhalers/herkansers (stagiaires die vóór maart 2005 met de Beroepsopleiding zijn begonnen) dienen zich zo spoedig mogelijk schriftelijk (uiterlijk twee weken voor de toetsdatum) aan te melden bij de Nederlandse Orde van Advocaten, afde-

ling Opleiding, t.a.v. mevrouw C. Carati, fax 070-335 35 34, e-mail: opl@advocatenorde.nl. U ontvangt een schriftelijke bevestiging van inschrijving.

Wilt u bij inschrijving vermelden: naam, voorletter(s) en geslacht; het adres waar de bevestiging naartoe gezonden moet worden; uw cursuscode.

Het examengeld voor het inhalen/herkansen van toetsen is door de Algemene Raad vastgesteld op € 65 per toets. Na de toetsdag ontvangt u een acceptgiro waarmee u het examengeld kunt overmaken.

De toetsen worden afgenomen in de *Heidehal, Blokhoeve 2 te Nieuwegein* (tel. 030-605 90 59).

Meer informatie: Afdeling Opleiding van de Nederlandse Orde van Advocaten, 070-335 35 55, 's morgens tussen 9 en 12 uur.

(Secretariaat Examencommissie)

AGENDA

Nationaal Arbeidsrecht Congres

Op 11 en 12 november organiseert de Universiteiten van Amsterdam, Leiden en Rotterdam en de recentelijk opgerichte Verenigingen van Arbeidsrecht Advocaten Nederland (VAAN) het nationaal arbeidsrecht congres. Het thema is 'De onderneming in beweging'. Er zal worden stilgestaan bij de vraag of het arbeidsrecht in alle opzich-

ten voldoet aan deze eisen van de in beweging zijnde onderneming en hoe deze zich verhouden tot het klassieke uitgangspunten van het arbeidsrecht van bescherming van de werknemer en ongelijkheidscompensatie. Een uitgebreid programma en de lijst met sprekers vindt u op de website: www.jur.uva.nl.

Marc Groenhuijsen: 'Onderzoek doen naar de positie van het slachtoffer betekent niet dat die van de dader onder druk komt te staan'

Leon Heuts, journalist

Marc Groenhuijsen, Tilburgs hoogleraar straf- en strafprocesrecht en wetenschappelijk directeur van Intervict, het nieuwe onderzoeksinstituut voor victimologie, wil een einde maken aan de slechte rechtspositie van slachtoffers van een misdrijf. Is hij een man met een missie? 'Op de eerste plaats ben ik wetenschapper. Dit instituut moest er komen omdat de wetenschappelijke kennis over slachtoffers van misdrijven nog steeds miniem is. Het uitgangspunt van het instituut is wetenschap, geen belangenbehartiging.' Jaarlijks zijn vier miljoen mensen in Nederland slachtoffer van een misdrijf. De meeste van die misdrijven blijven onopgelost. Ondanks dit enorme aantal is er volgens Groenhuijsen nauwelijks kennis over de gevolgen van een misdrijf voor een slachtoffer, zeker niet van die op de langere termijn: gezond-

heid, verdere levensloop en maatschappelijke carrière. Huiselijk geweld, en het gevoel van onveiligheid van de burger op straat, zijn twee thema's die ook de media met enige regelmaat oppakken. Daarnaast verricht het instituut ook onderzoek naar milieucriminaliteit en letselschade. En ook in internationaal verband zijn er brandende kwesties: de gevolgen van oorlogsmisdrijven, burgeroorlogen, terrorisme, en mensenhandel.

Intervict is een multidisciplinair instituut – ook psycholoog Frans Willem Winkel, voormalig hoogleraar victimologie in Amsterdam, en de Leidse hoogleraar criminologie Jan van Dijk zijn aan het instituut verbonden. Uiteindelijk moet het instituut dertig onderzoekers tellen.

De positie van het slachtoffer in het strafrecht kan leiden tot controverse. Groenhuijsen werkte, samen met zijn Groningse collega Knigge, in opdracht van het ministerie

van Justitie, aan de grondige herziening van het Wetboek voor strafvordering – en een van de vele voorstellen was het zogenoemde spreekrecht van slachtoffers tijdens de zitting. Groenhuijsen kent alle tegenwerpingen, van zowel rechters als voormalig minister van Justitie Benk Korthals. Dramatisering! Emoties boven waarheidsvinding! Ondernijning van de positie van de dader! Groenhuijsen: 'Mijn mening hierover is niet interessant, evenmin als die van een rechter, desnoods met dertig jaar ervaring, die vindt dat spreektijd leidt tot ongewenste emoties in de rechtszaal. Als wetenschapper wil ik niet iets vinden, maar iets weten. Dus doet Intervict onderzoek in landen die spreektijd hebben ingevoerd als een recht van het slachtoffer. Dan blijkt dat het wel meevalt met die dramatisering.'

Niemand betoogt dat het slachtoffer aan de basis moet staan van het rechtssysteem. Niemand wil iets afdoen aan een eerlijk proces voor de dader, en maximale aandacht voor de waarheidsvinding. Maar slachtoffers mogen niet worden vergeten of geschoffeerd. Onderzoek doen, en vervolgens discussiëren over de positie van het slachtoffer, betekent niet dat die van daders onder druk komt te staan.'

Ook voor advocaten is het onderzoek van Intervict van groot belang, zegt Groenhuijsen. 'Ik denk bijvoorbeeld aan letselschade. Je wordt niet vrolijk van de manier waarop verzekeringsmaatschappijen en de vertegenwoordigende advocaten zich opstellen bij dergelijke zaken. Te vaak draait het erom de kosten voor verzekeraars zo laag mogelijk te houden, ook al kan deze onverzoenlijke opstelling voor veel leed zorgen bij de toch getroffen slachtoffers. Terwijl er procedures mogelijk zijn die het geheel aan kosten voor alle partijen lager laten uitvallen – de transactiekosten, de kosten van alle juridische procedures, de kosten van economische en emotionele schade.'

Foto: Erik van der Burgt/Verbeeld

AGENDA

Deskundige; verlengstuk van de rechter?

De Studiekring Deskundigen en Rechtspleging (SDR) organiseert in samenwerking met het Meijers Instituut Leiden op 17 november 2005 een studiedag met als thema 'De deskundige - (g)een verlengstuk van de rechter'. Het gaat over de deskundige en de rechter in het civiele recht, het

strafrecht en het bestuursrecht. De dagvoorzitter is prof. mr. J.L. de Wijkerslooth de Weerdesteijn, hoogleraar strafrecht, Universiteit Leiden. De studiedag vindt plaats in het Academieggebouw (zaal 9), Rapenburg te Leiden. Voor meer informatie en aanmelding zie: www.sdrnet.nl.

European Employment Lawyers Association (EELA)

EELA heeft besloten elk jaar een prijs van € 5.000 beschikbaar te stellen voor een artikel over het Europees arbeidsrecht. De auteur van het artikel is ofwel een student

ofwel een advocaat die maximaal vijf jaar als zodanig aan het werk is in het arbeidsrecht. Voor meer informatie zie www.eela.org.

Wetsvoorstel Personenvennootschappen

Dinsdag 25 oktober a.s. organiseert het Juridisch Genootschap 's-Hertogenbosch een bijeenkomst over het wetsvoorstel Personenvennootschappen, dat vermoedelijk begin 2006 in werking treedt. Mr. R.C.M. Michielsen, advocaat bij Van Iersel & Luchman Advocaten te 's-Hertogenbosch, houdt een lezing over dit onderwerp. Hij gaat onder meer in op de vernieuwingen ten opzichte van de huidige regeling en de ingrijpende gevolgen die

het voorstel heeft voor huidige personenvennootschappen als maatschap binnen advocatuur en ziekenhuizen en v.o.f.'s.

De bijeenkomst begint om 20.00 uur en vindt plaats in Hotel Mövenpick, Pettelaarpark 90, 's-Hertogenbosch (tel. 073-687 46 74). Aanmelding: uiterlijk donderdag 20 oktober a.s. bij mr. R.E. Koopman, secretaris van het genootschap, tel. 0411-675 533, e-mail koopman@bogaertsengroenen.nl

(advertentie)

Alle 16 NOvA-punten tijdens de wintersport?

Jazeker!

Van 4-11 februari 2006 in Lermoos (Oostenrijk) organiseert **De Brink** – uw bureau voor ongewone cursussen – speciaal voor advocaten een cursus **Intensief Strafrecht**. 's Ochtends studie, 's middags sneeuw!

Programma en docenten

'EU-strafrecht en financieel strafrecht' **dr.mr. M.J. Borgers**, hoofd-docent Universiteit Tilburg.

'Actualiteiten EVRM' **prof.mr. T.M. Schalken**, hoogleraar strafrecht VU (cursusleider).

'Verweren in strafzaken, verdedigingsstrategie en cassatietechniek' **mr. G. Spong**, advocaat te Amsterdam.

Kosten totaalarrangement (inclusief cursus, hotel, skipas): € 2.875,- (exclusief BTW) Ander arrangement – partner, kinderen – mogelijk.

Nadere informatie over allerlei praktische details staat vermeld in de speciale Nieuwsbrief die u via www.de-brink.com (onder 'cursussen') kunt raadplegen. U kunt ook e-mailen (info@de-brink.com) of bellen 06-23116254 (t.a.v. mr. Constance van Rooijen).

De Brink is officieel door NOvA erkend.

De Euthanasiewet zet grondrechten onder druk?

Op 25 november 2005 organiseert de werkgroep Gezondheidsrecht van het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NJCM) een studiemiddag met als thema 'De Euthanasiewet zet grondrechten onder druk?'. Aandacht wordt besteed aan de relatie tussen de Euthanasiewet (Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (WLV) en grondrechten. Aanleiding daartoe vormen onder meer de reacties van het VN Mensenrechtencomité alsmede de World Medical Association

naar aanleiding van de totstandkoming van de wet in 2002. Centrale begrippen tijdens de NJCM-bijeenkomst vormen: de menselijke waardigheid, het zelfbeschikkingsrecht en de professionele autonomie van de arts. Diverse sprekers zullen de problematiek vanuit de verschillende disciplines belichten, te weten (rechts)geleerdheid, ethiek en de geneeskunde). Voor meer informatie zie www.njcm.nl.

De EU: de interstatelijkheid voorbij?

Op maandag 14 november 2005 wordt door Jurrien Endenburg, VU Law Academy, in samenwerking met Linda Senden van de Universiteit van Tilburg een Europeesrechtelijk symposium georganiseerd bij de Raad van State. Als sprekers zullen optreden prof. mr. K. Mortelmans (staatsraad), mr. A. Geelhoed (Advocaat-

Generaal Hof van Justitie EG), prof. mr. J. Winter (VU te Amsterdam), prof. mr. L. Hancher (UvT en WRR-lid), mr. H. Hijmans (EDPS), mr. dr. E. Manunza (VU te Amsterdam), prof. mr. L. Senden (UvT) en prof. mr. B. Hessel. Meer informatie kunt u opvragen bij mw. drs. Jurrien J. Endenburg, 020-598 62 06.

Filippijnse mensenrechtenadvocaat bedreigd

De Filippijnse mensenrechtenadvocaat Romeo Capulong, bekend vanwege zijn steun aan slachtoffers van mensenrechtenschendingen in de Filippijnen, overleefde ternauwernood een aanslag op zijn leven, vermoedelijk gepleegd door militairen en hun doodseskaders. Aanleiding van de aanslag is waarschijnlijk zijn onderzoek naar het bloedbad in Hacienda Luisita, een grote suikerrietplantage in eigendom van de familie van de voormalige Filippijnse President Aquino. In november vorig jaar kwamen hier zeven stakende suikerarbeiders om het leven, terwijl nog eens honderden gewond raakten bij het bloedig uiteendrijven van de stakers door militairen en de politie. De moorden werden begaan om angst te zaaien en diegenen die de mond te snoeren die kritisch staan tegenover de regering van President Gloria Macapagal-Arroyo en de militairen. Romeo Capulong, die tevens Ad Litem rechter is bij het Joegoslavië-Tribunaal, stond de suikerrietstakers en vakbondsleden bij, teneinde een einde te maken aan de voortdurende straffeloosheid van vooraanstaande politici en militairen. Door de vele bedreigingen wordt hem dit praktisch onmogelijk gemaakt.

Momenteel zijn er initiatieven van zusterorganisaties van de Stichting Advocaten voor Advocaten, zoals de Belgische Avocats sans Frontière, om de Filippijnse confrères te hulp te komen. Mensenrechtenorganisaties zeggen dat de reeks bedreigingen en aanslagen op mensenrechtenadvocaat Romeo Capulong bedoeld is om anderen af te schrikken om de waarheid te achterhalen, en te voorkomen dat er daadwerkelijk onderzoek wordt ingesteld naar de staatsbetrokkenheid in het bloedbad van Hacienda Luisita.

Voor informatie over de Stichting Advocaten voor Advocaten, kunt u contact opnemen met het Secretariaat, mr. Ruth Kok & mr. Jarinde Temminck Tuinstra: info@advocatenvooradvocaten.nl of kijk op onze website www.advocatenvooradvocaten.nl

Milieu-effectrapportage naar huidig en toekomstig recht

Op dinsdag 13 december 2005 organiseert het Centrum voor Milieurecht, Universiteit van Amsterdam een studiemiddag over milieu-effectrapportage naar huidig en toekomstig recht. Door verschillende sprekers uit de wetenschap en praktijk wordt ingegaan op de milieu-effectrapportage en milieubeoordeling en op de doorwerking van milieu-effectrapportage in de besluitvorming. Tijdens de middag staat de toekomst van dit instrument centraal.

Ingegaan wordt op implementatie van de EU-richtlijn inzake strategische milieubeoordeling en de voorstellen tot versobering van (de procedure voor) de milieu-effectrapportage. Inschrijving en informatie: Centrum voor milieurecht, tel: 020-525 30 75, fax: 020-525 47 42 of e-mail: L.M.Schiesswald-Corduwener@uva.nl. De dag wordt georganiseerd in het Trippenhuis, Kloveniersburgwal 29, Amsterdam.

Opdrachtgever en interim-jurist. Ziet u het verschil?

brünellegal
Spreekt uw taal

Brunel Legal is onderdeel van beursgenoteerd zakelijk dienstverlener Brunel International N.V., en helpt ondernemingen en instellingen bij het oplossen van juridische vraagstukken. Dit doen we door de inzet van gekwalificeerde juristen. Daarbij bieden we drie diensten aan: Legal Support (juridische ondersteuning), Legal Interim (ervaren interim-juristen) en Legal Projects (juridische projecten). Voor meer informatie: www.brunel-legal.nl, tel. 020-312 5000

ONAFHANKELIJKE GESPECIALISEERDE BOARDROOM CONSULTANCY EN ONDERSTEUNING ADVOCATUUR

Ondersteuning advocatuur bij geschillen ter zake van:
fusies en overnames; jaarrekeningen, accountantscontrole en
accountantsverklaringen; belangenverstrengelingen;
waarderingsvraagstukken en schadebepaling

Optreden als deskundige in procedures

Second opinions, arbitrage en bijzondere onderzoeken

Advisering beheersingsvraagstukken en administratieve
automatisering,
bedrijfseconomische en accountancy vraagstukken

“De accountant beoordeeld -
De onmisbare schakel voor herstel van vertrouwen”

Drs. Ruud H. Veenstra RA, Kluwer 2005

ISBN: 90 13 02540 4

VEENSTRA
ACCOUNTANCY-CONSULTANTS

Galerij 3, 1411 LH NAARDEN
tel.: 035-6943060 fax: 035-6951632

www.veenstraaccountancy.nl

85e jaargang – 14 oktober 2005 – nr. 14
Verschijnt elke drie weken.

Het Advocatenblad is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Reed Business Information bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

Redactie

mr. B.J. Th. Bouma
mr. drs. G.C. van Daal
mr. Y. van Gemerden
mr. A. Groenewoud
dr. L. Hesselink
mr. P.T.C. van Kampen
mr. P.F.F. Nabben
mr. G.J. van Oosten
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. A.P. Ploeger
mr. L.H. Rammeloo
dr. mr. L.W.M. Wopereis

Eindredactie

Linus Hesselink

Bureauredactie

Charlotte Helmer

Vormgeving

VILLA Y, Andre Kljisen
Unit-1, Dmitry de Bruin

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Drukkerij Groen bv, Leiden

Redactionele bijdragen

t.a.v. L. Hesselink
Reed Business Information bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
e-mail: linus.hesselink@reedbusiness.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Digitaal archief Advocatenblad

www.advocatenorde.nl, voor houders van het (gratis) Balienetcertificaat

Orde van de dag

Gratis abonneren op de wekelijkse nieuwsbrief voor advocaten? Stuur een e-mail naar enova@reedbusiness.nl met als onderwerp Inschrijven Orde van de dag.

Juridische Vacaturebank

www.jbb.nl

Advertenties

Brouwer's Direct Marketing bv
Steekterweg 80 G, 2407 BH Alphen a/d Rijn
tel. 0172-234460, fax 0172-233017
e-mail: bdmbv@euro.net
Advertentieadvertenties op aanvraag
Personeelsadvertenties: € 2,05 per mm
bij een kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 15: 28 oktober 2005
afl. 16: 18 november 2005

Abonnementen

Alle advocaten, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de-Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Niet-leden betalen € 150 per jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de jaarband € 15. Studenten 50% korting.

Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Reed Business Information Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Reed Business Information bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: klantenservice@reedbusiness.nl
Losse nummers: € 8,50

Reed Business Information bv legt gegevens vast voor de uitvoering van de (abonnements-)overeenkomst. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over voor u relevante producten en diensten van Reed Business Information bv, haar groepsmaatschappijen en zorgvuldig geselecteerde derden. Uw e-mailadres wordt alleen gebruikt om u te informeren over gelijksoortige producten en diensten van Reed Business Information bv en haar groepsmaatschappijen.

Als u geen prijs stelt op deze informatie, per post of via e-mail, dan kunt u dit schriftelijk doorgeven aan: Reed Business Information bv, t.a.v. Adresregistratie, Postbus 808, 7000 AV Doetinchem.

ISSN 0165-1331

Tradities

Els Unger

We kennen nogal wat tradities rondom de jaarlijkse Ordevergadering. Het lijkt, na alle belevenissen in Leeuwarden, een goed moment om deze eens onder de loep te nemen. Want tradities doen aan zelfregulering, net als de advocatuur. Dat laatste moet vooral zo blijven, het eerste niet, althans niet zonder een periodieke audit.

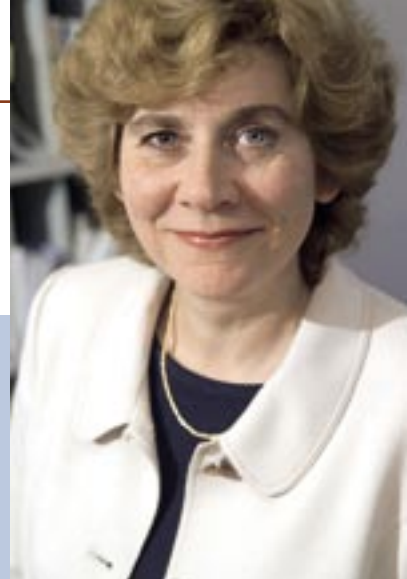
Eén traditie is dat er voor de huishoudelijke vergadering, die vooraf gaat aan de Ordevergadering, geen agendapunten worden aangedragen door de leden, ondanks de jaarlijkse oproep daartoe in het *Advocatenblad*. Met deze traditie werd dit jaar gelukkig gebroken, voor het eerst in de herinnering van de huidige lichting Ordebestuurders. Een advocaat uit Deventer riep de Algemene Raad op om elke medewerking aan de Commissie Advocatuur te staken in verband met de 'crisis in de rechtstaat'.

Het onderwerp, hoe belangwekkend ook, kon niet goed worden uitgediept. Een andere traditie is namelijk dat de dekenen na hun al even traditionele dekenuitje licht aangeschoten de huishoudelijke vergadering komen binnenvallen. Die traditie bleef dit jaar in stand. Met overgave, kunnen we vaststellen. De bijkomende loslippigheid leverde overigens een aardig nieuwtje op: een groep advocaten heeft de NMA op de Hoge Raad afgestuurd wegens het innemen van een monopoliepositie. In een concurrerende Hoge Raad zouden zitting moeten krijgen het kersverse AR-lid Bert Bouma, oud-deken Peter von Schmidt auf Altenstadt en uiteraard de Friese gastheer Arend Lanting. Het is maar dat u het weet. Maar toch wel jammer van die inspreker.

Aan het slot van de huishoudelijke vergadering werd mij het gerucht voorgelegd dat de Algemene Raad af wil stappen van de traditionele rondgang van de jaarvergadering langs de arrondissementen. Ik heb geantwoord dat dat gerucht juist is en dat na 2006 – Haarlem – en 2007 – lustrumjaar, Den Haag – zal worden gezocht naar een locatie in Utrecht. Afstand, zo blijkt namelijk uit de jaarlijkse evaluatie van de jaarvergadering, is een belangrijke reden om niet naar de Jaarvergadering te komen. Overdreven wellicht (hoe ver is ver in ons land), maar wij slaan dit argument graag uit handen van de wegblijvers.

Tot slot nog even over het traditionele feest na afloop van de Ordevergadering. Helaas viel de belangstelling daarvoor tegen. Laat ik het zo stellen: de tienkoppige feestband *Boston Tea Party* maakte ongeveer eentiende deel uit van het totaal aantal aanwezigen. Dat is vrij veel muziek per persoon. Gezellig was het zeker, maar de lage opkomst roept de vraag op of werkelijk behoefte bestaat aan een afsluitend feest. Een aantal *die hard*-feestneuzen had dit jaar nadrukkelijk om dat feest gevraagd. Misschien moeten zij in de toekomst gezamenlijk naar de disco.

Een laatste traditie. Voorheen werd de Ordevergadering altijd met de dekenrede geopend, behalve in de twee voorgaande jaren. De oude traditie is in ere hersteld. Met dank aan de organisatoren, want daarna was de vergadering – ná mijn rede – ook voor mij een dagje uit.

Valse bekentenissen

Robert Horselenberg

Universitair Docent Faculteit der Psychologie,
Universiteit Maastricht

Tom Smeets

AIO aan dezelfde faculteit

Sinds de laatste ontwikkelingen in de zaak van de Schiedammer parkmoord, is er meer aandacht voor de valse bekentenis. Komen die bekentenissen vaak voor, wat zijn de risicofactoren en wat is ertegen te doen? Twee psychologen zetten de belangrijkste literatuur op een rij.

Is de (oorspronkelijk valse) bekentenis van Cees B. in de zaak van de Schiedammer parkmoord een uitzondering? Nee; de schattingen over het voorkomen van valse bekentenissen lopen sterk uiteen, van bijna nul tot maximaal 150 op elke 1000 bekentenissen, maar ze komen dus zeker wel voor. De situatie is vanzelfsprekend sterk van invloed. Onder Stalin waren er veel valse bekentenissen maar ook bij militaire gerechtshoven in Israël wordt een onwaarschijnlijk hoog percentage (96,8%) van de verdachten veroordeeld, vrijwel altijd op basis van een bekentenis als doorslaggevend bewijs. En gezien de sterk bekritiseerde ondervragingstechnieken (zoals martelingen) van de verhoorders op Guantánamo Bay, kan men zich afvragen wat een daar verkregen bekentenis zegt over iemands schuld.

Het afleggen van een valse bekentenis en het veroordeeld worden op basis van die bekentenis heeft voor de betrokkene grote gevolgen. Niet alleen is er de geestelijke knauw door een onverdiende straf voor de verdachte, ook zijn relaties en zijn latere leven lijden er zwaar onder.

HOOP OP GENADE

Zoals gezegd, weten we niet precies op welke schaal valse bekentenissen voorkomen. Maar dat ze voorkomen, ook als er niet gemarteld wordt, was aan het begin van de 20ste eeuw al duidelijk. Hugo Münsterberg schreef er in 1908 als eerste psycholoog over: 'We can suppose that persons suspected wrongly of a crime may, in the face of an unfortunate combination of damaging evidence, prefer to make a false confession in the hope of a

recommendation to mercy'. Desondanks is het onderzoek naar valse bekentenissen pas in de jaren tachtig van de vorige eeuw in een stroomversnelling gekomen.

Tegenwoordig onderscheidt men drie vormen van valse bekentenissen. Ten eerste zijn er de vrijwillige valse bekentenissen ('voluntary false confessions'), waarbij geen sprake is van externe druk door bijvoorbeeld de politie of door de echte dader. Factoren die daarbij een rol spelen zijn onder meer het onvermogen om feiten van fictie te onderscheiden, een pathologische drang naar bekendheid, of de wens om de echte dader te helpen en te beschermen. Naast de vrijwillige valse bekentenissen zijn er ook de gedwongen valse bekentenissen ('coerced-compliant false confessions') en de ingebeelde, geïnternaliseerde valse bekentenissen ('coerced-internalized false confessions').

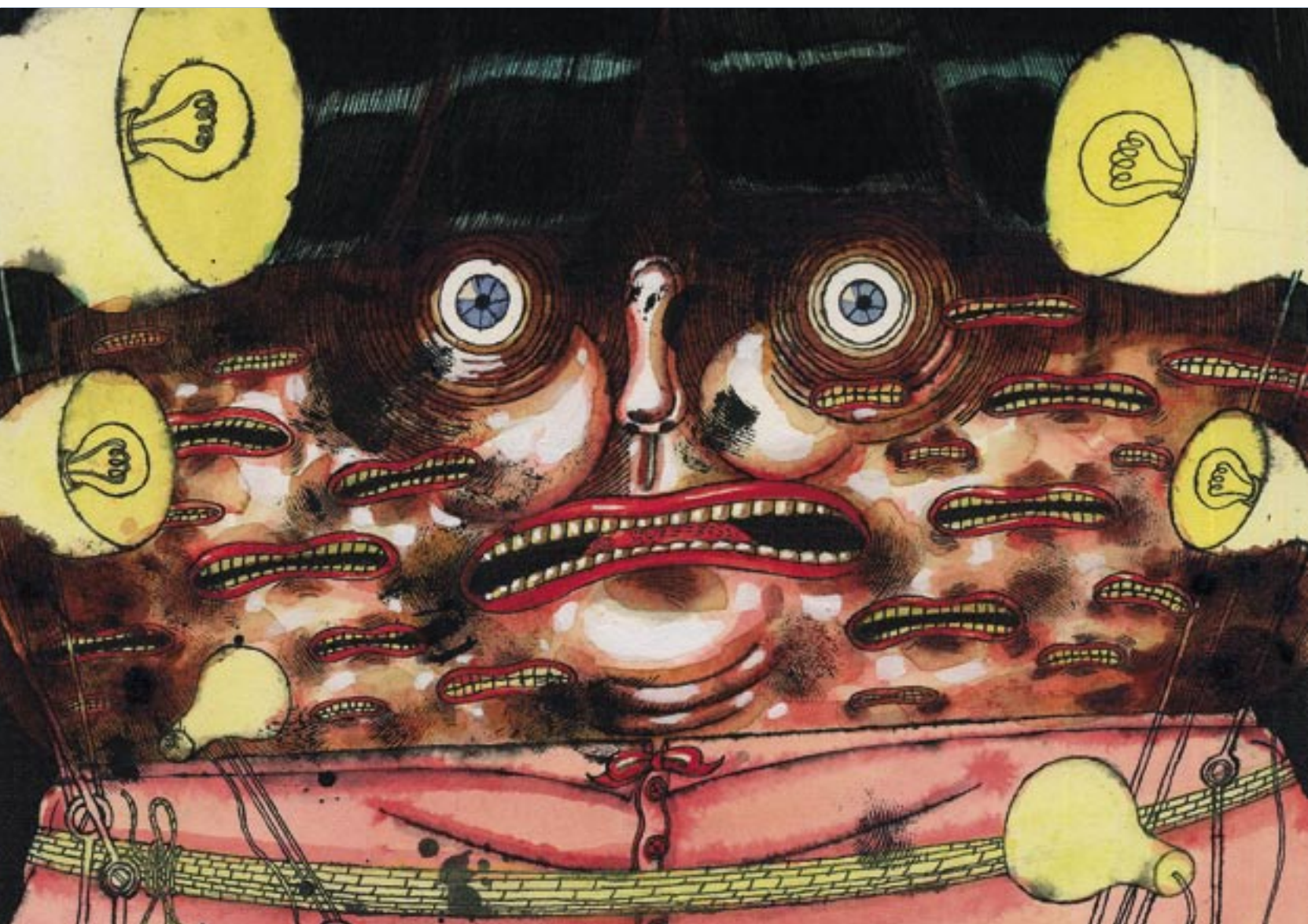
De indeling kan nog verfijnd worden door verschillende soorten dwang te onder-

scheiden, bijvoorbeeld druk of dwang van de politie. De verdachte die een gedwongen valse bekentenis heeft afgelegd, zegt dan later dat hij zo onder de druk van het politieverhoor poogde uit te komen of dat hij zo een einde aan het verhoor kon maken. Geïnternaliseerde valse bekentenissen ontstaan als onschuldige verdachten in de loop van het onderzoek gaan geloven dat zij daadwerkelijk schuldig zijn zonder dat zij aanvankelijk enige herinnering hebben aan het plegen van het hen ten laste gelegde feit. De onschuldige verdachte twijfelt in dit geval gaandeweg steeds meer aan het eigen geheugen waardoor hij meer en meer gaat vertrouwen op externe informatie en suggestie,¹ met een geïnternaliseerde valse bekentenis als gevolg.

'HIJ BEWEEGT ZIJN LIPPEN'

De gezaghebbende Amerikaanse psycholoog Saul Kassin noemt enkele factoren die een belangrijke rol spelen bij het totstandkomen van een valse bekentenis. Ten eerste is er een *bias* (bevooroordeeld zijn) van toehoorders, die ervan uit gaan dat degene die ze voor zich hebben ook schuldig is. In de meeste gevallen is dit namelijk inderdaad het geval, men is niet zomaar verdacht. Bovendien heeft de verhoorder overmatig veel vertrou-

*Sommige onschuldige verdachten gaan
steeds meer twijfelen aan het eigen geheugen
en vertrouwen meer en meer op externe
informatie en suggestie*

wen in zijn eigen oordeel over schuld en onschuld. Dit zelfvertrouwen wordt nog eens versterkt door verkeerde indrukken van het gedrag van de verdachte, waarvan verhoorders denken dat ze indicatief zijn voor een schuldige verdachte, maar dat in feite niet zijn. Leo (1996, p. 23) citeert bijvoorbeeld een onderzoeker: 'You can tell if a suspect is lying by whether he is moving his lips.'

Kortom, ook als men onschuldig is, krijgt men een verhoorder tegenover zich te zitten die denkt dat er een schuldig persoon zit. En

als men dan van de spanning – een verhoor is nu eenmaal niet prettig – bloost of andersoortig zenuwachtig gedrag vertoont, wordt dat ten onrechte als leugenachtig gedrag geïnterpreteerd en als *marker* voor schuld gezien. Verhoorders die volgens de bekende Amerikaanse Reid-techniek verhoren, wordt geadviseerd goed op zulk gedrag te letten. Maar wellicht ten overvloede: ook een ervaren verhoorder is geen goede leugendetector, zo blijkt uit talloze laboratoriumstudies.

Een verhoorder gelooft nogal eens dat hij heel wel in staat is om een valse bekentenis,

mocht die zich ooit voordoen, te herkennen als hij er eentje onder ogen zou krijgen. Onderzoek laat zien dat dit een simplistische, arrogante, maar vooral foutieve veronderstelling is. Daardoor hechten verhoorders een te grote waarde aan de bekentenis van een onschuldige verdachte, met als resultaat dat de verhoorder stopt met Rechercheren.²

Ook de drang om te spreken speelt de onschuldige verdachte parten. Hoewel iedere verdachte zwijgrecht heeft (art. 29 lid 1 Sv), zijn vier van de vijf onschuldige verdachten toch geneigd om de verwijten te weerspreken. Dit gebeurt omdat de onschuldige verdachte onwrikbaar gelooft dat de waarheid wel boven water zal komen ('Ik heb niks te verbergen, want ik ben onschuldig. Juist zwijgen zou mij verdacht maken.').

Doordat de onschuldige verdachte voortdurend met een geloofwaardig, onschuldig scenario komt, is de verhoorder nóg sterker

*De verhoorder gaat in de regel van schuld uit,
de onschuldige verdachte praat maar blijft
ontkennen, met als gevolg dat de verhoorder
nog harder gaat verhoren*

geneigd om de 'leugens' te ontmaskeren en past hij steeds hardere verhoortechnieken toe. Deze gedachtegang wordt ondersteund door een experiment van Kassin en collega's. Zij lieten studenten ofwel \$100 stelen ofwel een onschuldige handeling verrichten. Een andere groep studenten kreeg vervolgens te horen dat de meerderheid van verdachten schuldig, dan wel onschuldig was. Vervolgens moesten deze studenten de verdachten gaan ondervragen, waarbij het hen vrij stond om de verhoormethode te bepalen. Resultaat: een onschuldige verdachte werd aanmerkelijk harder verhoord wanneer de verhoorder de betrokkene schuldig achtte.

DRIE TRUCS

Recapitulerend, de verhoorder gaat in de regel van schuld uit, de onschuldige verdachte praat maar blijft ontkennen, met als gevolg dat de verhoorder nog harder gaat verhoren. De verhoorder kan vervolgens drie trucs toepassen die erg succesvol blijken in het aan de praat krijgen van een onschuldige verdachte.

Eén van deze trucs is isolatie, met als doel verdachten bang te maken en de drang tot het laten stoppen van het verhoor te verhogen. Dit kan bereikt worden door langdurig te verhoren of door de verdachte te vermoeien en uit te putten (verstoring van de nachtrust bijvoorbeeld).

Een andere bruikbare en soms ook verleidelijke, maar in Nederland verboden, truc is het introduceren van vals bewijs. Hierbij valt te denken aan het valselijk opvoeren van een getuige, DNA-sporen of vingerafdrukken.

Het meest recente onderzoek naar verhoormethoden laat zien dat, in vergelijking met het hardhandig verhoren van verdachten, juist het op een té aardige wijze verhoren (truc nummer drie) vaker een valse bekentenis tot gevolg kan hebben. Hierbij wordt het idee geschept dat bekennen de enige manier is om te ontsnappen aan het verhoor. Een voorbeeld van zo'n aardige methode wordt 'minimaliseren' genoemd, waarbij het delict wordt gebagatelliseerd. Vaak gaat dat in de trant van: 'Ach, zo erg is het toch niet, het valt allemaal wel mee. Als ik in jouw schoenen had gestaan, had ik het waarschijnlijk ook gedaan.'

SUGGESTIBILITEIT EN INSCHIKKELIJKHEID

Aan de genoemde factoren die onschuldige verdachten kwetsbaar maken voor het afleggen van een valse bekentenis, willen wij een factor toevoegen. De hiervoor besproken factoren handelen voornamelijk over situationele factoren. Echter, ook de persoon van de verdachte speelt mogelijk een rol bij het afleggen van een valse bekentenis. Deze factor geniet veel aandacht binnen het onderzoeksveld van Gisli Gudjonsson, een voormalige IJslandse rechercheur die al jaren grote faam maakt met zijn werk dat de persoonskenmerken van een valse bekenners behandelt (voor een overzicht, zie Gudjonsson, 2003).

Voorbeelden van zulke persoonskenmerken zijn suggestibiliteit en *compliance* (meegaandheid of inschikkelijkheid). Suggestibiliteit kan worden gedefinieerd als

In belangrijke zaken zouden verdachten kunnen worden getest op persoonskenmerken als suggestibiliteit en compliance, voordat de verhoren plaatsvinden

the tendency of the individual to respond in a particular way to suggestions'. Suggestibiliteit wil dus zeggen dat men de neiging heeft informatie van anderen in eigen herinneringen te incorporeren. Zo kan aan een onschuldige verdachte bedrieglijk worden gesuggereerd dat getuigen hem of haar ten tijde van de misdaad hebben opgemerkt in de omgeving van de plaats delict. Wanneer de verdachte dan in een later verhoor of in de rechtbank wordt gevraagd waar hij was op het ogenblik van het misdrijf, kan hij zich oprecht 'herinneren' dat hij in de buurt was.

In tegenstelling tot suggestibiliteit, waarbij de persoon gelooft in hetgeen er gesuggereerd wordt, verwijst *compliance* naar de neiging om naar autoriteiten op te kijken, hun richtlijnen op te volgen, en conflicten te vermijden. Met andere woorden, iemands inschikkelijkheid bepaalt de mate waarin iemand datgene doet wat van hem gevraagd

wordt of de mate waarin hij meegaat in het hem voorgestelde zonder dat hij het daarmee eens hoeft te zijn.

Gudjonsson en collega's onderzochten 62 IJslandse gevangenen die beweerden een valse bekentenis te hebben afgelegd. Deze waren gemiddeld niet suggestibeler of dommer dan andere gevangenen, maar scoorden duidelijk hoger op *compliance*. Overigens bleken personen die een geïnternaliseerde valse bekentenis hadden afgelegd wél suggestibeler dan de overige valse bekenners. Bij valse bekentenissen is meegaandheid volgens deze

studie belangrijker dan suggestibiliteit. Dat ligt voor de hand, omdat valse bekentenissen veroorzaakt worden door veel factoren, zoals de druk van de verhoren of de beperking van de vrijheid. Suggestibiliteit daarentegen treedt alleen op als mensen onzeker zijn over het eigen geheugen of van opvattingen veranderen. Al met al kun je zeggen dat suggestibiliteit en meegaandheid risicofactoren zijn voor valse bekentenissen.

De relatie tussen persoonskenmerken en valse bekentenissen is ook onderzocht met behulp van laboratoriumstudies. Het baanbrekende onderzoek van Kassin laat zien dat zulke bekentenissen goed uitgelokt kunnen worden in het laboratorium. Zij lieten proefpersonen naar het laboratorium komen om een nieuw toetsenbord uit te proberen. Zij mochten daarbij in geen geval op de ALT-toets drukken, anders zou de computer crashen en zouden alle data verloren gaan. Na enige tijd liet de proefleider de computer

LITERATUUR

- Gudjonsson, G. H., *The psychology of interrogations and confessions: A handbook*. New York, NY, John Wiley and Sons, 2003.
- Inbau, F. E., Reid, J. E., Buckley, J. P., & Jayne, B. C., *Criminal interrogation and confessions* (4th ed.). Gaithersburg, MD, Aspen, 2001.
- Kassin, S. M., On the psychology of confessions: Does innocence put innocents at risk? *American Psychologist*, 60, 215-228, 2005.
- Kassin, S. M., & Kiechel, K. L., The social psychology of false confessions: Compliance, internalization, and confabulation. *Psychological Science*, 7, 125-128, 1996.
- Van Koppen, P. J., *De Schiedammer parkmoord: Een rechtspsychologische reconstructie*. Nijmegen: Ars Aequi Libri, 2003.

vastlopen, uiteraard zonder dat de proefpersonen de ALT-toets hadden aangeraakt. Kassin vond dat 69% van zijn proefpersonen al vrij snel 'bekende', en 28% daarvan bleek daarbij ook werkelijk in de eigen schuld te gelóven. Uit onze eigen studies blijkt dat zelfs wanneer er wordt gevraagd een schriftelijke schuldverklaring te tekenen tegen inlevering van een substantieel deel van de financiële beloning, vier op de vijf proefpersonen bekend.

U vraagt zich wellicht af wat een computer crash met een moord te maken heeft, welnu dat deden wij ook. Zo breidden wij dit onderzoek uit door de consequenties van een bekentenis op te voeren. Zelfs als de proefpersonen een forse boete moesten betalen of als we ze beschuldigden van examenfraude bleef één op de tien studenten bereid een bekentenis te tekenen. Overigens, in deze laatste studies werd ook gevonden dat een rijke fantasie mensen vatbaar maakt voor het afleggen van een valse bekentenis.

VIER MAATREGELEN

Ons betoog tot nu toe is dat men niet al te veel waarde moet hechten aan bekentenissen. Wij noemden enkele factoren die de oorzaak zouden kunnen zijn van de totstandkoming van valse bekentenissen. Kunnen zulke bekentenissen dan ook voorkómen worden? Vooropgesteld dat er geen lakmoesproef is die ware van valse bekentenissen kan onderscheiden, zijn er wel een viertal adviezen die opgevolgd kunnen worden.

Hoe voor de hand liggend ook, de eerste luidt om de verhoren zo kort mogelijk te laten duren. Langdurig verhoor gaat nu eenmaal gepaard met verhoogde stress, angst, vermoeidheid, gebrek aan slaap en honger. Uit de analyses van Gudjonsson blijkt dat in alle zaken waarbij het om bewezen valse bekentenissen ging, langdurige verhoren de doorslag gaven.

Het tweede advies lijkt tegen-intuïtief, namelijk om te proberen minimalisatie (zie hiervoor) te vermijden. Dit advies is misschien wat voorbarig, maar de studies die uitgevoerd zijn naar deze techniek laten juist zien dat onschuldige verdachten juist dán bekennen (een verhoorder toont zich namelijk van een wel heel empathische kant).

Van geheel andere orde is het derde advies. Deze houdt namelijk in om bij belangrijke zaken eventuele (onschuldige) verdachten uitvoerig te testen op hun persoonskenmerken zoals suggestibiliteit en *compliance* (en andere kenmerken) voordat de verhoren plaatsvinden. Hoewel er op basis van deze tests geen uitspraak over schuld gedaan kan worden, geeft het wel een goed inzicht over de marge waarbinnen het verhoor zich kan afspelen. Bijvoorbeeld of elke vorm van suggestie of het aanspreken van het voorstellingsvermogen van de verdachte vermeden dient te worden. Deze gegevens geven tevens inzicht in de mate waarin er belang moet worden gehecht aan een eventuele bekentenis. Voordeel van dit vroegtijdige testen is ook dat er, mochten er achteraf twij-

fels bestaan over de bekentenis, verwezen kan worden naar deze testuitslag in plaats van een testuitskomst jaren na het doorslaggevende verhoor.

Tot slot het laatste advies: neem de verhoren op video op (of eventueel geluidsband). Dit levert namelijk een paar belangrijke veiligheidsvoorzieningen op. Ten eerste, zo blijkt ook na de invoering van deze plicht in Engeland, vermijden verhoorders technieken die een te zware druk leggen op de onschuldige verdachte. Het opnemen van verhoren voorkomt tevens dat een verdachte ten onrechte claimt te zwaar verhoord te zijn, dit is immers na te gaan. Verder zorgt een verhoor dat is opgenomen voor een objectivering van wat er gezegd en besproken is. Zo valt er na te gaan of hetgeen er in het proces-verbaal staat overeenkomt met wat er besproken is, of de verdachte meewerkte of juist niet, en of en welke verhoortechnieken er zijn toegepast. Het is van het grootste belang om zulke opnames te maken van het volledige verhoor, maar dit ook te doen vanuit een gelijkwaardig camerastandpunt. Met dit laatste bedoelen we dat zowel de verdachte als de verhoorders in beeld zijn (bijvoorbeeld om de non-verbale communicatie in beeld te brengen).

Als deze adviezen in de toekomst opgevolgd worden, en verhoorders zich meer bewust zijn van de factoren die een onschuldige verdachte in de gevarenzone brengen, dan zijn wij er van overtuigd dat in Nederland het aantal valse bekentenissen drastisch zal afnemen.³

- 1 Dit fenomeen wordt ook wel het 'memory distrust syndrome' genoemd.
- 2 De op z'n zachtst uitgedrukt ongelukkige plannen van minister Donner om als er eenmaal een bekentenis is afgelegd, de overige bewijsmiddelen niet meer of slechts minimaal uit te werken, bekrachtigen deze misvatting. Bovendien is dit

een eenzijdige inperking van de rechten van de verdachte, en het zet de deur open voor veroordelingen op basis van valse bekentenissen, temeer omdat de politie zich sterker zal gaan richten op het verkrijgen van bekentenissen als Donners voorstel zou doorgaan. Een bekentenis zou een uitgangspunt moeten zijn, geen eindpunt.

- 3 Een zeer behoudende berekening stelt dat er jaarlijks zo'n 100 niet-terechte veroordelingen op basis van een valse bekentenis plaatsvinden.

Beperkte rol advocatuur bij voorkome

Bart Stapert

universitair docent Willem Pompe Instituut Utrecht*

Geen enkel strafrechtstelsel werkt zonder fouten. Overal ter wereld worden verdachten soms schuldig bevonden terwijl later blijkt dat ze niets met het misdrijf te maken hadden. Het gebeurt in inquisitoire systemen, waarin de (in ieder geval in theorie) magistratelijke openbaar aanklager een centrale rol speelt in het (voor)onderzoek en het samenstellen van het dossier. Het gebeurt ook in adversaire systemen, waar de prosecutor en de advocaat als gelijke partijen tegenover elkaar staan en beiden verantwoordelijk zijn voor hun eigen versie van de feiten. Mensen zijn feilbaar en systemen die door mensen worden aangestuurd dus ook. Ook professionals zijn vatbaar voor tunnelvisie, laten zich beïnvloeden door vooroordelen en hebben soms onvolledige of zelfs de verkeerde informatie voor handen.

Hoewel de zwakke punten van inquisitoire en adversaire systemen deels verschillen zijn er ook veel overeenkomsten, met name in de rol van de politie en de aanklager. In het voorkomen en bestrijden van rechterlijke dwalingen is echter een cruciale rol weggelegd voor de advocatuur. Naast structurele veranderingen in hun bevoegdheden moeten advocaten ook zichzelf beter equiperen om die rol te vervullen.

INNOCENCE PROJECTS

In de Verenigde Staten, qua strafrecht soms wel het meest adversaire land ter wereld genoemd, zijn sinds 1976 in ieder geval 115 mensen vrijgelaten uit de dodencellen nadat in hoger beroep of bij de herzieningsprocedure duidelijk werd dat zij onschuldig waren. En dat zijn alleen nog maar de terdoodveroordeelden, die (ironisch genoeg) de meeste aandacht krijgen. Het is absoluut onduidelijk hoeveel anderen, bijvoorbeeld levenslang gestraften, valide claims van onschuld naar voren zouden kunnen brengen als zij daartoe de (juridische) mogelijkheid hadden. Mede om die reden is al maanden een federaal wetsvoorstel aanhangig om veroordeelden in bepaalde gevallen zelfs nadat de zaak volledig is afgesloten toegang te geven tot het fysieke bewijsmateriaal voor aanvullende (DNA) testen. Daarnaast zijn in diverse staten zogenaamde innocence projects opgericht, particuliere organisaties die zich over gevallen van mogelijk onschuldig veroor-

Bart Stapert keek over de grens en concludeert dat fouten in het strafrecht alleen kunnen worden voorkomen met meer bevoegdheden voor de advocaat én een actievere opstelling van de raadsman. Kritischer beoordelen van deskundigen, scherper ondervragen van getuigen en zelf buiten de rechtszaal achter feiten aangaan.

deelden buigen en proberen die zaken door aanvullend onderzoek open te breken.

CRIMINAL CASE REVIEW COMMISSION

In het Verenigd Koninkrijk ontstond al eerder grote commotie over het fenomeen miscarriage of justice. Begin jaren negentig werd een serie veroordelingen die vrijwel alle te maken hadden met bomaanslagen van de IRA in twijfel getrokken. De Guildford Four, Birmingham Six en Maguire Seven werden publiekelijk bekend als symbool voor niet-terechte veroordelingen en het falen van het strafrechtstelsel. Er werd een Royal Commission ingesteld om fundamenteel te onderzoeken welke problemen ten grondslag lagen aan deze reeks missers. Een van de uitvloeisels van het werk van deze groep was de instelling van een onafhankelijke onderzoekscommissie, de Criminal Case Review Commission (CCRC), waar klaarblijkelijk onschuldig veroordeelden hun zaak aanhangig kunnen maken. De CCRC kan de zaak vervolgens doorverwijzen naar de rechtbank.

In Nederland is nu met de Nienke-zaak de discussie ook volledig losgebarsten. Nadat door zaken zoals de 'Twee van Putten' wellicht de bodem was gelegd heeft het rapport van de Commissie-Posthumus en de zogenaamde 'zelfreflectie' door een aantal betrokken rechters geleid tot voldoende politieke druk om ook hier over te gaan tot de instelling van een onderzoekscommissie voor mogelijke onschuldszaken.

RODE LIJNEN

De achtergronden van de wrongful convictions in de VS, het VK en Nederland zijn behoorlijk divers. Toch is er in algemene zin wel een aantal rode lijnen te ontwaren die te maken hebben met de verschillende actoren in de strafrechtssketen. In de eerste plaats speelt vrijwel altijd het optreden van de politie een cruciale rol, met name in het toepassen van verhoormethoden. Juist in gevallen waar een misdrijf een grote angst onder het publiek heeft veroorzaakt (de IRA-aanslagen, maar ook de moord op een kind zoals bij de zaak-Nienke) is de publieke druk groot om tot een aanhouding te komen. Als de zaak

n dwalingen is juridische misser

Foto: Arie Kievit/HH

Kees B. net uit de gevangenis bijgestaan door advocaat Gerard Spong (december 2004)

dan qua bewijs niet geheel rond is, neemt de kans toe dat een verhoor uit de hand loopt. Met als resultaat vaak onbetrouwbare bekentenissen, die vrijwel meteen of later worden herroepen en die niet consistent zijn met ander bewijsmateriaal.

Een tweede algemene rode draad is de opstelling van de aanklager. In vrijwel alle Amerikaanse, een groot aantal van de Britse zaken en ook in de Nienke-zaak hield de aanklager een deel van het ontlastende bewijsmateriaal achter voor de verdediging en voor de rechter en/of jury. Pas veel later kwam deze informatie (vaak slechts in brokjes) naar buiten en werden de zaken om die reden opengebroken.

De derde grote lijn is de manier waarop met deskundigen wordt omgegaan. Te vaak worden deskundigen op hun woord geloofd en wordt er te weinig aandacht besteed aan zorgvuldige kruisverhoren en een objectieve beoordeling van hun bevindingen en conclusies.

BESTAANDE REGELS OVERTREDEN

Ook in de gezochte oplossingen in de drie genoemde landen zitten overeenkomsten. Zo worden onder meer genoemd een beter toezicht op politieverhoren door video-opnames, strakkere regulering van de openbaarmaking van het dossier, betere besluitvorming door de rechters, en een vangnet achteraf door de instelling van een onafhankelijke commissie. Structurele oplossingen die op zichzelf allemaal zijn toe te juichen. Tegelijkertijd zullen ze slechts ten dele leiden tot het voorkomen van miscarriages. Er wordt immers vrijwel volledig vertrouwd op het reinigend en controlerend vermogen van de mensen met bevoegdheden binnen het systeem. Maar de oorzaak van veel fouten ligt nu juist in het feit dat deze mensen hun bevoegdheid overtreden. Zij volgden niet de bestaande regels, die in de meeste gevallen al lang bestonden.

MEER BEVOEGDHEDEN VOOR ACTIEVERE ADVOCAAT

De enige manier waarop fouten in het strafrecht werkelijk kunnen worden voorkomen is door een grotere rol van de advocatuur. Daarvoor zijn in eerste instantie meer juridische mogelijkheden en bevoegdheden voor advocaten nodig, dat heeft Taekema in de Nienke-zaak duidelijk gemaakt. De aanwezigheid van een advocaat bij het (eerste) politieverhoor is daarvan slechts één voorbeeld. Het is duidelijk dat de structurele positie van de advocaat in het strafproces moet worden versterkt, zeker in een verhard klimaat waar zwaardere straffen worden uitgedeeld en waar politiek gevoeliger zaken steeds vaker zullen voorkomen.

Tegelijkertijd zullen advocaten ook zelf nog meer alert en pro-actief moeten zijn. Om een paar voorbeelden te noemen: het beoordelen van rapporten en het verhoor van deskundigen vereist vaak specifieke kennis van een vakgebied. Die moeten advocaten zich meer eigen maken. Scherp en effectief ondervragen van getuigen in de rechtszaal is zeker een kunst, maar in wezen ook gewoon een techniek die valt aan te leren. Hoewel nog enigszins omstreken binnen het Nederlandse systeem moeten advocaten wellicht ook vaker buiten de rechtszaal zelf onderzoek verrichten, zelf achter de feiten aangaan.

Grotere bevoegdheden en een actievere rol voor de advocatuur vormen zeker geen garantie om dwalingen in de toekomst te voorkomen. Maar louter vertrouwen op het zelfreinigend vermogen van het systeem zonder de advocatuur er bij te betrekken is een juridische misser op zich.

* Dr. Bart Stapert is sinds jaren actief en nog steeds ingeschreven als (straf)advocaat in de Amerikaanse staat Louisiana.

Non-conformiteit bij de koop van woningen

Enkele jaren geleden schetste Jaap Dammingh wat er zoal kan spelen in geval van non-conformiteit bij de koop van woningen.¹ Nu actualiseert hij het overzicht, aan de hand van literatuur en rechtspraak. Een belangrijke ontwikkeling is volgens hem dat een gebrek dat het normaal gebruik van de gekochte woning niet verhindert, toch non-conformiteit kan opleveren.

J.J. Dammingh

advocaat te Nijmegen

Ontdekt de koper (na de levering) een feitelijk gebrek aan de door hem gekochte woning, dan zal hij de kosten verbonden aan de opheffing van dat gebrek willen verhalen op de verkoper. Ik geef het volgende voorbeeld:

Verkoper V verkoopt in april 2005 zijn woning (inclusief ondergrond) voor een prijs van € 350.000 aan koper K. De levering vindt plaats op 1 juli 2005. In augustus 2005 ontdekt K dat de grond van het perceel verontreinigd is.

Ik onderscheid vervolgens de volgende situaties:

A: de verontreiniging is zo ernstig dat zij een bedreiging voor de gezondheid van de gebruikers van het perceel vormt. Het normaal gebruik van de woning wordt hierdoor verhinderd. Sanering van de grond is absoluut noodzakelijk. De kosten van sanering bedragen € 20.000.

B: de verontreiniging is niet zodanig ernstig dat zij het normaal gebruik van de woning verhindert. Sanering van de grond is niet noodzakelijk, maar wel 'aan te bevelen'. De kosten van sanering bedragen € 10.000.

Stelt de koper in verband met de kosten van sanering (en eventueel nog andere kosten) een vordering tot schadevergoeding tegen

de verkoper in, dan zal deze vordering (moeten) worden gebaseerd op artikel 6:74 BW. Schadevergoeding op grond van artikel 6:74 BW is slechts mogelijk indien er een tekortkoming is, die aan de verkoper kan worden toegerekend.

NON-CONFORMITEIT (TEKORTKOMING)

Er is een tekortkoming in geval van non-conformiteit, inhoudend dat de door de verkoper aan de koper geleverde zaak niet aan de koopovereenkomst beantwoordt (vgl. art. 7:17 lid 1 BW). Daarvan is sprake wanneer de geleverde zaak niet de eigenschappen bezit die de koper op grond van de koopovereenkomst mocht verwachten. Maar wat mocht de koper verwachten? Art. 7:17 lid 2 tweede zin BW geeft het antwoord: de koper mag verwachten dat de zaak de eigenschappen bezit die voor een normaal gebruik daarvan nodig zijn en waarvan hij de aanwezigheid niet behoefde te betwijfelen. De laatste zinsnede refereert aan de op de koper rustende onderzoeksplicht.

Uit art. 7:17 lid 2 BW volgt kortom dat er non-conformiteit is indien de geconstateerde verontreiniging het normaal gebruik van de woning in de weg staat. In voorbeeld A is er zonder meer non-conformiteit en dus een

*Ook een gebrek dat het
normaal gebruik niet belemmert,
kan non-conformiteit opleveren*

Ook bij niet-toerekenbare non-conformiteit kan de koper zijn transactieschade op de verkoper verhalen

tekortkoming (aannemend dat koper K niet onvoldoende onderzoek heeft gedaan): als gevolg van de verontreiniging is een normaal gebruik van de woning immers niet mogelijk.

Maar wat is rechtens in voorbeeld B? Kan verkoper V met succes het verweer voeren dat er geen non-conformiteit is omdat de verontreiniging het normaal gebruik van de woning niet belemmert? Het antwoord op deze vraag is (waarschijnlijk): nee. Uit het arrest HR 25 februari 2005, JOR 2005, 168 (Fabels/Meenderink) valt namelijk af te leiden dat ook een gebrek dat geen betrekking heeft op 'gebruiksbebepalende eigenschappen of veiligheidsaspecten' non-conformiteit zal (kunnen) opleveren. De feiten in dit arrest waren als volgt.

Fabels heeft in 1994 zijn woning verkocht en geleverd aan Meenderink. In 1985 en 1993 zijn, in opdracht van de toenmalige eigenaar Fabels, verbouwingen in en aan de woning verricht. Na de levering aan Meenderink kwam aan het licht dat deze verbouwingen in strijd met de destijds geldende bouwvoorschriften hebben plaatsgevonden: de normen voor geluidwerendheid (ingevolge het Besluit geluidwering gebouwen) zijn niet in acht genomen en voor de aangebouwde serre is geen bouwvergunning afgegeven. Koper Meenderink vordert vergoeding van de (door hem gemaakte) kosten van het alsnog laten aanbrengen van de vereiste geluidwerende voorzieningen en de kosten van het

alsnog verkrijgen van de vereiste bouwvergunning. Verkoper Fabels voert het verweer dat er geen non-conformiteit is omdat de door de koper gestelde gebreken (verbouwingen in strijd met de bouwvoorschriften) het normaal gebruik van de woning niet in de weg staan.

De Hoge Raad verwerpt dit verweer: 'De conformiteitseis van art. 7:17 BW brengt mee dat de koper van een woning in beginsel, behoudens andersluidende afspraken, ervan mag uitgaan dat de bouw van de woning of een verbouwing destijds is geschied met inachtneming van de op dat moment geldende voorschriften, *ook als die voorschriften niet direct betrekking hebben op gebruiksbebepalende eigenschappen of veiligheidsaspecten van de woning* [curs. JD].'

Ook een aan de geleverde woning 'klevende' eigenschap die het normaal gebruik niet belemmert, zal derhalve non-conformiteit (kunnen) opleveren, aldus de Hoge Raad. Maar waarop is dit oordeel gebaseerd? In elk geval niet op art. 7:17 lid 2 BW. Uit het arrest zelf valt niet af te leiden waarop de Hoge Raad zijn oordeel heeft gegrond. Vermoedelijk vormt art. 7:17 lid 3 BW de grondslag. A-G Strikwerda komt in zijn conclusie bij dit arrest namelijk tot dezelfde slotom als de Hoge Raad en voegt daaraan toe dat dit besloten ligt in artikel 7:17 lid 3 BW.²

Gelet op het vorenstaande zal er dus ook in voorbeeld B non-conformiteit zijn. Echter:

dat is anders wanneer partijen bij het sluiten van de koop gebruik hebben gemaakt van de NVM-koopakte. In deze model-overeenkomst is namelijk voor wat betreft de conformiteit afgeweken van het bepaalde in artikel 7:17 BW.³ In artikel 5.1 van de NVM-koopakte is het risico van alle gebreken (dus zowel zichtbare als onzichtbare) uitdrukkelijk bij de koper gelegd. Artikel 5.3 behelst evenwel een (belangrijke) uitzondering op deze regel: de verkoper geeft aan de koper de garantie dat de geleverde zaak de eigenschappen zal bezitten die voor het normaal gebruik daarvan nodig zijn. De garantie van artikel 5.3 geldt dus niet ten aanzien van gebreken die het normaal gebruik niet verhinderen. Zou in voorbeeld B gebruik zijn gemaakt van de NVM-koopakte, dan zou de verontreiniging onder het bereik van artikel 5.1 zijn gevallen en mitsdien geen non-conformiteit hebben opgeleverd.

TOEREKENBAARHEID

Voor toewijzing van de (op art. 6:74 BW gebaseerde) vordering tot schadevergoeding is tevens nodig dat de non-conformiteit aan de verkoper kan worden toegerekend. Uit artikel 6:75 BW volgt dat toerekening kan plaatsvinden krachtens a. schuld, b. rechtshandeling of c. de verkeersopvattingen.⁴

TOEREKENING KRACHTENS SCHULD

Was verkoper V ten tijde van de koop bekend met de verontreiniging, dan zal in beginsel een mededelingsplicht op hem hebben gerust.⁵ In dat geval zal de non-conformiteit krachtens schuld aan hem kunnen worden toegerekend, nu hij koper K niet voorafgaand aan de koop over de verontreiniging heeft geïnformeerd.

1 J. Dammingh, 'Non-conformiteit en schadevergoeding. Aansprakelijkheid voor gebrek aan onroerende zaak', *Advocatenblad* 2000, p. 215-222; P. Wanders, 'Reactie', *Advocatenblad* 2000, p. 336-337; J. Dammingh, 'Naschrift', *Advocatenblad* 2000, p. 337-338; en J. Dammingh, 'De aansprakelijkheid van de verkoper bij de koop van een woning', *Advocatenblad* 2000, p. 891-896.

2 Zie over dit arrest ook: J.J. Ebbinga, *NTBR* 2005, p. 281-283.

3 Een dergelijke contractuele afwijking is in beginsel geoorloofd, aangezien artikel 7:17 BW regelend recht behelst. Vgl. R.G.N. le Roy, 'Tekortschieten remedies voor teleurgestelde kopers van woningen', *NTBR* 2005, p. 251.

4 Artikel 6:75 BW noemt ook nog de wet, maar deze toerekeningsfactor zal hier niet aan de orde (kunnen) zijn nu artikel 7:17 BW niet een wettelijke garantie of iets dergelijks behelst.

TOEREKENING KRACHTENS

RECHTSHANDELING

Bevat de koopovereenkomst een garantie ten aanzien van de conformiteit, dan zal de non-conformiteit krachtens rechtshandeling aan verkoper V kunnen worden toegerekend. De NVM-koopakte bevat in artikel 5.3 een garantie voorzover het de eigenschappen betreft die nodig zijn voor een normaal gebruik (als woning). Stel: in het gegeven voorbeeld is van de NVM-koopakte gebruikgemaakt. In voorbeeld A zal de non-conformiteit dan krachtens rechtshandeling kunnen worden toegerekend nu de verontreiniging het normaal gebruik van de woning verhindert, waardoor de vordering tot schadevergoeding voor toewijzing vatbaar zal zijn.⁶ Dat is anders in voorbeeld B: in beginsel zal koper K, op grond van artikel 5.1, het risico van de (kosten van de) verontreiniging moeten dragen nu de verontreiniging het normaal gebruik niet belemmert.⁷

TOEREKENING KRACHTENS DE VERKEERSOPVATTINGEN

Stel: de verkoper treft rechtegens geen verwijt (hij schond geen mededelingsplicht) en de koopovereenkomst bevat geen garantie (er is geen gebruikgemaakt van de NVM-koopakte). Kan de non-conformiteit in dat geval eventueel krachtens de verkeersopvattingen aan de verkoper worden toegerekend? Het antwoord is mijns inziens: nee. Weliswaar heeft de Hoge Raad in het arrest HR 27 april 2001, NJ 2002, 213 (Oerlemans/Driessen) toerekening van non-conformiteit krachtens de verkeersopvattingen geaccepteerd, maar het ging in dat arrest om de verkoop van een industrieel vervaardigd product. De overwegingen in dit arrest zijn naar mijn mening niet van overeenkomstige toepassing op de koop van onroerende zaken.⁸ Ook Hijma neemt in zijn annotatie in NJ 2002, 213 aan dat de in voornoemd arrest door de Hoge Raad geformuleerde regel zich niet verder uitstrekt dan tot de koop van industriële fabrieken.

ANDERE ACTIES

Stel: er is wel non-conformiteit, maar deze kan niet aan de verkoper worden toegerekend. Kan de koper in dat geval toch nog met

succes een actie tegen de verkoper instellen? Het antwoord is: ja. De koper kan de volgende vorderingen instellen.

HERSTEL

Beantwoordt de geleverde woning niet aan de koopovereenkomst, dan kan de koper herstel vorderen, mits de verkoper hieraan redelijkerwijs kan voldoen (art. 7:21 lid 1 sub b BW). In feite gaat het hier om een (bijzondere) vordering tot nakoming. Eventueel kan de koper – subsidiair – een (door de rechter af te geven) machtiging op grond van artikel 3:299 lid 1 BW vorderen, tezamen met een veroordeling van de verkoper om de herstelkosten te voldoen (art. 3:299 lid 3 BW).

GEDEELTELIJKE ONTBINDING

De koper kan op grond van artikel 6:265 jo.

De koper draagt de stelplicht en de bewijslast van de non-conformiteit, de verkoper van de toerekenbaarheid

art. 6:270 BW gedeeltelijke ontbinding van de koopovereenkomst vorderen, in die zin dat de door hem verschuldigde koopprijs wordt verminderd met de herstelkosten. Een (gedeeltelijke) ontbinding is immers ook mogelijk in geval van een niet-toerekenbare tekortkoming.

OPHEFFING NADEEL WEGENS DWALING

Er is wederzijdse dwaling omdat beide partijen niet van het gebrek op de hoogte waren en dus onder invloed van een onjuiste voorstelling de koopovereenkomst hebben gesloten. De koper kan op grond van artikel 6:228 jo. art. 6:230 lid 2 BW vorderen dat de koopovereenkomst (door de rechter) zodanig wordt gewijzigd dat zijn nadeel wordt opgeheven. Het op te heffen ‘nadeel’ zal in beginsel inhouden dat de koopprijs met de herstelkosten wordt verminderd⁹.

De voornoemde vorderingen zullen zich in beginsel niet verder dan tot vergoeding van de transactieschade kunnen uitstrekken. In

het geschetste voorbeeld zou dit betekenen dat koper K de kosten van sanering met succes op verkoper V kan verhalen. Eventuele overige schade zal in beginsel niet voor vergoeding in aanmerking (kunnen) komen nu de non-conformiteit niet aan verkoper V valt toe te rekenen.

STELPLICHT EN BEWIJSLAST

Op wie rusten de stelplicht en de bewijslast in geval van een door de koper tegen de verkoper ingestelde (rechts)vordering tot schadevergoeding op grond van artikel 6:74 BW? Artikel 6:74 lid 1 BW bepaalt dat elke tekortkoming de schuldenaar (i.c. de verkoper) verplicht de schade die de schuldeiser (i.c. de koper) daardoor lijdt te vergoeden, tenzij de tekortkoming de schuldenaar niet kan worden toegerekend.

Volgens de hoofdregel van artikel 150 Rv zal de koper de stelplicht en de bewijslast ten aanzien van de non-conformiteit dragen. De koper zal dus moeten stellen en zo nodig bewijzen dat de aan hem geleverde zaak niet aan de koopovereenkomst beantwoordt en dat hij als gevolg van deze tekortkoming schade heeft geleden.¹⁰

Uit de structuur van artikel 6:74 lid 1 BW volgt dat de stelplicht en de bewijslast ten aanzien van de toerekenbaarheid op de verkoper rusten.¹¹ Uitgangspunt van de wet is dat de tekortkoming in beginsel aan de

schuldenaar kan worden toegerekend, en dat hij de stelplicht en de bewijslast draagt voor de feiten waaruit het tegendeel voortvloeit. De ratio van dit door de wetgever gekozen uitgangspunt is dat de rechtsverhouding tussen partijen meebrengt dat de schuldenaar heeft in te staan voor de prestatie waartoe hij zich heeft verbonden, en dat als hij daarin tekortschiet, dit in beginsel voor zijn rekening komt.¹² De verkoper zal dus moeten stellen en zo nodig bewijzen dat de non-conformiteit noch krachtens schuld, noch krachtens rechtshandeling, noch krachtens de verkeersopvattingen aan hem valt toe te rekenen.

Betekent dit dat de koper in de dagvaarding niets over de toerekenbaarheid (van de non-conformiteit) hoeft te vermelden? Mijns inziens niet. Artikel 111 lid 3 Rv eist dat in de dagvaarding de door de gedaagde

daaraan kunnen toevoegen dat hij met deze vermelding niet onverplicht een bewijslast op zich wil nemen, nu artikel 6:74 lid 1 BW de stelplicht en de bewijslast ter zake van de toerekenbaarheid uitdrukkelijk bij de verkoper legt. Is de koper niet bekend met het standpunt van de verkoper aangaande de toerekenbaarheid, dan kan hij er eventueel mee volstaan in de dagvaarding te vermelden dat met het enkele feit van de non-conformiteit de schadeplichtigheid van de verkoper (op grond van artikel 6:74 lid 1 BW) komt vast te staan, tenzij de verkoper stelt en bewijst dat de tekortkoming hem niet valt toe te rekenen.

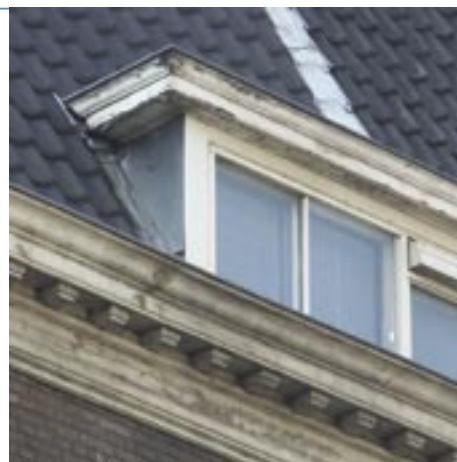
VERZUIM

Voor schadeplichtigheid op grond van artikel 6:74 BW is het verzuim van de verkoper

Uit het arrest Van der Meer/Beter Wonen valt niet af te leiden dat bij non-conformiteit het verzuim zonder ingebrekestelling intreedt

aangevoerde verweren en de gronden daarvoor worden vermeld. Met het oog op deze 'substantiëringsplicht' ligt het op de weg van de koper om in de dagvaarding (kort) aan te geven op grond waarvan de non-conformiteit aan de verkoper kan worden toegerekend. Volledigheidshalve zou de koper

nodig, nu behoorlijke nakoming in beginsel nog mogelijk zal zijn en artikel 6:74 lid 2 BW in dat geval het verzuim van de schuldenaar eist.¹³ Is voor het intreden van het verzuim vereist dat de koper een ingebrekestelling aan de verkoper heeft uitgebracht? Ik verwijs naar hetgeen ik hierover schreef

in *Advocatenblad* 2000-6, p. 220-221. Dient koper K in het geschetste voorbeeld eerst een ingebrekestelling aan verkoper V te hebben uitgebracht alvorens hij met succes schadevergoeding kan vorderen? In de rechtspraak en ook in de literatuur bestaat er op dit punt geen eenduidige visie.

INGEBREKESTELLING NIET VEREIST

Men kan op twee verschillende wijzen onderbouwen dat voor het intreden van het verzuim van de verkoper een ingebrekestelling niet nodig is. Ten eerste is verdedigbaar dat de datum van levering die partijen bij het sluiten van de koop hebben afgesproken, als een 'fatale termijn' in de zin van artikel 6:83 sub a BW valt te beschouwen. Dit zou in het voorbeeld betekenen dat het verzuim van verkoper V op 1 juli 2005 van rechtswege is ingetreden doordat hij op die datum een 'non-conforme' zaak aan koper K heeft geleverd.

Ik onderschrijf deze opvatting niet. De datum van levering is naar mijn mening geen

⁵ Vgl. J. Dammingh, *Advocatenblad* 2000, p. 217.

⁶ De garantie van artikel 5.3 wordt niet ingeperkt door de 'onbekendheidsclausule' van artikel 5.4.1 NVM-koopakte. Zie hierover o.m. J. Dammingh, *Advocatenblad* 2000, p. 892; C.M.H. Vlaanderen, 'Over (on)bekendheidsverklaringen en conformiteit in de NVM-koopakte', *WPNR* 6410 (2000), p. 518-519; M.M. van Rossum, 'Koop en verkoop van verontreinigde grond; ontwikkelingen en tendensen', *Bouwwrecht* 2001, p. 842-846; en G.T.M.J. Raaijmakers, 'Garanties in het contractenrecht', *RM Themis* 2005, p. 136-137. In de meest recente versie van de NVM-koopakte (model juli 2004) is een extra artikel 5.13 opgenomen, onder meer inhoudend dat de 'onbekendheidsclausules' in de artikelen 5.4.1 e.v. geen vrijwaring voor verkoper inhouden.

⁷ Artikel 5.1 zal echter op grond van artikel 6:248 lid 2 BW buiten toepassing (moeten) blijven

indien komt vast te staan dat verkoper V bekend was met de verontreiniging en derhalve een mededelingsplicht heeft geschonden. Zie o.m. HR 21 juni 2002, NJ 2004, 128 (Van den Akker/Gemeente Helmond).

⁸ In Rechtbank Arnhem 7 mei 2003, *Tijdschrift voor Consumentenrecht* 2003, p. 308-311 is wél geoordeeld dat bij de koop van een woning non-conformiteit krachtens de verkeersopvattingen aan de verkoper valt toe te rekenen. Ik ben het niet met deze uitspraak eens. Zie mijn annotatie bij deze uitspraak in *Tijdschrift voor Consumentenrecht* 2004, p. 155.

⁹ Zie hierover ook: J. Dammingh, *Tijdschrift voor Consumentenrecht* 2004, p. 156; en G.T.M.J. Raaijmakers, *RM Themis* 2005, p. 132.

¹⁰ Vgl. W.D.H. Asser, *Bewijslastverdeling, serie Monografieën Nieuw BW* – A24, Deventer 1992, p. 104; Verbintenissenrecht (B.J. Broekema-Engelen), art.

6:74 BW, aant. 53; en Asser/Hartkamp 4-I (2004), nr. 346. Zie ook R.G.N. le Roy, *NTBR* 2005, p. 252. Overigens zal de koper bij een consumentenkoop in de zin van art. 7:5 lid 1 BW wel gebaat zijn bij het (wettelijke) vermoeden dat in art. 7:18 lid 2 BW besloten ligt.

¹¹ Vgl. A-G Hartkamp in punt 6) van zijn conclusie bij het arrest HR 9 januari 1998, NJ 1998, 272 (Brok/Huberts).

¹² W.D.H. Asser, *Bewijslastverdeling, serie Monografieën Nieuw BW* – A24, Deventer 1992, p. 104. Vgl. Asser/Hijma 5-I (2001), nrs. 432 en 436.

¹³ Anders: C.A. Streefkerk, 'Ingrekestelling en verzuim bij wanprestatie', *NTBR* 2004, p. 23-25. Volgens Streefkerk behoort de verzuimregeling 'naar haar aard' buiten toepassing te blijven wanneer de koper vergoeding van herstelkosten vordert.

'fatale termijn' voorzover het behoorlijke nakoming betreft: het is mijns inziens niet de bedoeling van partijen om het verzuim te laten intreden zonder de verkoper eerst nog de gelegenheid te bieden geconstateerde gebreken te (laten) herstellen.¹⁴

Ten tweede kan wellicht worden betoogd dat de aard van de op de verkoper rustende leveringsverplichting meebrengt dat zijn verzuim van rechtswege intreedt. Van Schaick heeft, in een artikel in *NTBR*,¹⁵ verdedigd dat het verzuim van de verkoper van rechtswege intreedt indien hij (op de afgesproken leveringsdatum) een zaak aan de koper levert die niet aan de koopovereenkomst beantwoordt. Volgens hem volgt dit uit de aard van de op de verkoper rustende leveringsverplichting. Deze verplichting kan 'naar haar aard' niet worden gesplitst in een verplichting tot levering en een eventuele verplichting om een zaak te leveren die aan de overeenkomst beantwoordt. Van Schaick baseert zijn opvatting op het arrest HR 27 november 1998, NJ 1999, 380 (Van der Meer/Beter Wonen). Dit arrest ging echter over de op de huurder rustende verplichting om de door hem gehuurde woning bij het einde van de huur in goede staat terug te geven. Deze verplichting kan volgens de Hoge Raad niet worden gesplitst in een verplichting tot teruggave en een eventuele verplichting de woning in goede staat te brengen. Heeft de huurder bij het einde van de huur niet (behoorlijk) voldaan aan de op hem rustende ontruimingsverplichting, dan is hij van rechtswege in verzuim; een ingebrekestelling is daarvoor niet vereist, aldus de Hoge Raad.¹⁶

Ik onderschrijf Van Schaicks opvatting niet. De regel die de Hoge Raad in het arrest Van der Meer/Beter Wonen ten aanzien van de op een huurder rustende ontruimingsverplichting heeft geformuleerd, is naar mijn mening niet zonder meer van overeenkomstige toepassing op de leveringsverplichting die op een verkoper rust. Voor de aard van de op de huurder rustende ontruimingsverplichting is mijns inziens (mede) relevant dat daarbij in de regel ook het belang van een derde, namelijk de nieuwe huurder, zal zijn betrokken. De verhuurder zal de woning

doorgaans direct in aansluiting op het einde van de oude huur aan een nieuwe huurder hebben verhuurd. Het gaat niet aan dat deze nieuwe huurder (die buiten de rechtsverhouding tussen verhuurder en oude huurder staat) zou moeten gedogen dat de oude huurder na het einde van de (oude) huur alsnog gebreken in de woning komt herstellen. Ik ben van mening dat de aard van de op de verkoper rustende leveringsverplichting niet dezelfde is als de aard van de op de huurder rustende ontruimingsverplichting, mede omdat in geval van de op de verkoper rustende verbintenis belangen van derden niet in het geding zijn. Mijn conclusie is dan ook dat uit het arrest Van der Meer/Beter Wonen niet (zonder meer) valt af te leiden dat in geval van toerekenbare non-conformiteit het verzuim van de verkoper zonder ingebrekestelling intreedt.

INGEBREKESTELLING WEL VEREIST

Ik handhaaf mijn eerder ingenomen stand-

De koper dient gebreken binnen bekwame tijd aan de verkoper mede te delen

punt dat voor het intreden van het verzuim wél een ingebrekestelling is vereist. Alvorens een (rechts)vordering tot schadevergoeding in te stellen, zal de koper dus eerst een schriftelijke aanmaning aan de verkoper moeten sturen waarin hem een redelijke termijn wordt gesteld om alsnog voor behoorlijke nakoming (conformiteit) zorg te dragen. Het verzuim treedt na het verstrijken van de gestelde termijn in, tenzij de verkoper dan wél behoorlijk heeft gepresteerd.¹⁷ Ik licht dit toe aan de hand van voorbeeld A uit het begin van dit stuk.

Voorbeeld (A): nadat hij in augustus 2005 de verontreiniging heeft ontdekt, schakelt koper K op 22 augustus 2005 een deskundige in om de aard en de ernst van de verontreiniging vast te stellen. De deskundige rapporteert op 5 september 2005 aan zijn opdrachtgever dat sprake is van ernstige verontreini-

ging en dat sanering absoluut noodzakelijk is. Koper K wil in september 2005, althans zo spoedig mogelijk de grond laten saneren. De kosten van sanering bedragen € 20.000.

Kan koper K op of direct na 5 september 2005 de grond laten saneren en de daaraan verbonden kosten ad € 20.000 als schadevergoeding van verkoper V vorderen? Naar mijn mening niet. Althans, K zal mijns inziens eerst een schriftelijke aanmaning aan V moeten sturen waarin hij hem over de verontreiniging informeert én hem een redelijke

termijn stelt om voor sanering van de grond zorg te (doen) dragen.¹⁸

Zou men aannemen dat het verzuim van rechtswege is ingetreden doordat V op de afgesproken leveringsdatum (1 juli 2005) een 'non-conforme' zaak aan K heeft geleverd, dan kan zich eventueel de situatie voordoen dat V pas bekend wordt met de schade nadat de sanering al heeft plaatsgevonden en hij dus niet meer in de gelegenheid is om de ernst van de verontreiniging c.q. de noodzaak van sanering te (laten) onderzoeken. Dit lijkt mij ongewenst en in het algemeen niet in overeenstemming met de bedoeling van partijen.¹⁹

Ik merk over het verzuim nog op:

- Uit de structuur van artikel 6:83 sub a BW volgt dat de verkoper zal moeten stellen en zo nodig bewijzen dat het afgesproken

leveringstijdstip niet een 'fatale termijn' is voorzover het behoorlijke nakoming betreft. In dit verband zou hij eventueel (additioneel en/of ter vergelijking) kunnen wijzen op artikel 10.2 van de NVM-koopakte, waarin is bepaald dat ontbinding van de overeenkomst op grond van een tekortkoming pas na voorafgaande ingebrekestelling kan plaatsvinden.

- Neemt men aan dat voor het intreden van het verzuim geen ingebrekestelling is vereist, dan zal voor een vordering tot schadevergoeding nog wel nodig zijn dat de koper een (schriftelijke) 'omzettingsverklaring' als bedoeld in artikel 6:87 lid 1 BW aan de verkoper uitbrengt.
- Stel: voor het intreden van het verzuim is (wel) een ingebrekestelling vereist. Nadat de verkoper in rechte een daartoe strekkend verweer heeft gevoerd, komt vast te staan dat de koper (ten onrechte) een ingebrekestelling achterwege heeft gelaten. Welk rechtsgevolg zal de rechter hieraan moeten verbinden? Dient hij de vordering van de koper af te wijzen omdat het verzuim niet is ingetreden? Een dergelijke 'alles of niets'-benadering lijkt ongewenst.²⁰ Een sympathieke en mijns inziens ook redelijke oplossing ligt besloten in Hof Arnhem 18 september 2001, NJ 2002, 304 (Sun Alliance/EMS). Het hof overweegt onder meer dat de schuldenaar belang heeft bij een ingebrekestelling omdat herstel van de ondeugdelijke prestatie door hemzelf (dan wel in zijn opdracht) waarschijnlijk minder kostbaar voor hem zal zijn dan wanneer de schuldeiser aan een derde opdraagt voor herstel zorg te dragen. De gevolgen van het (ten onrechte) achterwege laten van een ingebrekestelling dienen voor rekening van

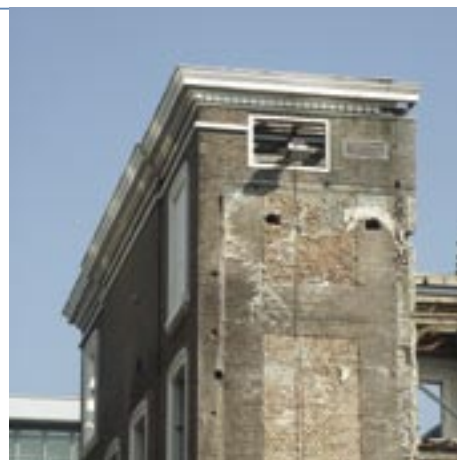
de schuldeiser te komen, maar niet verder dan nodig is. Een redelijke toepassing van het wettelijke stelsel brengt mee dat de schuldenaar de herstelkosten moet vergoeden die hij zou hebben gehad indien hij wel in gebreke zou zijn gesteld, aldus het hof.²¹

Heeft de koper (ten onrechte) geen ingebrekestelling uitgebracht, dan kan de verkoper dus primair het verweer voeren dat de vordering tot schadevergoeding moet worden afgewezen omdat het verzuim niet is ingetreden; subsidiair kan hij stellen (en te bewijzen aanbieden) dat de schade lager zou zijn geweest indien hem (wel) gelegenheid tot herstel zou zijn geboden.

BINNEN BEKWAME TIJD

Hiervoor stelde ik dat de verkoper pas na herstel met de schade bekend zou kunnen worden (waardoor hij de gestelde gebreken niet, althans moeilijk meer kan betwisten) indien men aanneemt dat het verzuim van rechtswege intreedt. Deze stelling moet worden genuanceerd: de koper dient namelijk rekening te houden met artikel 7:23 lid 1 BW, dat voorschrijft dat hij de non-conformiteit binnen bewakende tijd aan de verkoper behoort mede te delen. Met deze eis heeft de wetgever beoogd de verkoper te beschermen tegen late en daardoor moeilijk te betwisten klachten.²² Stel: in het hiervoor gegeven voorbeeld heeft koper K direct na 5 september 2005 de grond laten saneren. Na de sanering vordert hij de herstelkosten ad € 20.000 als schadevergoeding van verkoper V. Kan V met succes het verweer voeren dat K's vordering moet worden afgewezen omdat K niet 'binnen bewakende tijd' heeft geprotesteerd? Over het antwoord op deze vraag kan men naar mijn mening twijfelen.

Betwisting van de verontreiniging zal

voor V moeilijker zijn nu hij de verontreiniging niet meer kan (laten) onderzoeken, maar onmogelijk lijkt het mij niet. K draagt immers de stelplicht en de bewijslast ten aanzien van de verontreiniging. De juistheid en/of de betrouwbaarheid van de door K aangevoerde bewijsmiddelen (bijvoorbeeld een onderzoeksrapport) kunnen V eventueel nog wel betwisten, dunkt me. De Vries heeft er echter voor gepleit om in beginsel aan te nemen dat de koper niet 'binnen bewakende tijd' heeft geprotesteerd wanneer hij de verkoper niet vóór de herstelwerkzaamheden over de gebreken heeft geïnformeerd.²³ Hoe dan ook: naar mijn mening verdient het voor de koper aanbeveling om de verkoper te allen tijde voorafgaand aan de herstelwerkzaamheden van geconstateerde gebreken in kennis te stellen, en hem (kort) gelegenheid tot een contra-expertise te bieden.

Ik merk over artikel 7:23 lid 1 BW nog het volgende op:

- De termijn van artikel 7:23 lid 1 BW is geen vaste termijn. De koper protesteert dus niet zonder meer te laat indien hij bijvoorbeeld pas drie maanden na de ontdekking van de gebreken de verkoper hiervan in kennis stelt. Afhankelijk van de concrete omstandigheden van het geval dient te worden bepaald of de koper 'binnen bewakende tijd' de verkoper over de

14 J. Dammingh, *Advocatenblad* 2000, p. 220-221.

15 A.C. van Schaick, 'Het verzuim bij verbintenissen tot op- of aflevering', *NTBR* 2004, p. 446-448.

16 Zie over dit arrest ook: C. Schouten, *Advocatenblad* 1999, p. 220-221.

17 J. Dammingh, *Advocatenblad* 2000, p. 220-221.

18 In deze aanmaning kan K alvast vermelden dat hij aanspraak maakt op schadevergoeding zodra er

verzuim zal zijn (art. 6:87 lid 1 BW). Vgl. J. Dammingh, *Advocatenblad* 2000, p. 220.

19 In een concreet geval kan eventueel anders worden geoordeeld (bijvoorbeeld: in de koopovereenkomst is expliciet vastgelegd dat het verzuim zonder ingebrekestelling intreedt).

20 Vgl. C.A. Streefkerk, *NTBR* 2004, p. 24-25. Zie ook M.A.J.G. Janssen en M.M. van Rossum, *NTBR* 2004, p. 70-71.

21 Zie over dit arrest o.m. C.A. Streefkerk, *NTBR* 2004, p. 25-26; en M.A.J.G. Janssen en M.M. van Rossum, *NTBR* 2004, p. 68-69. De Hoge Raad kwam in HR 27 november 1998, NJ 1999, 380 (Van der Meer/Beter Wonen) tot dezelfde oplossing.

22 *Parl. Gesch. Boek 7* (1991), p. 146 en 152.

23 F.J. de Vries, 'Binnen bewakende tijd', *BW-krant jaarboek 20*, Deventer 2004, p. 14-15.

gebreken heeft geïnformeerd.²⁴

- De koper is bevoegd eerst het advies van een deskundige in te winnen alvorens hij de in artikel 7:23 lid 1 BW bedoelde kennisgeving aan de verkoper zendt. Uit het arrest HR 25 februari 2005, JOR 2005, 168 (Fabels/Meenderink) kan worden afgeleid dat de 'klachttermijn' van artikel 7:23 lid 1 BW volgens de Hoge Raad niet (zonder meer) aanvangt op het moment dat de koper een vermoeden van non-conformiteit heeft. Van de koper wordt dus kennelijk niet verlangd dat hij bij een dergelijk vermoeden zijn verkoper daarvan onverwijld in kennis stelt. Alvorens de verkoper te informeren, mag de koper eerst de gegrondheid van zijn vermoeden laten onderzoeken. De 'klachttermijn' van artikel 7:23 lid 1 BW neemt pas een aanvang zodra de koper (eventueel na terzake onderzoek te hebben laten doen) met voldoende zekerheid ervan kan (c.q. moet) uitgaan dat de geleverde zaak niet aan de koopovereenkomst beantwoordt.
- De kennisgeving die de koper aan de verkoper moet doen toekomen, is in beginsel vormvrij. Artikel 7:23 lid 1 BW stelt (anders dan artikel 6:82 lid 1 BW ten

aanzien van de ingebrekestelling) niet de eis dat deze kennisgeving schriftelijk moet plaatsvinden. Echter: betwist de verkoper in rechte dat de koper hem 'binnen bekwame tijd' in kennis heeft gesteld, dan zal de koper in beginsel de bewijslast daarvan dragen. Vanuit dat oogpunt verdient het daarom wel aanbeveling dat de koper een schriftelijke kennisgeving aan de verkoper zendt.

- Na het verstrijken van de in artikel 7:23 lid 1 BW bedoelde termijn heeft de koper geen actie meer op grond van non-conformiteit. Kan hij dan eventueel nog wel met succes een op dwaling gebaseerde vordering tegen de verkoper instellen? Naar mijn mening niet. De koper zal met zijn op dwaling gebaseerde vordering doorgaans een resultaat nastreven dat hij eigenlijk met een op artikel 6:74 dan wel artikel 6:265 jo. 6:270 BW gebaseerde vordering had willen bereiken (namelijk vergoeding van transactieschade, eventueel in de vorm van koopprijsvermindering). Is een dergelijke vordering niet meer mogelijk, dan is een op dwaling gebaseerde vordering mijns inziens ook niet meer toelaatbaar.²⁵

IN HET OOG SPRINGEND

De meest in het oog springende van de recente ontwikkelingen is mijns inziens het arrest HR 25 februari 2005, JOR 2005, 168 (Fabels/Meenderink). Uit dit arrest valt af te leiden dat er ook non-conformiteit zal (kunnen) zijn in geval van gebreken die het normaal gebruik van de gekochte woning niet in de weg staan. Dit betekent dat het (door de verkoper te voeren) verweer dat de gestelde gebreken geen non-conformiteit opleveren omdat zij het normaal gebruik niet verhinderen, thans aanmerkelijk minder kans van slagen zal hebben. ●

²⁴ Vgl. Asser/Hijma 5-I (2001), nr. 544. In de lagere rechtspraak wordt nog wel eens aansluiting gezocht bij de voor een consumentenkoop in artikel 7:23 lid 1 BW genoemde termijn van twee maan-

den. Zie o.m. Rechtbank Arnhem 27 april 2005, NJ Feitenrechtspraak 2005, 263.

²⁵ Zie ook *Parl. Gesch. Boek 7* (1991), p. 152. Anders echter Asser/Hijma 5-I (2001), nr. 549.

HET NATIONAAL JURISTEN CONGRES

www.juristencongres.nl

Vrijdag 3 maart 2006 - Amsterdam RAI

Dé ontmoetingsplaats voor toptalent!

Nu al meer dan 40 exposanten op Het Nationaal Juristencongres 2006! Is uw kantoor al vertegenwoordigd?

HET NATIONAAL
JURISTEN
CONGRES
vindt parallel
plaats aan de
eerste dag van
DE NATIONALE
CARRIÈRE
BEURS

Sinds 1998 organiseert Memory Productions Events B.V. Nederlands grootste landelijke carrière-evenement; De Nationale Carrièrebeurs. Speciaal voor rechtenstudenten in de laatste fase van hun studie én voor juridische young professionals organiseert zij gelijktijdig met de eerste dag van deze beurs de vierde editie van Het Nationaal Juristencongres. Dit congres biedt de bezoekers een gevarieerd en vakinhoudelijk congresprogramma verzorgd door en met juridische experts. Tevens verzorgen diverse kantoren een kantoorpresentatie. 's Middags is de aparte beursvloer met standpresentaties geopend en wordt de dag afgesloten met een beursborrel. Voor meer informatie over deelnamemogelijkheden kunt u contact opnemen met salesmanager Stanley Westerkamp (stanley@memory.nl), telefoon (020) 638 21 46.

Het Nationaal Juristencongres en De Nationale Carrièrebeurs zijn activiteiten van Memory Productions Events, onderdeel van de **MPG** MEMORY PRODUCTIONS GROUP

Het veranderde landschap van de gesubsidieerde rechtsbijstand

De herinrichting van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand bevindt zich in de laatste fase van uitvoering. Nadat de politieke besluitvorming in het najaar van 2003 haar beslag had gekregen, hebben de Raden voor Rechtsbijstand op verzoek van de Minister van Justitie het voortouw genomen bij deze herinrichting.

Jan van Dijk en Frits Haarlemmer
respectievelijk voorzitter en secretaris
directeurenoverleg Raden voor Rechtsbijstand

Belangrijkste doelstelling van de operatie is het realiseren van een landelijk netwerk van dertig Juridische Loketten. Die zogenaamde uitrol van de loketten nadert thans zijn voltooiing. Per 1 oktober 2005 zal de voormalige publieksfunctie, zoals die door de Bureaus Rechtshulp werd aangeboden, volledig zijn vervangen door het Juridisch Loket. Gelijktijdig met de inrichting van het Juridisch Loket verloopt het proces van de transitie (overgang naar hetzij de advocatuur, hetzij het Juridisch Loket) van de Bureaus Rechtshulp.

Een belangrijk uitgangspunt bij de stelselwijziging is dat zoveel mogelijk medewerkers van de Bureaus Rechtshulp behouden blijven voor het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand. Er is in de afgelopen jaren veel kennis en ervaring opgebouwd die van grote waarde is voor het aanbod van kwalitatief goede eerste- en tweedelijns rechtsbijstand. Op basis van het tussen betrokken partijen overeengekomen sociaal plan kon vervolgens met de uitvoering worden begonnen.

Inmiddels zijn veel (juridisch) medewerkers geplaatst in het Juridisch Loket. Een deel van de medewerkers van de Bureaus maakt de overstap naar de advocatuur, individueel dan wel in collectief verband. Aan de medewerkers die een individuele overstap maken wordt op grond van het sociaal plan een zogenaamd financieel rugzakje meegegeven. De hoogte daarvan is afhankelijk van het aantal opgebouwde dienstjaren, en bedraagt maximaal 25.000 euro.

Voor de Bureaus die doorstarten als advocatenkantoor zijn middelen beschikbaar om

die doorstart ook daadwerkelijk te kunnen realiseren en een levensvatbaar kantoor op te zetten. De door de Tweede Kamer aangenomen motie-Joldersma heeft hiervoor de basis gelegd. Over de invulling van die facilitering hebben de Raden voor Rechtsbijstand zich door een gerenommeerd advocatenkantoor laten bijstaan: er is een beleidskader opgesteld waarin de voor ondersteuning in aanmerking komende zaken zijn vastgelegd. Hierbij valt te denken aan zaken als verbouwingkosten, kosten die samenhangen met ICT-investeringen en opleidingskosten. Per initiatief wordt beoordeeld of de concrete invulling en omvang van de facilitering in overeenstemming is met de vigerende bepalingen van het mededingingsrecht. Elke afzonderlijke overeenkomst wordt daarna nog eens door het adviserend advocatenkantoor getoetst aan het vastgestelde beleidskader.

Het ministerie van Justitie moet, nadat een positief advies van het adviserend advocatenkantoor is ontvangen, de uiteindelijke goedkeuring geven aan de inhoud van elke afzonderlijke faciliteringsovereenkomst. De Raden voor Rechtsbijstand hebben in dit proces zowel op landelijk als lokaal niveau steeds de afstemming gezocht met de Orde van Advocaten.

Dat er op lokaal niveau enige schermutelingen over vormgeving en inhoud van de ondersteuning hebben plaatsgevonden, zal niet onopgemerkt zijn gebleven. Niettemin zullen naar verwachting ongeveer 175 juristen uit de Bureaus doorstromen naar de advocatuur, die zich, de faciliteringsvoorwaarden van de Raden schrijven dat ook voor, in hoofdzaak bezig zullen gaan houden met het

verlenen van gesubsidieerde rechtsbijstand.

De resultaten van de stelselwijziging zijn duidelijk: er is overeenkomstig de wens van de minister en politiek een duidelijke scheiding aangebracht tussen de publieksvoorziening en de private rechtsbijstandverlening. Tevens is er een goed gespreid landelijk netwerk van Juridische Loketten operationeel.

Het Juridisch Loket biedt tegen het einde van dit jaar op dertig locaties juridische bijstand via hun balies, telefoon (0900-8020, 10 eurocent per minuut) en internet. De (vrijwel) gratis dienstverlening bestaat uit vraagverheldering en het verstrekken van informatie en advies. Indien nodig wordt verwezen naar de advocatuur of andere (rechts)hulpverlenende instanties, onder andere voor mediation. Bij de Juridische Loketten kan een afspraak worden gemaakt voor een spreekuur voor maximaal één uur.

VERWIJSAARRANGEMENTEN

De Raden voor Rechtsbijstand hebben met ruim 3200 advocaten een verwijdsarrangement gesloten. De advocaat houdt zich op grond van dit arrangement beschikbaar voor zaken die vanuit het Juridisch Loket worden doorverwezen.

Een ondersteunende ICT-applicatie selecteert op zo objectief mogelijke wijze aan de hand van een aantal criteria – specialisatie, afstand, aantal eerdere verwijzingen – de voor verwijzing in aanmerking komende advocaat. Deze directe verwijzing levert de

rechtzoekende de zekerheid op dat hij daadwerkelijk door de betreffende advocaat zal worden bijgestaan. De advocaat ontvangt vooraf langs digitale weg de relevante gegevens van de rechtzoekende en zijn probleem.

In dit nieuwe stelsel heeft nog een nieuwe figuur zijn intrede gedaan; de lichte adviestoevoeging. Daar waar de Bureaus Rechtshulp het zogenaamde verlengde spreekuur aanboden, kan thans, nu alleen nog op verwijzing vanuit het Juridisch Loket, rechtsbijstand, maximaal drie uur, worden verleend op basis van een lichte adviestoevoeging. De lichte adviestoevoeging is geregeld in uitvoeringsbesluiten van de Raden voor Rechtsbijstand.

Het landschap van de gesubsidieerde rechtsbijstand is in een periode van twee jaar grondig gewijzigd. Het stelsel is met het Juridisch Loket versterkt met een goed bereikbare toegang tot het recht. Uit onder cliënten en advocatuur afgenomen enquêtes blijkt dat sprake is van een grote tevredenheid over de dienstverlening en deskundigheid. Minister Donner heeft dat onlangs nog eens in zijn rapportage aan de Tweede Kamer bevestigd.

De Raden voor Rechtsbijstand, verantwoordelijk voor de aansturing en financiering van het Juridisch Loket, zullen er op toezien dat de maatschappelijke functie voor het bieden van een goede toegang tot het recht bij het Juridisch Loket is gewaarborgd. ●

VAN

Mario Geurts

*Welke boeken lezen advocaten eigenlijk buiten de juridische literatuur, als ze dan nog lezen? Zien ze graag opera, bezoeken ze bioscopen, concerten, galleries? Gaan ze naar toneel? En wat betekent die cultuur voor hen en, misschien, voor hun werk? Mario Geurts (40, eenpitter in Duiven; samenwonend, twee kinderen) kocht het schilderij *De Familie* (1917) door Marius Richters. Een jaar later hangt het tijdelijk in museum Het Schielandshuis te Rotterdam.*

Jan Pieter Nepveu
journalist

De Rotterdamse kunstenaar Marius Richters (1878-1955) maakte tekeningen, schilderde in verschillende stijlen en was actief als glazenier. Zijn werk als schilder omvat zowel portretten en landschappen als stilleven en stadsgezichten. De kunstenaar drukte bovendien zijn stempel op de stad met monumentale glas-in-loodramen en wandschilderingen in onder andere de raadzaal van het Stadhuis.

‘Voorheen zou ik gedacht hebben: wat moet ik met die oude rotzooi?’

“Ik heb het schilderij *De Familie* vorig voorjaar gekocht. Normaal gesproken zou ik geen portret kopen van iemand die ik niet ken, maar ik bleef er naar kijken. Ik zag het bij een vriend, een kunsthandelaar bij wie ik was in verband met een kort geding dat te maken had met vervalste kunst. Ik kende de kunstwereld niet en wilde weten hoe die in elkaar stak.

Het schilderij stond in zijn zaak en werd door hem omschreven als een museaal stuk. Ik had helemaal niks met kunst, maar dit schilderij *hád*, vond ik, gewoon iets.

Ik kreeg een kunstboek mee en ben dat eens gaan doorbladeren. In eerste instantie was ik er snel doorheen. Maar hoe vaker ik dat boek, een soort kunstbijbel, doorbladerde hoe meer ik sommige werken ging waarderen. En elke keer als een schilderij me aansprak, bleek het werk uit de eerste kwart van de twintigste eeuw te zijn. Toen is mijn liefde voor kunst ontstaan. Voorheen zou ik gedacht hebben: wat moet ik met die oude rotzooi?

Richters was medeoprichter van een vooruitstrevende kunstenaarsbeweging in Rotterdam, *De Branding*. Onder invloed daarvan is het schilderij *De Familie* totstandgekomen. Het is een zelfportret. Hij heeft zichzelf somber neergezet. Zijn gezicht is donker maar als het licht vangt, krijgt het kleur. Zoals hij met licht is gaan werken, dat

vind ik ontzettend knap. Het is de eerste keer dat hij dat op deze manier gedaan heeft. Elke keer ontdek ik weer wat nieuws.

Wat ik heel typisch vind: Richters was een gezinsman, hij had een kind waar hij heel trots op was maar van wie hij alleen de achterkant schilderde. Het is dus geen traditioneel familieportret, want dan zou je iedereen in het gezicht kijken. Het is een momentopname. In die zin is Richters modernistisch bezig geweest. Met name in *De Familie* toont hij voor het eerst oog voor vormen, kleuren en vlakken.

Voorheen had Richters vooral Rotterdamse havengezichten geschilderd. Rotterdammers zijn daar helemaal gek op. Landschappen rond Rotterdam, het havengebeuren, de arbeiders: daar was Richters goed in. In Rotterdam, waar hij altijd heeft gewoond, bestaat grote behoefte aan zijn werk. Het Schielandshuis besteedt daarom aandacht aan deze kunstenaar en brengt werken van hem bij elkaar. Op de tentoonstelling is ook *De Familie* te zien.

Toen ik het schilderij kocht vroeg ik me af of ik kunst zou gaan verzamelen voor mijn pensioen. Het is fiscaal aantrekkelijk en een groot voordeel vind ik dat je er nu al van kunt genieten. Ik heb geen pensioenvoorziening, en van de premies die ik zou moeten betalen word ik echt niet vrolijk. Daar kun je heel wat leuke kunst van kopen! Kijk, en het wordt helemaal interessant als je een schil-

"Toen ik het schilderij kocht vroeg ik me af of ik kunst zou gaan verzamelen voor mijn pensioen. Het is fiscaal aantrekkelijk en een groot voordeel vind ik dat je er nu al van kunt genieten"

derij koopt dat meteen veel aandacht krijgt en door een museum een van Richters' topstukken genoemd wordt! Het Schielandshuis wilde het dolgraag hebben voor de Richters-expositie.

Sinds ik me er een beetje in ben gaan verdiepen, blijkt kunst ontzettend boeiend te zijn. Ik heb daar rust in gevonden. De advocatuur is toch een stressige baan, je zit met termijnen en hebt vaak zaken die samenvallen. Er hoeft maar iets te gebeuren of je werkt weer tot 's avonds laat. Door zo'n schilderij kom ik als het ware weer tot rust. Af en toe als ik er langs loop kijk ik er naar, dan vergeet ik even alles. Als ik lees over een bepaalde schilder of stijl, dan kan ik daar helemaal in opgaan. En

als ik daar over praat, dan blijkt ineens dat veel mensen geïnteresseerd zijn en dat cliënten vaak ook zelf verzamelingen hebben. De kunstwereld is toch wel heel leuk en voor mij totaal iets nieuws.

Het verzamelen van kunst vormt een welkome afwisseling op de advocatuur. Ik wil heel graag veel meer met kunst gaan doen, alleen ontbreekt me de tijd. Dus moet ik keuzes maken. Elk vak heeft z'n negatieve kanten. Je kunt soms in een zaak vastlopen zodat je denkt: pffh... Op zo'n moment onttrek ik me even aan die zaak door me in kunst te verdiepen. Daarna heb ik als het ware weer nieuwe energie en ga ik met een frisse blik weer verder.

”

Marius Richters Rotterdam, Schilder en Glazenier, t/m 22 januari 2006 in Museum Het Schielandshuis, Korte Hoogstraat 31, Rotterdam (www.hmr.rotterdam.nl)

VAN EDE & PARTNERS

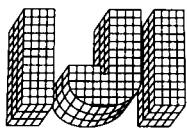
PERSOONLIJKE ONTWIKKELING EN INZETBAARHEID

toonaangevend in
**OUTPLACEMENT
COACHING
LOOPBAANBEGELEIDING**

AMSTERDAM 020 673 40 39, ARNHEM 026 364 41 11, BEETSTERZWAAG 0512 473 300, BREDA 076 565 65 09,
EINDHOVEN 040 245 72 20, ENSCHEDE 053 433 80 21, GRONINGEN 050 312 34 85, DEN HAAG 070 351 40 11,
MAASTRICHT 043 325 76 51, ROTTERDAM 010 412 00 22, ZEIST 030 693 24 46, ZWOLLE 038 421 02 88.

www.vanede.nl

INTERNATIONAAL JURIDISCH INSTITUUT

Spui 186
2511 BW
's-Gravenhage
telefoon 070-3460974
telefax 070-3625235
E-mail iji@worldonline.nl

Het Internationaal Juridisch Instituut adviseert in zaken betreffende internationaal en buitenlands recht, in het bijzonder waar het gaat om vragen van internationaal privaatrecht en buitenlands privaatrecht- en procesrecht.

Werkterreinen zijn onder andere:

- personen- en familierecht
- nationaliteitsrecht
- erfrecht
- procesrecht
- overeenkomstenrecht
- strafrecht
- onrechtmatige daad

De brochure inzake taak, werkwijze en tarifiering wordt op verzoek toegezonden.

Bezoek onze site: www.iji.nl

FIF 33

RECHERCHE- EN INFORMATIEBUREAU

Voor bedrijven, particulieren en advocatuur

• Onrechtmatig ziekteverzuim	• Alimentatiezaken
• Controle werkzaamheden	• Handelsinformatie
• Fraude / Bedrijfsdiefstal	• Privé-onderzoeken

010 - 477 33 22 www.fif33.nl

Goedgekeurd door Min. van Justitie POB 238
Heemraadssingel 186 • 3021 DM Rotterdam
Fax: 010 - 477 08 30 • e-mail: info@fif33.nl

Maatnemen na telefonische afspraak

Nu ook advocatentoga's in standaardmaten!
Compleet met 2 beffen à € 695,- (incl. BTW)

Amsteldijk 18 E
1074 HR Amsterdam
Tel./faxnr: 020-6629514

Beffen uit voorraad leverbaar

NEGATIVISME IN ORDESPECIAL

Met interesse heb ik *Advocatenblad* 2005-13 doorgelezen. Het valt mij op dat de bijdragende auteurs een wel erg lelijk beeld hebben van de advocatuur in Nederland. Natuurlijk zijn er zoals altijd slechteriken en zijn er zoals altijd verbeterpunten, maar over het algemeen kan ik vaststellen dat Nederlandse

advocaten (ikzelf ben vanaf 1987 advocaat, dus niet meer 'piep') integer zijn, van hoge kwaliteit en hardwerkend. Laten we ons nu niet in de recente negatieve spiraal van ons land storten. Dat is geen mooie en onnodige mode.

Aan de beroepsopleiding wordt bijvoorbeeld verschrikkelijk hard gewerkt. Ik kan u verzekeren dat jonge, onervaren beginnende

advocaten in alle opzichten meer bagage meedragen dan in de tijd dat ik begon, en dat geldt zowel inhoudelijk als gedragstechnisch.

'Oudere advocaten' moeten evenwel niet nalaten *patroon* te blijven, en die boodschap heb ik eigenlijk gemist. Het zou een positieve bijdrage zijn geweest. Bij dezen dan van mij.

(Joost Meijer, advocaat in Den Haag)

Over mijn advocaat !

In dit nummer starten we een kleine, driedelige serie van stukjes die een secretaresse over haar advocaat heeft geschreven. De schrijfster gebruikt een pseudoniem; naam en adres zijn bij de redactie bekend.

Mijn nieuwe advocaat

Advocaten hebben zo hun eigenaardigheden. Als secretaresse word je daar dagelijks mee geconfronteerd.

De advocaat voor wie ik sinds kort werk is een estheticus in zijn wensen over de bladspiegel. Deze dient rustig en regelmatig te zijn. Niemand heeft mij ooit aangesproken op de bladspiegel van de brieven die ik typ, maar mijn nieuwe baas constateert dat er diverse plaatsen in de concepten zijn waar afbreking van een woord een betere uitlijning tot gevolg kan hebben.

Na een paar weken merk ik dat ik dezelfde fixatie op uitlijning begin te krijgen als mijn advocaat, die overigens constateert dat ik het begin te leren. Wat niet wil zeggen dat er ooit één conceptbrief onmiddellijk door hem wordt goedgekeurd, ook niet als ik zelf denk dat een tekst geheel en al door de beugel kan, met inbegrip van de bladspiegel.

Hij staat naast me en leest het concept. 'Een komma', zegt hij. 'Een komma?' vraag ik. 'Een komma', bevestigt hij. En ik plaats de komma waar hij die wenst.

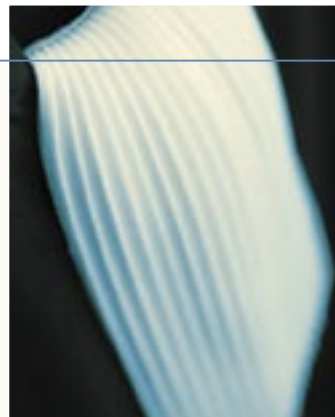
Waar hij inzake komma's nog rustig reageert, ligt dat anders bij de vraag- of uitroepetekens die hij wenst. Met afschuw constateert hij dat ik het teken direct! – zonder spatie – achter het laatste woord van de zin zet. Tussen het woord en het vraag-/uitroepeteken wil hij absoluut een spatie hebben, anders krijgt de tekst te weinig lucht en slaat de benauwdheid over op mijn advocaat.

Oude gewoontes zijn hardnekkig. Toch bekruipt ook mij inmiddels een lichte huivering als ik de verlangde spatie vergeet. Snel breng ik de correctie aan en bespaar mijn advocaat een moment van afgrijzen.

Als secretaresse wil je het je baas naar de zin maken.

(Françoise, secretaresse)

Pleit eerst voor jezelf

Hoge van den Broek is een toonaangevend advocaten- en notarissenkantoor in Nijmegen. Onze advocaten, notarissen en kandidaat-notarissen verlenen in sectie- en teamverband gespecialiseerde juridische diensten in een breed scala aan rechtsgebieden. Ze behandelen zaken efficiënt en rapporteren helder. Kwaliteit, betrokkenheid en persoonlijke aandacht zijn hierbij kernbegrippen. Hierdoor voelen zowel cliënten uit het bedrijfsleven, de overheid en non-profit organisaties, als particulieren zich bij ons thuis.

Advocatuur

St. Canisiussingel 19f
6511 TE Nijmegen
telefoon: +31 24 381 08 10
fax: +31 24 381 08 20
advocatuur@hoge vandenbroek.nl

Notariaat

St. Canisiussingel 19b
6511 TE Nijmegen
telefoon: +31 24 381 07 10
fax: +31 24 381 07 20
notariaat@hoge vandenbroek.nl

www.hogevandenbroek.nl

Natuurlijk, onze cliënten staan altijd centraal. Maar deze keer vragen we je eerst voor jezelf te pleiten. Als je tenminste wilt werken bij Hoge van den Broek, één van de grote advocaten- en notarissenkantoren in de regio Nijmegen/Arnhem. Momenteel hebben we de volgende vacatures:

Gevorderd advocaat-stagiaire of **advocaat-medewerker** voor onze sectie **Personen- en familierecht**.

De sectie Personen- en familierecht bestaat uit vier advocaten en houdt zich bezig met familierecht in de ruimste zin van het woord, in het bijzonder met echtscheidings- en alimentatierecht, verdelingen en echtscheidingsbemiddeling.

Beginnend advocaat-stagiaire voor onze sectie **Ondernemingsrecht**.

In de sectie Ondernemingsrecht werken op ons kantoor veertien advocaten, verdeeld over drie teams. Ze houden zich vooral bezig met het ondernemingsrecht in ruime zin (Boek 2 BW, handelsrecht, contractenrecht), maar ook met algemeen verbintenissenrecht. Ze adviseren middelgrote en grote ondernemingen en voeren voor hen procedures.

Wij leveren diensten in onder meer de volgende rechtsgebieden:

*Arbeidsrecht
Bestuursrecht
Bouwrecht
Huurrecht
ICT*

*Insolventierecht
Intellectueel Eigendom
Letselschaderecht
Milieurecht
Ondernemingsrecht*

*Onroerend goedrecht
Personen- en familierecht
Schadeverzekering
Vennootschapsrecht*

Je kunt reageren op een van deze vacatures als je aantoonbare belangstelling hebt voor een van deze rechtsgebieden. Voorts vinden we het belangrijk dat je hoge eisen aan jezelf stelt en dat je beschikt over uitstekende contactuele en communicatieve vaardigheden. Vanzelfsprekend heb je ook affiniteit met professionele dienstverlening.

Onze werksfeer is informeel, we zijn gedreven en nooit uitgeleerd. Zo houden we onze kennis altijd up to date. De persoonlijke ontwikkeling van talenten krijgt bij ons dan ook veel aandacht. Daarbij bieden we je prima arbeidsvoorwaarden en goede carrièremogelijkheden.

Als je geïnteresseerd bent in een van deze

functies, kun je voor jezelf pleiten in een sollicitatiebrief, voorzien van je cv en cijferlijst. Richt deze binnen 14 dagen na het verschijnen van deze advertentie aan:

Hoge van den Broek Advocaten & Notarissen,
t.a.v. drs. Femke Smits, HRM-adviseur.
Postbus 1126, 6501 BC Nijmegen.
E-mail: f.smits@hogevandenbroek.nl

RECHTER JAN VAN DER DOES

Botsende tunnelvisies

Het woord 'tunnelvisie' had ongeveer twintig maal geklonken. Mr. Herbert Lans raakte er niet over uitgesproken. De beveiligingsmensen hadden een tunnelvisie, de politie had een tunnelvisie, de officier had een tunnelvisie, zo langzamerhand kreeg ik de indruk dat de opsporing in handen lag van een obscuur religieus gezelschap.

Toch was dit element niet het meest opvallende aan de verdediging. Veel meer in het oog springend was, dat mr. Lans in persoon de zaak behandelde. Mr. Lans is een bekende Nederlander die zich graag laat uitnodigen bij populaire tv-programma's. Of het nu gaat over de toekomst van het Koninklijk Huis, de waarde van het normendebat, of om een gevat antwoord in een olijke quiz, mr. Lans is van de partij. En hij heeft altijd wel een statement waarmee de zaken helder bij de naam worden genoemd.

Nu behartigde hij de belangen van twee Colombianen die werden verdacht van diefstal uit een groot warenhuis, een halfjaar eerder. Zij verklaarden dat ze speciaal voor deze zitting naar Nederland waren gevlogen. Hun goede naam stond op het spel, zeiden ze.

Het was een heterdaad. Het ging daarmee niet om de feiten maar om de duiding. Het hele opsporingsonderzoek werd tegen het licht gehouden, en overal ontwaarde mr. Lans vooringenomenheid. Het zit in kleine dingen, zo betoogde hij, maar het is tekenend! In elk groot warenhuis in Colombia is de kassa gelegen bij de uitgang op de begane grond. Wisten we dat wel?

Mr. Lans voegde een betekenisvolle stilte in. Op die wijze stelde hij mij in de gelegenheid mijn conclusies te trekken. Maar hij nam voor alle zekerheid toch een voorschot. Het leverde dus bepaald geen redelijk vermoeden van schuld op dat zijn cliënten, zonder te betalen, zes verdiepingen met nieuwe kostuums waren afgedaald.

En al die nieuwe kleren die op de hotelkamer waren aangetroffen? Daar was ook een heel redelijke verklaring voor. Als de betrokken veiligheidsmensen, en de politiebeambten, en enkele omstanders op een nader te bepalen zitting als getuigen zouden worden gehoord, dan zou het beeld kantelen.

Mr. Lans beëindigde zijn betoog met het aanstippen van de Schiedamse zedenzaak. Hij deed het terloops, maar de argeloosheid was gespeeld. Sommige woorden zijn zo omineus dat alleen al de suggestie verontrust. Tegen die tijd had ik mijn aandacht er echter niet meer bij. Ik werd gehinderd door gedachten, die mij een eigen tunnel inzogen.

illustratie: Floris Tilanus

Wat bezielde de heren om speciaal voor een politierechterzitting naar Amsterdam te vliegen? Waarom lieten ze zich niet door hun raadsman vertegenwoordigen? En wat bracht mr. Lans ertoe zijn dure tijd aan een winkeldiefstal te besteden? Waarom een megaverweer in een mini-zaak? Alles wees op grote jongens die niet gehinderd wilden worden door een kleine zaak. Maar wat was dan het belang?

Ik besloot om de uitspraak eerst 14 dagen later te doen.

Diezelfde week was er een praatprogramma over de kwaliteit van de rechtspraak. Onder de deskundigen ontwaarde ik mr. Lans. De camera zoomde op hem in. Hij sprak over het tanend vertrouwen in de rechtspraak en over tijdigheid wat ook een stukje kwaliteit was. 'De voorraden bij Justitie stapelen zich op', zo moest hij tot zijn spijt vaststellen, 'ik kan het mijn cliënten niet meer uitleggen.'

Aan het eind van het programma was ik verder in mijn tunnel dan ooit. Het zou een einduitspraak worden.

Dekenrede Ordevergadering, Leeuwarden 30 september

Advocatuur op drift

In haar eerste dekenrede – korter dan alle vorige – vertelde de nieuwe landelijk Deken niet alleen wat er goed was aan de advocatuur en wat er behouden moest blijven. Ze gaf ook haar eigen denkbeelden – ‘en niet zozeer die van de Algemene Raad’ – over hoe bedreigingen van de advocatuur kunnen worden omgezet in kansen. Bijvoorbeeld: ‘Er is geen goede reden om juristen in dienst van de rechtsbijstandverzekeraars buiten het procesmonopolie te houden.’ En: ‘De tuchtrechter dient te beschikken over een gevarieerder straffenarsenaal en disciplinaire sancties moeten in een of andere vorm openbaar worden gemaakt.’

Els Unger

Landelijk deken

In de afgelopen weken was er veel discussie over het strafrecht en in het verlengde daarvan over de rechtsstaat. Politie en justitie kwamen ernstig in opspraak naar aanleiding van de gerechtelijke dwaling in de zaak van de Schiedamse parkmoord. Volgens het evaluatierapport van advocaat-generaal Posthumus was er bij het OM sprake van ‘tunnelvisie’ en te weinig twijfel en tegenspraak. Vast staat dat de advocaten in deze zaak hun werk goed hebben gedaan. Zij hebben wel twijfel en tegenspraak geuit.

Deze zaak toont weer eens aan hoe belangrijk het is dat advocaten, juist in gevoelige strafzaken, hun werk optimaal kunnen doen. Helaas liggen er voorstellen op tafel om in bepaalde zaken, met name bij terroristische misdrijven, de rechten van de verdediging in te perken. Laten we lessen trekken uit de actualiteit. Eén van die lessen is wat mij betreft: torn niet aan de rechten van de verdediging. Sterker nog: breidt die rechten uit! Op de korte termijn door advocaten toe te staan aanwezig te zijn bij het politieverhoor.

Natuurlijk kost dat geld, maar het belang van een behoorlijke rechtspleging, oftewel het belang van de rechtsstaat, weegt zwaarder. Op langere termijn zou de verdediging altijd over hetzelfde materiaal als het OM moeten beschikken, zoals in het Angelsaksische rechtssysteem.

ONDER VUUR

Terug naar het thema van vandaag: ‘Advocatuur op drift’. Hoezo: op drift? Is de inhoud van het vak dan wezenlijk aan het veranderen? Of, zijn de kantoororganisaties in beweging? Of, dreigt de advocatuur haar bestaansrecht te verliezen?

De advocatuur ligt onder vuur. Van vele kanten lijken bedreigingen te komen.

- De NMa vindt onze gedragsregels en verordeningen een beperking van de mededinging;
- De politiek neigt naar inperking van het procesmonopolie, meer toezicht op advocaten en beperking van de rechten van de verdediging;
- De Europese Commissie verlangt enerzijds liberalisering via de Dienstenrichtlijn en legt ons anderzijds verplichtingen op door mid-

Op korte termijn zou advocaten moeten worden toegestaan aanwezig te zijn bij het politieverhoor, op langere termijn zouden ze over hetzelfde materiaal moeten kunnen beschikken als het OM

del van anti-witwasrichtlijnen;

- Megakantoren van overzee komen met overnames en filialen hier de markt afromen;
- Het publiek heeft kritiek op het tuchtrecht, dat te mild en niet transparant wordt gevonden.

Ook de goed geïnformeerde, kritische consument ervaren sommige advocaten als een bedreiging. We zien mondige cliënten die hoppen van advocaat naar advocaat, offertes vragen en protesteren bij onvoorzien meerwerk. Zulke cliënten dwingen advocaten om zich te profileren en hun prijs zorgvuldig te calculeren. Leest u in dit verband de intrigerende bijdrage van Germ Kemper in de Special van het *Advocatenblad* (2005-13, p. 595-602). Hoe dan ook worden advocatendiensten nog steeds te duur genoemd. Niet alleen door particulieren. Belanghebbenden als rechtsbijstandverzekeraars, het MKB en de Raden voor Rechtsbijstand verlangen bulkwerk tegen vaste lage prijzen, maar wel met gegarandeerde kwaliteit.

Hoe moet de advocatuur op deze ontwikkelingen reageren en bieden sommige van die ontwikkelingen wellicht ook kansen? Enkele gedachten die ik daarover heb, zal ik met u delen. Het gaat daarbij om mijn eigen denkbeelden en niet zozeer om die van de Algemene Raad. De bestuurlijke standpuntbepaling over onderwerpen als de rol van de advocaat, toezicht, procesmonopolie, marktwerking en kwaliteit is namelijk nog niet voltooid. Wel zal de Algemene Raad op korte termijn knopen gaan doorhakken om een eenduidige visie te kunnen geven aan de Commissie Advocatuur.

Zoals u weet is die commissie in mei 2005 door minister Donner geïnstalleerd als reactie op een motie van kamerlid Klaas de Vries. De motie De Vries van 7 april 2004: daarin vroeg de Tweede Kamer om een diepgaande analyse van de rol en positie van de advocatuur. Acht maanden later antwoordde de minister de Kamer dat hij die motie zou uitvoeren. En wel door instelling van een commissie met als opdracht: het opstellen van een raamwerk van adviezen betreffende de bestuurlijke structuur van de advocatuur, bor-

Foto's: Jourwert Hondend

Els Unger

ging van kwaliteit en integriteit en het klachten- en tuchtrecht. Met andere woorden: de Orde van Advocaten, de kwaliteit van advocaten, de eerlijkheid van advocaten en de controle op advocaten staan ter discussie.

Niet lang daarna vernietigde de minister de wijzigingsverordening van de Orde betreffende een experiment met resultaatgerichte beloning in letselschadezaken. No cure no pay mag niet van de minister. In de Tweede Kamer wordt daarover anders gedacht. Daarom is de Commissie Advocatuur gevraagd zich uit te spreken over handhaving van het no cure no pay-verbod. De rapportage van de commissie wordt begin volgend jaar verwacht.

STATUS QUO

Hoe hebben wij op dat alles gereageerd als Algemene Raad? Dit voorjaar zijn we maar eens begonnen met het beleggen van zogenoemde Zoo-bijeenkomsten. Die werden namelijk gehouden in dierentuinen, omdat we dat wel een passende entourage vonden. Tijdens die bijeenkomsten zijn alle advocaten in de gelegenheid gesteld om hun visie te geven op de standpun-

ten van Minister Donner verwoord in de brief van 23 december 2004. Zo'n 500 advocaten hebben deze bijeenkomsten bezocht.

Het zouden geen advocaten zijn als ze niet met originele ideeën waren gekomen. Zoals:

- verankering van de specialisatieverenigingen in de Advocatenwet (een soort Fachanwälte);
- periodieke herregistratie van advocaten op basis van toetsing aan kwaliteitseisen;
- centralisatie van het tuchtrecht om beoordeling van advocaten door beroepsgenoten uit hetzelfde arrondissement te vermijden.

Toch voerden pleidooien voor behoud en verdediging van de status quo de boventoon.

Natuurlijk zal ik mij als Deken inzetten voor het behoud van het verschoningsrecht voor de hele beroepsgroep op alle rechtsgebieden. Iedere cliënt moet de zekerheid hebben zijn advocaat in vertrouwen te kunnen nemen. Wat er ook gebeurt. Evenzeer zal ik mij als Deken inzetten voor maximale zelfregulering. Voor het behoud van onze onafhankelijkheid is het noodzakelijk

dat wij onze eigen regels blijven maken. Ook het procesmonopolie moet naar mijn mening gehandhaafd worden, vanwege een ordelijke gang van zaken in meer complexe rechtsgedingen en ter waarborging van equality of arms. Maar dat alles neemt niet weg dat ik meen dat er verbeteringen mogelijk zijn.

**Belanghebbenden
als consumenten-
organisaties,
de rechterlijke macht
en het Verbond van
Verzekeraars zouden
medezeggenschap
moeten hebben
in de Orde**

BUITEN HET PROCESMONOPOLIE

Wat voor verbeteringen?

Volgens mij is er geen goede reden om juristen in dienst van de rechtsbijstandverzekeraars buiten het procesmonopolie te houden. Laat die verzekeringsjuristen maar procederen, dus zonder dat wij verlangen dat zij advocaat worden. Hetzelfde geldt mogelijk voor bedrijfsjuristen en voor vakbondsjuristen. Maar wel: mits zij voldoen aan bepaalde kwaliteitseisen. Van een dergelijke verruiming van het procesmonopolie verwacht ik prijsverlagingen voor de consument. Met als voordeel vergroting van de toegang tot het recht, met name voor de particulier.

Meer access to justice kan ook door introductie van genormeerde vormen van resultaatgerichte beloning. No cure no pay dus. En wat mij betreft op den duur niet alleen in letselschadezaken en niet beperkt tot particulieren.

Voor bijna alle zaken biedt de advocatuur nu maatwerk. Dat is duur en niet altijd nodig. Er zijn flinke aantallen standaardzaken zoals formele ontbindingen in het arbeidsrecht, niet-conflictueuze echtscheidingen en schuldsanerings etc. die door een grotere en zichtbare inzet van paralegals goedkoper kunnen worden afgehandeld. De binnenkort instromende HBO-juristen kunnen hierin een rol spelen.

MINDER VRIJBLIJVEND

Dan de kwaliteit van advocatendiensten: die is nu op zijn minst wisselend. Er zijn topadvocaten, maar ook brekebenen en alles daar tussen in. Veel cliënten kunnen de kwaliteit van advocatendiensten niet beoordelen. Kwaliteitsbevordering moet daarom een speerpunt van beleid van de Orde zijn. Dat kan door erkenning door de Orde van specialisatieverenigingen. Maar de Orde kan ook aan kwaliteitsbevordering doen door minder vrijblijvend om te gaan met kwaliteitsinstrumenten als audits, intervisie en klanttevredenheidsonderzoek.

In het bedrijfsleven inclusief de zakelijke dienstverlening is dat al lang gemeengoed. Dat moeten wij dus ook gewoon gaan doen.

Een geheel ander punt is de Orde-regelgeving. Ik vind dat die moet worden gescreend op

overbodige elementen, in die zin dat alleen regels die strikt noodzakelijk zijn voor de goede uitoefening van het advocatenberoep worden gehandhaafd. Volgens mij betekent dit dat de Publiciteitsverordening moet worden afgeschaft. Regels over de naamgeving van advocatenkantoren zijn niet meer van deze tijd. De Verordening op de praktijkrechtspersoon en de Verordening op de praktijkuitoefening in dienstbetrekking kunnen wellicht worden afgeslankt.

OPENBARE TUCHTRECHTELIJKE UITSPRAKEN

Van regels kom ik op handhaving daarvan en op het toezicht binnen onze beroepsgroep. Het zelfreinigend vermogen van de advocatuur is naar mijn mening niet toereikend. Er wordt niet overtuigend corrigerend opgetreden. Daardoor is het publieke vertrouwen in de advocatuur en in de Orde niet erg groot. Een effectiever toezicht acht ik daarom gewenst. Ik denk daarbij aan een gevarieerder straffenarsenaal voor de tuchtrechter. Ook denk ik aan een vorm van openbaarmaking van opgelegde disciplinaire sancties, zodat het tuchtrecht transparanter wordt.

De handhaving van onze regels behoeft ook harmonisatie. Nu voert iedere locale Deken in beginsel een eigen vervolgingsbeleid, met als gevolg grote regionale verschillen. Die verschillen zijn niet uit te leggen, schrijft ook professor Bannier in de Special. Mogelijk is meer centralisatie van de handhaving nodig. De belangrijke voorfase gericht op bemiddeling (door locale Dekens) moet daarbij wel behouden blijven.

De handhaving van administratieve verplichtingen hoort naar mijn mening niet thuis bij de tuchtrechter. Ik doel daarbij op de verplichtingen op grond van de Boekhoudverordening en

De ontvangst door burgemeester Dales op het stadhuis

die in het kader van de Permanente Opleiding en beroepsaansprakelijkheidsverzekering. Bestuursrechtelijke handhaving door middel van administratieve boetes en gevolgen voor de inschrijving lijkt mij daarvoor effectiever.

Voor de Orde zelf vind ik een vorm van cliënteninvloed gewenst. Ik denk daarbij aan medezeggenschap van een adviesraad. Belanghebbenden als consumentenorganisaties, de rechterlijke macht en het Verbond van Verzekeraars zouden in zo'n adviesraad zitting kunnen hebben. Die Adviesraad zou dan gehoord moeten worden over ontwerp-regelgeving.

DIENEN VAN PARTIJBELANG

Als afsluiting van deze State of the Union lijkt het mij goed u helderheid te geven over mijn visie op de stelling 'Advocaten moeten procede-

ren'. Sommige wetenschappers en politici (en advocaten!) willen onderscheid maken tussen procederende en adviserende advocaten. Zij stellen dat een advocaat jaarlijks ten minste een x-aantal keer in rechte zou moeten optreden — vliegreuen maken — om aanspraak te kunnen maken op de advocatuurlijke privileges. Ik ben het daar niet mee eens.

Uit het EIM-onderzoek *De Balie in beeld* (uit 2002) blijkt dat advocaten in de ondernemingsrechtpraktijk op de grote kantoren gemiddeld ongeveer 20 % van hun tijd aan procederen besteden. Het is dus een misverstand dat de meeste advocaten in de adviespraktijk uitsluitend adviseren.

Maar zelfs voor die advocaten die nooit meer een rechtszaal van binnen zien, geldt dat de kern van hun werk ligt in het dienen van een partijbelang bij juridische kwesties. Het in onafhankelijkheid behartigen van partijbelangen. Terecht stelt Van de Klashorst dit voorop in zijn essay in het laatste *Advocatenblad*. Een partijbelang dienen is naar mijn mening wezenlijker voor de rol van advocaat dan de procedeerfrequentie. Onafhankelijk partijbelangen behartigen, dát doen advocaten voor het recht, en daaraan verdienen zij privileges als het verschoningsrecht.

Misschien dat u daar anders over denkt. Mogelijk roepen mijn ideeën over de toekomst van de advocatuur bij u weerstand of juist instemming op. Nu mag u zich uitlaten. Ik beloof u goed te luisteren. Als uw Deken ben ik dat aan u verplicht.

Jetty Maturain

Legal People is een toonaangevend executive search consultancy bureau voor ervaren juristen. Met meer dan 15 jaar specialistische ervaring is Legal People een vanzelfsprekende gesprekspartner bij de vervulling van zware posities in het bedrijfsleven en in de advocatuur.

Door onze kennis van de juridische markt, een doordachte procedure en een team van ervaren adviseurs brengen wij optimale samenwerkingen tot stand tussen opdrachtgevers en kandidaten. Om het lange-termijn succes van die samenwerkingen te waarborgen, stellen wij vragen over strategische onderwerpen aan onze gesprekspartners. De uitkomsten daarvan verwerken wij in praktisch, doelmatig en onafhankelijk advies. Dat maakt ons werk even veeleisend als uitdagend.

Het is daarbij geen toeval dat veel van onze adviseurs oorspronkelijk als advocaat zijn opgeleid. Een heldere analyse van de casus, gekoppeld aan een hoog niveau van actuele kennis en sterke communicatieve vaardigheden zijn immers juist in de top van die beroepsgroep te vinden.

Als uw adviesvaardigheden sterk zijn ontwikkeld en u zich afvraagt of er naast een carrière in de advocatuur een andere toekomst bestaat met een vergelijkbare dynamiek en uitdaging, bent u wellicht onze gesprekspartner voor de positie van

Legal People bemiddelt ervaren juristen voor permanente functies en vervult daarnaast strategische juridische functies op interim basis.

Legal People richt zich op hoogwaardige functies voor (inter) nationale bedrijfsjuristen, advocaten, fiscalisten en (kandidaat-) notarissen.

Wij zijn reeds meer dan 15 jaar specialist:

- met onze specialistische marktkennis maken wij een reële haalbaarheidsanalyse vooraf
- wij bieden absolute discretie en vertrouwelijk advies naar individuele belangstellenden
- de zorgvuldige procedure en meerjarige expertise leiden binnen 6 weken tot kennismaking tussen daadwerkelijk bij elkaar passende opdrachtgevers en kandidaten
- meer dan 95% van de opdrachten wordt succesvol vervuld.

*Roemer Visscherstraat 44
1054 EZ Amsterdam
020 612 55 22*

*World Trade Center
Postbus 30182
3001 DD Rotterdam
010 405 13 30*

Adviseur Legal People

achtergrond in de advocatuur

Amsterdam

Na een overzichtelijke en intensieve opleidingsperiode waarin u meedraait in het team van adviseurs, u uw interviewtechnieken ontwikkelt en aanscherpt en de werkwijze van Legal People leert kennen, gaat u zelfstandig uw eigen praktijk voeren. Ook daarna blijft onderling overleg en sparren een stevige basis voor uw groei als strategisch en onafhankelijk adviseur.

Het profiel

- u hebt circa 5 tot 10 jaar ervaring als advocaat bij een gerenommeerd kantoor
- u hebt een hoge professionele standaard, analyseert snel en beschikt over uitstekende communicatieve vaardigheden
- u bent dienstverlenend zonder meegaand te zijn
- u bent gesprekspartner op niveau voor opdrachtgevers en kandidaten uit de top van de markt
- u hebt empathisch vermogen en gevoel voor humor

De propositie

- een zelfstandige positie in de top van executive search voor de juridische markt
- met een team van ervaren adviseurs als opleiders en sparringpartners
- de vrijheid van de zelfstandige professional met een beproefde en succesvolle werkwijze als basis
- uitstekende groeimogelijkheden op vakinhoudelijk, interpersoonlijk en zakelijk terrein

Uw reactie

Indien u geïnteresseerd bent in deze propositie, nodigen wij u uit contact op te nemen met mr Erwin R. Bouwman. U kunt hem bellen (020 - 612 55 22), mailen (ebouwman@legalpeople.nl) of schrijven (Legal People, Roemer Visscherstraat 44, 1054 EZ Amsterdam).

The future of the European legal profession

The party will come to an end

Jonathan Goldsmith

Secretary General CCBE

If you look at the legal profession over the last few decades, there is one overwhelming development which cries out to be examined in terms of its impact on the future. That development can be summarised in one word: more. There are more lawyers than ever before, more women lawyers, more work for everyone to do in the legal services market, more cross-border transactions, more large firms, it seems more of everything. I will examine these strands in further detail now. We need to understand why they have happened, in order to try to see how they will impact on the legal profession in the near future.

The various 'mores' are to a great extent inter-linked. For instance, if there was not more work for everyone, there would probably not be more lawyers – and more lawyers doubtless create more work for other lawyers as they enter into new fields of legal practice in order to survive. But I will deal with the issues separately.

We all know that the number of lawyers has grown hugely over recent decades. We can see it for our own eyes, but the statistics support it across Europe. It has been estimated that in the EU the number of professional providers of legal services grew on average by over 20% in the period 1989-1993 – just four years – while in the United States it tripled between 1973 and 1993. That was over 10 years ago, but the process has continued apace since. Here in the Netherlands, the number of lawyers in 1996 was 8,757, and in 2004, 13,111, a growth rate over less than 10 years of 67%.

Why has this growth taken place? Partly, it is because the legal services market is expanding, about which I will talk more in a while, and so supply is keeping pace with demand. Partly, it is because there are in some Member States more law faculties. In Iceland, for instance, there used to be one law faculty, and now there are four. Not surprisingly, the number of lawyers has gone up by over 60% in Iceland over the last 10 years. Law faculties are cheap to run,

De S-G van de koepel van Europese balies, Jonathan Goldsmith, trok tijdens de afgelopen Ordevergadering enkele conclusies uit huidige ontwikkelingen in de meeste Europese balies. Het resultaat was een genadeloos portret van de toekomst van de juridische professie. De markt voor juridische dienstverlening zal niet lang meer groeien, er zal een onderkaste van arme juristen ontstaan, veel juridisch werk wordt nu al naar elders in de wereld 'geoutsourced', advocaten zullen werken in ondernemingen waar advocaten niet de baas zijn, en regeringen zullen steeds verder gaan in de regulering van de beroepsgroep. Lees en huiver.

compared to science or other faculties which depend on equipment or other investment.

Presumably no model of prediction would survive if it said that, on present trends, the whole population of the European Union will be lawyers by the year 2050 or whenever. I know that is what the statistics seem to dictate, but there are of course other factors at work. There will in due time become saturation of the market. The law of diminishing returns will mean that people will stop wanting to become lawyers in ever larger numbers. Before that happens, some discouraging things need to happen.

For instance, the financial return from the investment in a legal education needs to fall. We see signs of that already happening. Because

of rising social costs on governments, public investment in universities is falling, and the cost falls more on individuals, making it more expensive to be educated. As a result, presumably fewer will seek higher education overall. Once qualified, there is a marked variation between the rich and the poor in the legal profession. The returns to the few in the very large international firms are growing every year, so that we now see the H1 million a year lawyer. On the other hand, there is a great number, particularly those undertaking publicly funded legal aid work, who barely make enough to survive. Presumably the number falling into the category of the legal poor will grow, thus discouraging new entrants, who will seek their fortunes elsewhere. Recruitment to the increased number of law faculties will dry up. There will be an end to the growth of numbers in lawyers. I cannot say when exactly this will happen, except to note that the deterioration in the living standards of many lawyers has already begun. Word will soon percolate through to those considering a career in the law.

There is concern that this glut of lawyers will lead to a drop in standards. Certainly if there are more lawyers chasing the same amount of work, or shrinking markets, there is bound to be undercutting and consequent risks to standards. I know that our colleagues in Germany are already concerned about this aspect.

I should say something about a particular trend in the statistics, and that concerns the number of women lawyers entering the legal profession. In all European countries, there has

Presumably the number falling into the category of the legal poor will grow, thus discouraging new entrants, who will seek their fortunes elsewhere

Jonathan Smith

been a large rise in the number of women lawyers. For instance, in the Dutch figures I quoted earlier, the percentage of lawyers who were women in 1996 was 30.6%, whereas in 2004 the percentage was 38%. I think that that has been welcomed by all. But there are likely to be economic consequences. Whether we like it or not, it is true, I think, that where jobs are done by women, they are not well paid.

We do not have to look at the vital work that women do in all our societies in relation to the upbringing and education of children which is hardly paid at all. Look at the medical sector where nurses and care assistants for the elderly, performing tasks crucial to a civilised society, are largely female and not well-paid. Look at the world of tennis or Hollywood, where the rewards are different depending on whether the players are men or women. And, of course, look at our own legal profession where studies have shown over and over again that men and women are differently rewarded. I predict that the numbers of women coming into the profession will continue to rise, and that the consequences will be seen in decreasing economic rewards for the profession overall, for the simple and shameful reason that – apart from the tiny world of the fashion super-model – jobs performed by women are not economically valued by our societies.

LEGAL SERVICES MARKET

I now want to look at the astonishing growth over recent times of the legal services market. In the mid 1990s, the number of lawyers reached 500.000 in the EU with an output of more than \$US 52 billion. In 2000 there were 617,060 lawyers in the EU, and the output of legal services reached H176 billion in 1999 (or the equivalent, at today's exchange rate, of \$US 215 billion) – about four times as much as five years previous. Even given the vagaries of the H/\$ exchange rate, how can a sector support such huge percentage increases in lawyers and their output? Why has this happened?

The numbers of women coming into the profession will continue to rise, and the consequences will be seen in decreasing economic rewards for the profession overall

I think there are various reasons for this. First, Europe has moved largely from an industrial base to a services economy. Goods need walls and security guards to protect them. But services are intangible products, which need contracts and laws instead. There is more work for lawyers in a move to a services economy. Second, we are living on a continent which has a social model, where laws are passed to protect various sectors of society – workers, ethnic or sexual minorities, the unemployed, immigrants. All this has created new areas of work, unknown a generation or so ago, in which lawyers are able to specialise and offer services. There are now immigration lawyers, labour lawyers, child-care lawyers. Third, to a greater and greater extent, our governments see the passage of legislation to regulate something as a solution to a particular problem, whether it be terrorism, abortion, the management of companies or what we eat. There are more and more laws every day. Since the growth of the European Union, we have domestic laws overlaid with EU laws. And there are international treaties like the GATS or TRIPS, giving yet another layer. Where there are laws, there need to be lawyers to interpret and appeal. The more laws, the more lawyers.

This bonanza will eventually end, or at any rate stop expanding. If we take the various reasons for the growth, we can understand that. There were three drivers that I outlined: the move to a services economy, the maintenance of Europe's social model, and the compulsion to pass laws to solve problems.

If we take the first, we can see that Europe, or the developed economies, have no monopoly on the growing services economies. It is well-known that call centres and IT work has been outsourced to Asian countries which have low costs and good education, like India. The legal profession has not been exempt from that. There are stories in the legal press that what is called the back-office work for law firms – presumably such as the preparation of standard documents, the storage of archives, the preparation of legal glossaries – is also now being outsourced to cheaper countries. How long can it be before the actual legal work, or parts of it, are themselves outsourced to parts of the world, where it is cheaper to do the work? Modern technology, about which I will speak more in a little while, has made location almost irrelevant.

Wie zorgt
dat Gord
de vlo
op 3 nov

t ervoor
lon over
er komt
ember?

JONGE BALIE CONGRES 2005

BANNING is hoofdsponsor van het Jonge Balie Congres 2005.

Op 3 november wordt de avond afgesloten met het BANNING-feest.

Programma BANNING-feest

	Rabobank-zaal	Hanos-zaal
23.00 uur	Boston Tea Party GORDON BANNING Band	dj Dottore G (70's & 80's)
01.30 uur	battle of the dj's: 100% Isis	battle of the dj's: dj Dave Beck

BANNING
ADVOCATEN

The second driver is the maintenance of Europe's social model. I need hardly say anything about that, since its difficulties are obvious. The unsustainable cost of social security, pensions and health-care to an ageing population are well-known to all of us, and exist across Europe. The social model is under strain, and there is no guarantee that it will last much longer. We will return, we are returning, to an age in which people will need to take care of themselves, with fewer or no state guarantees. The more that that occurs, the more that the area of work available to lawyers is likely shrink. It has begun, and will grow more acute.

The third driver is the mania which obsesses governments to pass laws, as if that is their only *raison d'être*. I must say that I don't see this changing any time soon. Interestingly, at the CCBE, the resistance to this compulsion is beginning. After the shocking London bombings in July of this year, two delegations, the Greek and the Spanish, spontaneously wrote to us to say that the CCBE should take a stance to resist the passage of any more anti-terrorist legislation. This has been supported unanimously by other delegations. Although this was motivated mainly by the wish not to see civil liberties further eroded, there was a common theme to the effect that we have enough laws already to deal with terrorism. Personally, I think that that applies to many areas of our life. But governments, driven as they are by image, seem to need to show that they are responding, and law is their principal response. Of the three drivers I have mentioned, I think that this one will last the longest, and so lawyers can breathe a little more easily on that count.

I have not spoken about the amazing concentration of the market, specifically the commercial market, in a number of global law firms, with which you are familiar here in the Netherlands. The increase both in the number of large firms, and in the size of the large firms themselves, over the last few decades has been astonishing. Their growth doubtless comes about for reasons in addition to the ones above – the growth and requirements of globalisation, the decision take in the late 1960s in the City of London no longer to cap the size of law firms, the growth of English as a business language and of anglo-saxon business methods, and so on. This is a sub-set within the overall story of growth of the

legal profession, and deserves a whole speech in itself. I will say little about it other than to remark that it seems unlikely that the market will be able to take even more and even larger firms for much longer. In addition, the shadow of Enron and the Andersen saga hangs over the large firms like a question mark as to how long their model can successfully survive.

Looking at the legal services market overall, I predict this (and please forgive the generalisations). It will continue to grow for a time, but its rewards will soon decrease, first because too many lawyers are entering it and so the cake will be divided into smaller pieces, and second because the drivers behind growth – other than the government obsession to pass laws – will themselves cease to be so powerful, and might actually fall away.

EU HARMONISATION

The next topic I want to cover is a specifically European one. We in Europe have been subject to a particular kind of change over recent decades, and that has been EU harmonisation. This has affected us in many ways. The main engine here has been the formation of the single European market, which is the cornerstone of the European experiment. Obviously, there have been new laws which European lawyers have had to become acquainted with. There has been the harmonisation of various areas of our substantive law – for instance, company law, criminal law, and now even contract law is in the pipeline. But that is not what I want

to talk about here. The most overwhelming changes have been economic. First, cross-border practice has been facilitated. Here in the Netherlands, as I have just said, you are well aware of the consequences of that, with the large City of London firms having major presences in Amsterdam. But even that change has been nothing as the competition revolution through which we are now living.

A year ago, the European Commission decided to put the liberal professions – not just lawyers – in its sights. The reason for that is connected with what I have been talking about earlier, namely the growing importance of the services sector. By way of facts and figures, the EU services sector constitutes 70% of the EU economy. The services sector accounts for some 60% of employment in the EU. A report was issued, drawing attention to a number of allegedly anti-competitive rules in professional codes of conduct. A follow-up report has just been issued which makes for interesting reading. It contains tables showing the various actions being taken against the legal professions in a wide range of Member States. You here in the Netherlands have a Parliamentary committee investigating the structure of the legal profession, and a competition authority interested in *pactum de quota litis* – never mind that the famous Wouters case on the relationship between multi-disciplinary practices and competition law originated here, too, a few years ago. What has happened is that the European Commission now calls together the various national competition authorities for regular meetings, and encourages them to look at anti-competitive practices in the legal profession, and to take action against practices of which they disapprove. Initiatives in one Member State are shared rapidly with other competition authorities. I am sure that it is no accident that your radical Parliamentary investigation of the legal profession mirrors similar radical reviews in the United Kingdom, Denmark and Ireland.

The issues being discussed under the general umbrella of European competition cover profound issues: what training is needed to become a lawyer? what regulation do lawyers need, and should it differ if you serve a big corporate client or small individual one (this issue was specifically raised in the most recent Commission report)? who should be able to own law firms? should bars have lay people involved in their decision-making? how should

**The back-office
work for law firms
– preparation of
standard documents,
storage of archives,
preparation of legal
glossaries – is now
being outsourced to
cheaper countries**

Jetty Maturain ontvangt de enige aanwezige zwarte advocaat op het podium

they be structured and to whom should they be accountable? should the profession be able to participate in its own regulation, or should the regulation be effected through a new public body?

It is too early to know the outcome to these debates, which will in any case take several years. But several things are clear. Over the last decades, there has been a progressive liberalisation of the legal profession. Rules restricting advertising have more or less gone in all Member States. Foreign lawyers, at any rate European ones, can come in freely to practise. In particular Member States there have been specific liberalisations, like the removal of the cap on the size of law firms which I spoke about earlier, or the permission for law firms to incorporate, or to participate in certain kinds of multi-disciplinary practices as here in the Netherlands. The recent actions by the European Commission, in open conjunction with the national competition authorities, have added a powerful thrust to these moves, which will certainly result in much more liberal systems and possibilities.

So, I turn to the future. There are two extremes to the possibilities. At the one end, there is the old model of a bar run by lawyers alone, deciding alone what lawyers can do and with whom, and with law firms owned by local lawyers only. That model is already gone, eaten away in all Member States by the changes I have described. At the other extreme is the model where a bar is a representative and advisory body only, recommending policies to a govern-

ment-appointed agency. This is not so fanciful – in France, the government, not the bar, has just issued the lawyers' code of ethics, and in the UK the Clementi review nearly came out with a model which would have done just what I have described. Lawyers will work in a legal services industry, where large corporations own law firms and deliver services through supermarkets, estate agencies, and banks. A lawyer will no longer be a self-employed professional, but a specific service provider in a multi-faceted operation. The trends are all leading in that direction.

INFORMATION TECHNOLOGY

Finally, I want to turn to another area which has brought with it powerful changes to the legal profession, with implications for the future – the area of new technologies. This principally means the computer and the use of the

**The legal services
market will continue
to grow for a time, but
its rewards will soon
decrease**

Internet, but in the future it may include the use of mobile phones. How has this changed our profession? That it has changed it cannot be doubted. Take the latest figures relating to small and medium-sized law firms in the UK: 90% of fee-earners in firms with less than ten partners now have a PC on their desk (up from just 49% in 2002); 86% of sole practitioners have their own PC and only 3% have no access to a PC at all. Around 80% of solicitors in private practice work in a firm with its own Website and, overall, only 10% of respondents were in firms that did not plan to have a Website. Moreover, nearly 50% of respondents said their use of e-mail had increased 'a lot' in the past twelve months and only 1% thought it had declined.

I will concentrate on just a few areas. First, dealings with courts and other public authorities. I don't think that it can be doubted that within a few years all court documentation around Europe will be handled electronically, and for those lawyers who deal with such work, all land and company registrations similarly. Discovery of documents will be a largely electronic procedure, as will legal research, given the growing number of freely available websites containing case law and statutes. Studies still find that a small percentage of lawyers do not have e-mail addresses, and so presumably do not have computers at all. But that will soon change definitively. It will not be possible to be a lawyer and not to be computer literate. There will be problems over security and confidentiality. For the time being, I suspect that most lawyers still use open e-mails to send client matters over the Internet, but there will doubtless be a big case somewhere soon that will say that that is not sufficient for the purposes of client confidentiality, given the open nature of the Internet. So, we will have to get used to installing secure systems and to using digital signatures and other methods of authentication. The technology is there, and the bars will have to help the profession, as they already do here in the Netherlands, to use it.

Second, on-line legal services. There has been a slow start to the provision of legal services on-line. In most European countries, there is some form of provision, but it has not caught on in a big way. There are problems related to ensuring proper advice tailored to a particular client's problems. On-line legal shopping is never going to be a solution for every problem. But

Dekens en oud-dekens tijdens het traditionele dekenuitje

I predict that programmes will catch on quickly to sell standard legal services. We are all doing more and more on-line shopping – for travel, for books and music, for groceries. Why not for legal services?

Third, outsourcing. I have already spoken about this. New technology makes it possible, and will doubtless make it more widespread. Geographical boundaries have been broken by electronic communication. There is no reason why legal work needs any more to be done in a particular office, nor indeed in a particular town or country. Many people are now working at home for a day a week. Is there any reason why that should not increase? Some legal tasks are already being outsourced to foreign countries. That will increase. New technology allows such fragmentation of a previously solid law firm.

HANGOVERS

Of course, I could go on forever looking at current trends, and extrapolating a future from them. But I think we have looked at sufficiently broad topics to get at least a rough idea of what the future might look like.

The party – the boom in legal services and in lawyer numbers – will come to an end, and it will result in a few hangovers. Average incomes will decline as lawyer numbers and the size of the market no longer match each other, at least until a time when they roughly match each other

again. Those Member States which have regulated fee systems to protect lawyer incomes will doubtless have to abandon them as part of the liberalisation process being encouraged by the European Commission. There may be a decline in standards as lawyers try to undercut each other to retain their market share.

At the same time, we will all in Europe become more like each other. Competition will ensure that our rules become alike, and indeed my own organisation, the CCBE, is taking the initiative in drawing up basic principles which should exist in all national codes. Given the increasing cross-border movements of lawyers, our training as lawyers is also likely to grow

alike. There will be more common laws, and our lawyers may well have an education – as some lawyers now do – mixed between various Member States' systems. We may no longer be self-regulated, either, as we have been for generations. Governments will have more of a say in what rules we pass, who owns our firms, and where we can work. We will be working in a service sector, competing with others with different backgrounds but providing the same services.

And, finally, the old ways of working – in offices, surrounded by our peers – will change. New technology allows us to provide or to buy legal services from anywhere. We will become atomised service suppliers fighting to survive in a globalised market, supplying services to our client – a particular client here in the Netherlands, say – from a variety of sources around the world, all through the efficiency of electronic means.

Thank you for giving me the opportunity to reflect on current trends, and deliver my tentative and general conclusions based on them. I have not factored in one certainty, though, and that is that the future never looks how we think it will. We will all be surprised by it. Nevertheless, if I have to predict it, it looks to me at this stage as if the trends I have outlined will be the major ones in its development. Thank you.

**Lawyers will work in
law firms owned by
large corporations
and deliver
services through
supermarkets, estate
agencies, and banks**

Voortgezette Stagiaire Opleiding en Permanente Opleiding

In deze rubriek het cursusaanbod in het kader van de Permanente Opleiding (PO) en het cursusaanbod voor de Voortgezette Stagiaire Opleiding (VSO). Per 1 januari 2005 kunnen de door de Orde erkende opleidingsinstellingen naast PO-cursussen tevens VSO-cursussen voor advocaat-stagiaires organiseren.

VOORTGEZETTE STAGIAIRE OPLEIDING

BURGERLIJK (PROCES)RECHT

Algemene leerstukken civiel: analyseren en kwalificeren (Module I VSO-profiel Algemeen civiel)

11-11-2005 09:30 - 16:00
18-11-2005 09:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. H.H. Lammers
Cursusprijs € 745 geen BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

FAILLISSEMENTS- EN INSOLVENTIERECHT

Afwikkeling van insolventies
09-11-2005 09:00 - 16:30
16-11-2005 09:00 - 16:30
23-11-2005 09:00 - 16:30
30-11-2005 09:00 - 16:30
07-12-2005 09:00 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. G.A.J. Boekraad, mr.
N.E.D. Faber, mr. E. Loesberg, mr. M.H.J.
van Maanen, mr. H.R. Quint, mr. M.P. van
Sint Truiden, mr. M.B. Werkhoven
Cursusprijs € 2.495 exclusief BTW
Opleidingspunten
26 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
26 Totaal

HUURRECHT

Huurrecht: adviseren en procederen
(Module III VSO-profiel Huurrecht)
11-11-2005 09:30 - 16:00
17-11-2005 09:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314

Docent(en) mr. A.R. de Jonge, mr. C.E.
Schouten
Cursusprijs € 745 geen BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Opstapcursus Huurrecht
09-12-2005 09:45 - 16:15
16-12-2005 09:45 - 16:15
Plaats Amsterdam
Doelgroep VSO
Niveau *
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. L.L. de Boef, mr. I.M.M.
Verhaak
Cursusprijs n.n.b.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

ONROERENDGOEDRECHT

Onroerendgoedrecht
24-10-2005 15:00 - 21:30
31-10-2005 15:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) prof. mr. P.J.J. van Buuren,
mr. Y.R.R.R. de Mul, prof. mr. A.A. van
Velten
Cursusprijs € 895 exclusief BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

OVERIGE RECHTSGBIEDEN

Levensmiddelenrecht voor de praktijk
08-11-2005 09:00 - 16:30
15-11-2005 09:00 - 16:30
29-11-2005 09:00 - 16:30
06-12-2005 09:00 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,

tel. 070-3789896
Docent(en) mr. P.W. de Best, H. van
Buuren, drs. J. Jeuring, ir. J.D. Kluijthoof,
F. Köster, prof. mr. B.M.J. van der
Meulen, drs. A.G. Toorop, dr. J.A.G. van
de Wiel
Cursusprijs € 1.995 exclusief BTW
Opleidingspunten
22 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
22 Totaal

PERSONEN- EN FAMILIERECHT

**Echtscheidingsrecht – Module 3 –
Basiscursus huwelijksvermogensrecht
en scheiding: hebben en krijgen**

14-11-2005 09:45 - 16:30
28-11-2005 09:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. B. Breederveld, mr. M.E.
Burger
Cursusprijs € 745 n.v.t. BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Opstapcursus Alimentatierekenen

25-11-2005 09:30 - 16:30
02-12-2005 09:30 - 16:30
Plaats Amsterdam
Doelgroep VSO
Niveau *
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. A.S. Fontein, mr. D.H.P.C.
Glaudemans
Cursusprijs n.n.b.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

RUIMTELIJKE- ORDENINGSRECHT EN MILIEURECHT

Ruimtelijk bestuursrecht en milieurecht
26-10-2005 09:30 - 16:00
02-11-2005 09:30 - 16:00
10-11-2005 09:30 - 16:00
17-11-2005 09:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. H.J.M. Besselink, prof. mr.
P.J.J. van Buuren, mr. A.A.J. de Gier, mr.
A.M. Grapperhaus, mr. A.G.A. Nijmeijer,
mr. J. Robbe, mr. B.J.W. Walraven
Cursusprijs € 1.490 geen BTW
Opleidingspunten
20 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
20 Totaal

SOCIAALZEKERHEIDRECHT

De eerste drie ziektejaren
03-11-2005 09:45 - 16:30
10-11-2005 09:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau **
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. P.H. Burger, mr. M.J.
Vaessen
Cursusprijs € 745 geen BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

STRAF(PROCES)RECHT

**Strafrecht – Module 3 –
Getuigenverhoor in strafzaken**
25-11-2005 09:45 - 17:00
09-12-2005 09:45 - 17:00
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. M.L. van Gaalen, mr.

Het niveau van de opleidingen is als volgt weergegeven:

- * Basisniveau (doorgaans minder dan 1 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; weinig tot geen voorkennis aanwezig).
- ** Verdiepingsniveau (doorgaans meer dan 1 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; basiskennis aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist).
- *** Specialisatieniveau (doorgaans meer dan 3 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; hoog kennisniveau aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist).

drs. M.S. van der Kuijl, prof. dr. W.A. Wagenaar
Cursusprijs n.n.b.
Opleidingspunten
05 Juridisch
05 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

VERBINTENISSEN- EN CONTRACTENRECHT

Commerciële contracten
23-11-2005 09:30 - 17:00
24-11-2005 09:00 - 17:00
Plaats Rotterdam
Doelgroep VSO/PO
Niveau **
Instelling Euroforum,
tel. 040-2974974
Docent(en) mr. A.E. Driessen, mr. P.M. Vos, mr. J.M. Voorberg, R.J.J.M. van

Ommeren, prof. mr. W.J. Slagter, mr. M.J.G.P. Kaplan
Cursusprijs € 1.599 exclusief BTW
Opleidingspunten
11 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
11 Totaal

Cursusprijs € 1.832 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
14 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
14 Totaal

– Juridisch
14 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
14 Totaal

Tweedaagse training mediatechnieken voor de advocatuur & het notariaat

In overleg 09:00 - 18:30
In overleg 09:00 - 18:30
Plaats Amsterdam
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling THE-ACT Trainingen,
tel. 020-6811378
Docent(en) mr. R.A. Korver, B. Samson, J. Smits, A.P. Hendriks
Cursusprijs € 2.047 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
14 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
14 Totaal

PRESENTEREN

Tweedaagse training Presentatietechnieken voor de advocatuur & het notariaat

In overleg 09:00 - 18:30
In overleg 09:00 - 18:30
Plaats Amsterdam
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling THE-ACT Trainingen,
tel. 020-6811378
Docent(en) mr. R.A. Korver, B. Samson, A.P. Hendriks, J. Smits
Cursusprijs € 1.832 exclusief BTW
Opleidingspunten

PERMANENTE OPLEIDING

ARBEIDSRECHT

Workshop Arbeidsrecht Actueel
27-10-2005 13:15 - 18:00
Plaats Zwolle
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. W.J. de Jong, drs. J.B. Rietveld, drs. S.M.M. van der Zande
Cursusprijs € 320 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Regionale continu-cursus 'Actualiteiten Arbeidsrecht'
08-11-2005 15:15 - 20:45
Plaats Soestduinen
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Instituut voor Arbeidsrecht,
tel. 0182-358252
Docent(en) mr. D.J. Buijs, mr. J.W.M. Pothof
Cursusprijs € 295 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Regionale Continu-cursus 'Actualiteiten Arbeidsrecht'
28-11-2005 15:30 - 21:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Instituut voor Arbeidsrecht,
tel. 0182-358252
Docent(en) mr. D.J. Buijs, mr. J.W.M. Pothof

Cursusprijs € 295 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

REGIONAAL CONGRES ONTSLAGRECHT

'Disfunctioneren – wangedrag & arbeidsconflicten'
07-12-2005 09:45 - 17:00
Plaats 's-Hertogenbosch
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Instituut voor Arbeidsrecht,
tel. 0182-358252
Docent(en) mr. D.J. Buijs, mr. J. Meijer, mr. S.F. Sagel, prof. mr. W.A. Zondag
Cursusprijs € 395 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Onderhandelen in ontslagzaken
08-12-2005 09:45 - 17:15
09-12-2005 09:45 - 17:15
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau ***
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. J.R. Berculo, mr. W.J. Kervers
Cursusprijs € 1.175 geen BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
12 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
12 Totaal

Praktijkmiddag Werknemer en Ziekte
08-12-2005 13:15 - 18:00
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. P. de Casparis, mr. P.S. Fluit
Cursusprijs € 320 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Actualiteiten Arbeidsrecht en Sociaal Zekerheidsrecht
08-12-2005 15:00 - 20:30
Plaats Tilburg
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Juridisch PAO- en Congresbureau UVt,
tel. 013-4662139
Docent(en) prof. mr. W.J.P.M. Fase, mr. dr. S.F.H. Jellinghaus
Cursusprijs € 400
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Jar Verklaard 14
12-12-2005 16:00 - 20:00
Plaats Eindhoven
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Hugo Sinzheimer Instituut,
tel. 020-5253400
Docent(en) mr. R.M. Beltzer, mr. M.S.A. Vegter, prof. mr. E. Verhulp
Cursusprijs € 295 exclusief BTW
Opleidingspunten

03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

Statutair directeur
13-12-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) prof. mr. J.B. Huizink, mr. L.G. Verburg
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

BANK- EN EFFECTENRECHT EN FINANCIERING

De positie van de beursgenoteerde onderneming onder de huidige en toekomstige toezichtregelgeving
17-11-2005 11:00 - 17:10
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Academie voor Toegepaste Rechtswetenschappen,
tel. 0570-751230
Docent(en) mr. B.M. van Beek
Cursusprijs € 695 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

BESTUURS(PROCES)RECHT

Wet openbaarheid en bestuur

09-11-2005 09:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) dr. R. Nehmelman, dr. J.
Spaans
Cursusprijs € 440 geen BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Actualiteiten Bestuursrecht

17-11-2005 15:00 - 20:30
Plaats Tilburg
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Juridisch PAO- en
Congresbureau UvT,
tel. 013-4662139
Docent(en) mr. C.J.A.M. Merx, prof.
mr. drs. F.M.C.A. Michiels, mr. dr. J.A.F.
Peters, prof. mr. P.J.J. Zoonjens
Cursusprijs € 400 n.v.t. BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Actualiteiten bestuurs(proces)recht

06-12-2005 13:30 - 17:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Studiecentrum Rechtspleging,
tel. 0575-595300
Docent(en) mr. T.G.M. Simons, mr.
R.J.G.M. Widdershoven
Cursusprijs € 195 geen BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

BOUWRECHT

Contractvorming in de bouw

26-10-2005 09:30 - 16:45
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau *
Instelling Elsevier Congressen,
tel. 070-4415745
Docent(en) P. Buck, A. de Geus, prof. mr.
J.M. Hebly, ir. M.K. Unger
Cursusprijs € 699 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Werken met het DB(F)M-contract

24-11-2005 09:30 - 17:15
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau *** Actualiteiten
Instelling Elsevier Congressen,

tel. 070-4415745
Docent(en) drs. W.W. Korving, mr. J.H.W.
Koster, mr. B. Meesters
Cursusprijs € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

BURGERLIJK (PROCES)RECHT

Hoger Beroep in civiele zaken

02-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. A. Hammerstein
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Workshop Juridische Aspecten van Mediation

03-11-2005 13:30 - 18:00
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. A.M.F. Diederens, mr. E.
Schutte
Cursusprijs € 320 exclusief BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
01 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Actualiteiten contractenrecht

03-11-2005 15:00 - 20:30
Plaats Tilburg
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Juridisch PAO- en
Congresbureau UvT,
tel. 013-4662139
Docent(en) prof. mr. M.A.M.C. van den
Berg, mr. C.P.M.C. Buijssen
Cursusprijs € 400 n.v.t. BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Algemene leerstukken civiel: analyseren en kwalificeren (Module I VSO-profiel Algemeen civiel)

11-11-2005 09:30 - 16:00
18-11-2005 09:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. H.H. Lammers
Cursusprijs € 745 geen BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Procesrecht

22-11-2005 15:30 - 21:00
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau *
Instelling ORP Erasmus Universiteit
Rotterdam,
tel. 010-4081597
Docent(en) prof. mr. A.W. Jongbloed, mr.
drs. R.Y. Nauta
Cursusprijs € 525 geen BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Procederen in Hoger Beroep/Bewijsrecht

24-11-2005 15:00 - 20:30
Plaats Tilburg
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Juridisch PAO- en
Congresbureau UvT,
tel. 013-4662139
Docent(en) mr. L.R. van Harinxma thoe
Slooten
Cursusprijs € 400 n.v.t. BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Bewijsrecht in civiele zaken

07-12-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) prof. mr. T.R. Hidma
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Burenrecht

13-12-2005 13:00 - 17:45
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling ORP Erasmus Universiteit
Rotterdam,
tel. 010-4081597
Docent(en) prof. mr. W.M. Kleijn, mr. R.
Westrik
Cursusprijs € 445 geen BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Capita selecta aannemingscontracten

15-12-2005 12:00 - 17:00
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling VU Law Academy,
tel. 020-5986255
Docent(en) prof. mr. C.E.C. Jansen, mr.
M.B.M. Loos
Cursusprijs € 295 geen BTW
Opleidingspunten

04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

FAILLISSEMENTS- EN INSOLVENTIERECHT

Schuldsanering

08-12-2005 13:30 - 18:00
Plaats Maastricht
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling PAO Universiteit Maastricht,
tel. 043-3883273
Docent(en) mr. G. Lankhorst, mr. T.H.A.
Pouw
Cursusprijs € 339 geen BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Workshop Insolventierecht voor de algemene praktijk

13-12-2005 13:15 - 18:00
Plaats Zwolle
Doelgroep PO
Niveau *
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. J.W. Frieling, mr. J.F.L.P.M.
Vrancken Peeters
Cursusprijs € 320 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

FISCAAL RECHT

Reparatiewetgeving inzake BTW-constructies met vastgoed

07-12-2005 14:30 - 21:00
Plaats Baarn
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) E. van den Elsen, prof. dr.
H.W.M. van Kesteren
Cursusprijs € 645 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

GEZONDHEIDSRUCHT

De nieuwe zorgverzekeringswet in de praktijk

09-11-2005 10:00 - 16:15
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. B.J. Drijber, prof. mr.
G.R.J. de Groot, mr. J.M. van der Most
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch

– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

HUURRECHT

Huurrecht: adviseren en procederen (Module III VSO-profiel Huurrecht)

11-11-2005 09:30 - 16:00
17-11-2005 09:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. A.R. de Jonge, mr. C.E. Schouten
Cursusprijs € 745 geen BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

LETSELSCHADE

Van WAO naar WIA

21-10-2005 13:00 - 17:30
Plaats Ede
Doelgroep PO
Niveau *** Actualiteiten
Instelling Laumen Rekenkundige
Expertise & Opleidingen,
tel. 0318-629429
Docent(en) J. Laumen, X. Waaijenberg
Cursusprijs € 225 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Van WAO naar WIA

28-10-2005 13:00 - 17:30
Plaats Ede
Doelgroep PO
Niveau *** Actualiteiten
Instelling Laumen Rekenkundige
Expertise & Opleidingen,
tel. 0318-629429
Docent(en) J. Laumen, X. Waaijenberg
Cursusprijs € 225 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Van WAO naar WIA

11-11-2005 13:00 - 17:30
Plaats Ede
Doelgroep PO
Niveau *** Actualiteiten
Instelling Laumen Rekenkundige
Expertise & Opleidingen,
tel. 0318-629429
Docent(en) J. Laumen, X. Waaijenberg
Cursusprijs € 225 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Medische rapportage bij personenschade

16-11-2005 10:00 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau *** Actualiteiten
Instelling Studiecentrum Kerckebosch,
tel. 030-6984222
Docent(en) mr. R.M.S. Doppegieter,
dr. P.H.J. Edixhoven, prof. dr. G.F. Koerselman, F. Reijnen, W. Schuwirth, P. Sieswerda, mr. A.J. Verheij, mr. C.J. van Weering, mr. J.W. Westenberg
Cursusprijs € 465 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Van WAO naar WIA

25-11-2005 13:00 - 17:30
Plaats Ede
Doelgroep PO
Niveau *** Actualiteiten
Instelling Laumen Rekenkundige
Expertise & Opleidingen,
tel. 0318-629429
Docent(en) J. Laumen, X. Waaijenberg
Cursusprijs € 225 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Wetgeving 2006 in een middag

30-11-2005 13:00 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Nederlands Rekencentrum
Letseleschade,
tel. 070-3603353
Docent(en) M.J. Neeser
Cursusprijs € 395 exclusief BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

ONDERNEMINGSRECHT

Bankgaranties – Escrow arrangementen – Letters of comfort

17-10-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. R.I.V.F. Bertrams
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Fusie en Splitsing

26-10-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889

Docent(en) mr. drs. D.F.M.M. Zaman
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Quod Iure OndernemingsRecht Onderweg

26-10-2005 16:00 - 21:30
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. S. Belhaj, mr. J.W. van de Gronden, mr. H. Luijendijk, mr. J.F.L.P.M. Vrancken Peeters
Cursusprijs € 320 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Capital Ondernemingsrecht

07-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) prof. mr. L. Timmerman
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Verrekening in en buiten faillissement

08-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. A.J.W. van Elk, mr. N.E.D. Faber
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Quod Iure OndernemingsRecht Onderweg

09-11-2005 16:00 - 21:30
Plaats Best
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. S. Belhaj, mr. J.W. van de Gronden, mr. H. Luijendijk, mr. J.F.L.P.M. Vrancken Peeters
Cursusprijs € 320 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Doorbraak van aansprakelijkheid

21-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen

Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. M.J. Jitta, prof. mr. J.B. Wezeman
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Enquêterecht

28-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. J.H.M. Willems
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Aansprakelijkheid van banken jegens beleggers

29-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. P.J. van der Korst, prof. mr. M.R. Mok
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

De vennootschap i.o.

30-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. W. van Veen
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Aansprakelijkheid van bestuurders en commissarissen

30-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) prof. mr. J.B. Huizink, mr. R. Kalsbeek
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Overname en bankgaranties

06-12-2005 16:00 - 19:30
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. E.L.A. van Emden, mr. P.J.
van Uchelen
Cursusprijs € 495 n.v.t. BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

IPR voor de commerciële en financiële praktijk

12-12-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. R.I.V.F. Bertrams
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Bedrijfsopvolging in het familiebedrijf

15-12-2005 13:30 - 18:00
Plaats Maastricht
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling PAO Universiteit Maastricht,
tel. 043-3883273
Docent(en) mr. J.J.A. Hamers, prof. mr.
C.A. Schwarz
Cursusprijs € 349 geen BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

ONROERENDGOEDRECHT

Onroerendgoedrecht

24-10-2005 15:00 - 21:30
31-10-2005 15:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) prof. mr. P.J.J. van Buuren,
mr. Y.R.R.R. de Mul, prof. mr. A.A. van
Velten
Cursusprijs € 895 exclusief BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Non-conformiteit bij woningen

31-10-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. W.L. Valk
Cursusprijs € 595 exclusief BTW

Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Burenrecht

01-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. R.J.J. van Acht, mr. J.H.M.
Swaaij
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Bouwarbitrage

21-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. W. ten Cate, mr. Y.R.R.R.
de Mul
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Grondtransacties met de overheid

07-12-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. M.W. Scheltema, mr. drs.
M. Straatman
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

OVERIGE RECHTSGEBIEDEN

Elektronisch aanbesteden en veilen

19-10-2005 09:30 - 16:45
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau *
Instelling Elsevier Congressen,
tel. 070-4415745
Docent(en) mr. A.P.C.F. Doggen, drs.
R.C. Plu, drs. I. Roks, prof. mr. drs. C.
Stuurman, prof. dr. J. Telgen, mr. G.
Verberne
Cursusprijs € 699 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Jurisprudentie Aanbestedingsrecht

20-10-2005 09:30 - 16:45
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Elsevier Congressen,
tel. 070-4415745
Docent(en) mr. C.J.G.M. Bartels LLM, mr.
G.W.A. van de Meent, mr. R. Roks, mr. G.
Verberne, prof. mr. W.G.P.E. Wedekind
Cursusprijs € 699 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

PensioenKaravaan voor Advocaten

25-10-2005 15:15 - 17:30
Plaats Tilburg
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Akkermans & Partners
Cognitief,
tel. 013-5427400
Docent(en) mr. J.T. Gommer, mr. H.M.J.
van den Hurk
Cursusprijs € 195 exclusief BTW
Opleidingspunten
2 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
02 Totaal

Partijcomplicaties in civiele procedures

25-10-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. W. Heemskerk, mr. B.
Winters
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

PensioenKaravaan voor Advocaten

01-11-2005 15:15 - 17:30
Plaats Den Haag
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Akkermans & Partners
Cognitief,
tel. 013-5427400
Docent(en) mr. J.T. Gommer, mr. H.M.J.
van den Hurk
Cursusprijs € 195 exclusief BTW
Opleidingspunten
02 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
02 Totaal

PensioenKaravaan voor Advocaten

02-11-2005 15:15 - 17:30
Plaats Zwolle
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Akkermans & Partners
Cognitief,
tel. 013-5427400
Docent(en) mr. J.T. Gommer, mr. H.M.J.
van den Hurk

Cursusprijs € 195 exclusief BTW
Opleidingspunten
02 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
02 Totaal

PensioenKaravaan voor Advocaten

08-11-2005 15:15 - 17:30
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Akkermans & Partners
Cognitief,
tel. 013-5427400
Docent(en) mr. J.T. Gommer, mr. H.M.J.
van den Hurk
Cursusprijs € 195 exclusief BTW
Opleidingspunten
02 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
02 Totaal

PensioenKaravaan voor Advocaten

09-11-2005 15:15 - 17:30
Plaats Sittard
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Akkermans & Partners
Cognitief,
tel. 013-5427400
Docent(en) mr. J.T. Gommer, mr. H.M.J.
van den Hurk
Cursusprijs € 195 exclusief BTW
Opleidingspunten
02 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
02 Totaal

PensioenKaravaan voor Advocaten

16-11-2005 15:15 - 17:30
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Akkermans & Partners
Cognitief,
tel. 013-5427400
Docent(en) mr. J.T. Gommer, mr. H.M.J.
van den Hurk
Cursusprijs € 195 exclusief BTW
Opleidingspunten
02 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
02 Totaal

PERSONEN- EN FAMILIERECHT

Actualiteiten ouderschap en echtscheiding

24-11-2005 13:00 - 17:15
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Elsevier Congressen,
tel. 070-4415745
Docent(en) mr. F.M.J.A. Lohuis, mr. R.
Luchtenveld, mr. P.A.J.T.H. van Teeffelen,
prof. mr. P. Vlaardingerbroek
Cursusprijs € 625 exclusief BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

Praktijkmiddag Omgangsrecht

13-12-2005 13:00 - 18:00
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. S. van Gestel
Cursusprijs € 320 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

De nieuwe wetgeving inzake de gemeenschap van goederen

16-12-2005 13:30 - 17:30
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling PAO Eggens Instituut UvA,
tel. 020-5253407
Docent(en) mr. M.R. Kremer, prof. mr.
B.E. Reinhart
Cursusprijs € 300 geen BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

RUIMTELIJKE- ORDERINGSRECHT EN MILIEURECHT

Ruimtelijk bestuursrecht en milieurecht

26-10-2005 09:30 - 16:00
02-11-2005 09:30 - 16:00
10-11-2005 09:30 - 16:00
17-11-2005 09:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. H.J.M. Besselink, prof. mr.
P.J.J. van Buuren, mr. A.A.J. de Gier, mr.
A.M. Grapperhaus, mr. A.G.A. Nijmeijer,
mr. J. Robbe, mr. B.J.W. Walraven
Cursusprijs € 1.490 geen BTW
Opleidingspunten
20 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
20 Totaal

Spoeidwet planschade

30-11-2005 13:00 - 17:15
Plaats Soestduinen
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Elsevier Congressen,
tel. 070-4415745
Docent(en) mr. drs. C.M.L. van der Lee,
mr. J.R. Vermeulen
Cursusprijs € 625 exclusief BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

SOCIAALZEKERHEIDRECHT

WIA in praktijk

08-11-2005 09:45 - 17:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. E. van den Bogaard, mr.
A. Wit
Cursusprijs € 440 geen BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

WIA in praktijk

08-12-2005 09:45 - 17:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. E. van den Bogaard, mr.
A. Wit
Cursusprijs € 440 geen BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

STRAF(PROCES)RECHT

Actuele thema's strafrecht

en strafprocesrecht

06-12-2005 09:30 - 16:15
Plaats Zeist
Doelgroep PO
Niveau *** Actualiteiten
Instelling De Brink, Juridische
Raadgevers,
tel. 0294-264849
Docent(en) Deskundige trainers, prof. mr.
J.W. Fokkens, prof. mr. T.M. Schalken
Cursusprijs € 495 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Straf(proces)recht

13-12-2005 13:30 - 18:00
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Anker en Anker Opleidingen,
tel. 058-2442500
Docent(en) mr. W. Anker, mr. J. Boksem
Cursusprijs € 370 inclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

VERBINTENISSEN- EN CONTRACTENRECHT

Tekortkoming- verzuim- opschortingsbevoegdheden

01-11-2005 16:00 - 21:00

Plaats Oud-Zuilen

Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. A.C. van Schaick
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Ontbinding en opzegging van contracten

08-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. S.Y.T. Meijer, mr. W.L. Valk
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Anglo-Amerikaans Contractenrecht

14-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) prof. mr. W.J. Zwolve
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Europees recht voor de contractenrechtpraktijk

15-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) prof. mr. M.H. Wissink
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Contracteren in een digitale omgeving

22-11-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. C.E. Drion, prof. mr. drs.
C. Stuurman
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Commerciële contracten

23-11-2005 09:30 - 17:00
24-11-2005 09:00 - 17:00
Plaats Rotterdam
Doelgroep VSO/PO
Niveau **
Instelling Euroforum,
tel. 040-2974974
Docent(en) mr. A.E. Driessen, mr. P.M.
Vos, mr. J.M. Voorberg, R.J.J.M. van
Ommeren, prof. mr. W.J. Slagter, mr.
M.J.G.P. Kaplan
Cursusprijs € 1.599 exclusief BTW
Opleidingspunten
11 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
11 Totaal

VERZEKERINGSRECHT

Het nieuwe verzekeringsrecht – praktisch belicht

09-12-2005 12:30 - 17:30
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau *
Instelling PAO Eggens Instituut UvA,
tel. 020-5253407
Docent(en) mr. drs. M.L. Hendrikse, mr.
ing. N.J. Margetson
Cursusprijs € 360 geen BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

VREEMDELINGENRECHT

Actualiteiten Vluchtelingenrecht

13-12-2005 09:00 - 17:00
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling VU Law Academy,
tel. 020-5986255
Docent(en) mr. drs. H. Battjes, prof. mr.
T.P. Spijkerboer, prof. mr. B.P. Vermeulen
Cursusprijs € 395 geen BTW
Opleidingspunten
06 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
06 Totaal

Rechtsbijstand aan slachtoffers van mensenhandel

15-12-2005 09:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) J. van Dijk, F. Goutbeek, mr.
A. Koopsen, H. Werson
Cursusprijs € 440 geen BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

ADR/MEDIATION

Mediation

21-10-2005 09:30 - 17:00
Plaats Leiden
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling E.M. Meijers Instituut,
tel. 071-5275200
Docent(en) H. Beekhuis, prof. mr. A.F.M. Brenninkmeijer, mr. J. Demmink, prof. mr. T.H. Drupsteen, mr. A. Eijsbouts, mr. E. van der Laan, mr. M. Pel, E. van Ginkel
Cursusprijs n.n.b.
Opleidingspunten
– Juridisch
05 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Persoonlijkheidsproblematiek en Mediation

09-12-2005 09:30 - 17:15
Plaats Hilversum
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) drs. S.E. Booij, mr. drs. R.H. Zijderhoudt
Cursusprijs € 645 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
06 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
06 Totaal

Merlijn Mediation Tegenpartij of Conflictpartner (Opleiding tot NMI-mediator)

8-daagse Winter II

12-12-2005 10:00 - 20:00
13-12-2005 09:00 - 17:00
10-01-2006 09:00 - 17:00
14-02-2006 10:00 - 20:00
15-02-2006 09:00 - 17:00
15-03-2006 09:00 - 17:00
10-04-2006 10:00 - 20:00
11-04-2006 09:00 - 17:00
Plaats Ede/Nuland
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Merlijn Groep,
tel. 073-5323582
Docent(en) mr. M.C. Bijleveld-van der Slikke, mr. drs. H.J. Bonenkamp, N. Hartmanns, mr. M.C.P. Houben, mr. K. Iest, mr. E. Krens, mr. E. Lietaert
Peerbolte, A. van der Ploeg, mr. M.L.F.J. Schyns, mr. K.E.M. van der Stappen, drs. J.W.M. van der Waerden
Cursusprijs € 3.610 exclusief BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
51 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
54 Totaal

GESPREKSTECHNIKEN

Tweedaagse training gesprekstechnieken voor de advocatuur & het notariaat

In overleg 09:00 - 18:30
In overleg 09:00 - 18:30
Plaats Amsterdam
Doelgroep VSO/PO

Niveau *
Instelling THE-ACT Trainingen,
tel. 020-6811378
Docent(en) mr. R.A. Korver, B. Samson, J. Smits, A.P. Hendriks
Cursusprijs € 1.832 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
14 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
14 Totaal

OVERIGE VAARDIGHEDEN

Aan de slag met Rechtspraak en Wetten.nl

15-12-2005 16:00 - 20:30
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau *
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. P. Federer, mr. A. van der Pal
Cursusprijs € 320 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
– Beroepsvaardigheden
04 Management/Organisatie
04 Totaal

PRESENTEREN

Tweedaagse training mediatechnieken voor de advocatuur & het notariaat

In overleg 09:00 - 18:30
In overleg 09:00 - 18:30
Plaats Amsterdam
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling THE-ACT Trainingen,
tel. 020-6811378
Docent(en) mr. R.A. Korver, B. Samson, J. Smits, A.P. Hendriks
Cursusprijs € 2.047 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
14 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
14 Totaal

Overige management/organisatie

16-11-2005 09:00 - 17:00
Plaats Nyenrode in Breukelen
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Reed Business Information,
tel. 070-4415167
Docent(en) drs. C.H.L. Huijskens, R. van der Jagt
Cursusprijs € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
– Beroepsvaardigheden
05 Management/Organisatie
05 Totaal

Financieel Management

17-11-2005 09:00 - 17:00
Plaats Montfort
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Reed Business Information,
tel. 070-4415167
Docent(en) drs. C. de Jong, C. Klumper

RA
Cursusprijs € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
– Beroepsvaardigheden
05 Management/Organisatie
05 Totaal

Coaching en aansturen

22-11-2005 09:00 - 17:00
Plaats Baarn
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Reed Business Information,
tel. 070-4415167
Docent(en) mr. M. van de Griendt, drs. D. Molhuizen
Cursusprijs € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
– Beroepsvaardigheden
05 Management/Organisatie
05 Totaal

Modern leiderschap

24-11-2005 09:00 - 17:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Reed Business Information,
tel. 070-4415167
Docent(en) mr. C.H. Dullaert, mr. M. van de Griendt, dr. J.P.M. Schrijvers
Cursusprijs € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
– Beroepsvaardigheden
05 Management/Organisatie
05 Totaal

Winnend onderhandelen

29-11-2005 09:00 - 17:00
Plaats Montfort
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Reed Business Information,
tel. 070-4415167
Docent(en) M. de Blecourt, mr. drs. S.J.H. Gijrath, T.H. van der Heijden
Cursusprijs € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
– Beroepsvaardigheden
05 Management/Organisatie
05 Totaal

Persoonlijke effectiviteit

01-12-2005 09:00 - 17:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Reed Business Information,
tel. 070-4415167
Docent(en) mr. M. van de Griendt, drs. B. Tiggelaar
Cursusprijs € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
– Beroepsvaardigheden
05 Management/Organisatie
05 Totaal

Professioneel adviseren

07-12-2005 09:00 - 17:00
Plaats Baarn
Doelgroep PO

Niveau * Actualiteiten
Instelling Reed Business Information,
tel. 070-4415167
Docent(en) mr. C.H. Dullaert, H. Meijer, mr. J.F. Ouweland, mr. dr. G. Tanja
Cursusprijs € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
– Beroepsvaardigheden
05 Management/Organisatie
05 Totaal

New Business

08-12-2005 09:00 - 17:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Reed Business Information,
tel. 070-4415167
Docent(en) mr. C.H. Dullaert, dr. F. Kwakman, mr. dr. G. Tanja
Cursusprijs € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
– Beroepsvaardigheden
05 Management/Organisatie
05 Totaal

Projectmanagement

15-12-2005 09:00 - 17:00
Plaats Baarn
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Reed Business Information,
tel. 070-4415167
Docent(en) drs. J.L.M. van Osch, mr. dr. G. Tanja
Cursusprijs € 795 exclusief BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
– Beroepsvaardigheden
05 Management/Organisatie
05 Totaal

Personalia

BEËDIGD ALS ADVOCaat EN PROCUREUR

Birk, mr. M. de, Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail thehaque@debrauw.com

Bij de Vaate, mw. mr. I.G.C., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285440, fax 070-3281175, e-mail inge.bijdevaate@debrauw.com

Dik, mw. mr. t.K., Zwartelaan 30 (2271 BR) postbus 716 (2270 AS) Voorburg, tel. 070-3871416, fax 070-3860258, e-mail adv@streefkerk.nl

Conijnenberg, mw. mr. S.M., Stadhuisplein 1 (4205 AZ) postbus 108 (4200 AC) Gorinchem, tel. 0183-659340, fax 0183-630540, e-mail s.conijnenberg@gorinchem.nl

Corbeij, mw. mr. S., Westersingel 96 (3015 LC) postbus 1522 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2092777, fax 010-2092778, e-mail info@lvh-advocaten.nl

Drueten, mr. B.J. van, St. Annastraat 299 (6525 GT) Nijmegen, tel. 024-3562500, fax 024-3542328

Drunen, mr. B.L.A. van, Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail berry.vandrunen@debrauw.com

Fait, mw. mr. A.S.M., Jan Valsterweg 100 (3315 LG) postbus 1034 (3300 BA) Dordrecht, tel. 078-6134533, fax 078-6140150, e-mail info@vissersilfhout.nl

Germis, mr. M.J., Oranjesingel 53-55 (6511 HP) postbus 1106 (6501 BC) Nijmegen, tel. 024-3810990, fax 024-3232266, e-mail info@brunet.nl

Gerris, mw. mr. M.T., Eindhoveneweg 128 (5582 HW) postbus 193 (5580 AD) Waalre, tel. 040-2215015, fax 040-2212135, e-mail info@boomen.nl

Geursen, mr. W.W., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285565, fax 070-3280049, e-mail wessel.geursen@debrauw.com

Groenevelt, mr. D.F., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail thehaque@debrauw.com

Haan, mr. B. de, St. Canisiusingel 19-f (6511 TE) postbus 1126 (6501 BC) Nijmegen, tel. 024-3810810, fax 024-3810820, e-mail info@hogeveandenbroek.nl

Hartman, mw. mr. A., Grote Markt 20-21 (4201 EB) postbus 3020 (4200 EA) Gorinchem, tel. 0183-631800, fax 0183-660548, e-mail algemeen@stultiusdunsbergen.nl

Heede, mw. mr. K., Jonckerweg 2 (2201 DZ) postbus 65 (2200 AB) Noordwijk ZH, tel. 071-4029311, fax 071-4030779, e-mail k.heede@deruijterdwildt.nl

Horst, mw. mr. E.C.C. van der, Engelandlaan 328 (2711 DZ) postbus 7353 (2701 AJ) Zoetermeer, tel. 079-3510234, fax 079-3516774, e-mail evanderhorst@bendersadvocaten.nl

Houppermans, mw. mr. V.A.M.J.J., Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000, fax 010-2172701, e-mail info@houthoff.com

Huisman, mw. mr. O., Laan van Meerdervoort 100 (2517 AS) Den Haag, tel. 070-3548663, fax 070-3584750, e-mail info@meijer-advocaten.nl

Jimmink, mw. mr. M., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail marjolijn.jimmink@debrauw.com

Ketelaars, mr. M.J., Tiendweg 14-a (2671 SB) postbus 399 (2670 AK) Naaldwijk, tel. 0174-629333, fax 0174-628914, e-mail ketelaars@ebhadvocaten.nl

Kleinhout, mr. A.A., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285618, fax 070-3280489, e-mail arjan.kleinhout@debrauw.com

Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

Knoors, mw. mr. M.P., Parkstraat 107 (23514 JH) postbus 30457 (2500 GL) Den Haag, tel. 070-3760606, fax 070-3651856, e-mail info-adv@barentskrans.nl

Kools, mw. mr. P.J.M., Vincent van Goghstraat 43-a (4812 AP) postbus 7070 (4800 GB) Breda, tel. 076-5335435, fax 076-5147365, e-mail info@gdk-advocaten.nl

Korver, mw. mr. C., Koninginnegracht 27 (2514 AB) Den Haag, tel. 070-3560422, fax 070-3638191, e-mail korver@solonlegal.nl

Krekel, mr. S.C., Hoge Rijndijk 306 (2314 AM) postbus 11051 (2301 EB) Leiden, tel. 071-5815300, fax 071-5815381, e-mail s.krekel@declercq.com

Kroon, mw. mr. J.T. van der, Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail thehaque@debrauw.com

Lems, mr. P.P.H., Aegonplein 50 (2591 TV) postbus 6 (2501 AC) Den Haag, tel. 070-3447696, fax 070-3447110, e-mail plemis@aegon.nl

Leijser, mw. mr. E.M.A., Enschootsestraat 126 (5014 DJ) postbus 10360 (5000 JJ) Tilburg, tel. 013-5351753, fax 013-5366200, e-mail pwr@pwr-advocaten.nl

Martijnse, mr. K.A., Lagedijk 146 (1544 BL) Zaandijk, postbus 9 (1540 AA) Koog a/d Zaan, tel. 075-6283052, fax 075-6215581, e-mail advocaten@doorwijk.nl

Meershoek, mw. mr. F.J.M., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail thehaque@debrauw.com

Melzer, mw. mr. E., Parkstraat 31 (2514 JD) postbus 30311 (2500 GH) Den Haag, tel. 070-3538880, fax 070-3538892, e-mail evelien.mezger@twobirds.com

Meulen, mr. M. van der, Keesomstraat 9 (6717 AHO) postbus 442 (6710 BK) Ede, tel. 0318-687878, fax 0318-687868, e-mail ede@vanveen.com

Möller, mr. J.M., Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246224, fax 010-4125839

Mosmans, mw. mr. M.A., Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-5153000, fax 070-5153100, e-mail info@prdf.nl

Nijman, mr. R.W.S., Frederik Hendriklaan 85-a (2582 BV) postbus 17462 (2502 CL) Den Haag, tel. 070-7890090, fax 070-7890091, e-mail nijman@vanderzwan.nl

Oparyk, mw. mr. M., Oranjeplein 2 (4141 AR) Leerdam, tel. 0345-616767, fax 0345-633665, e-mail m.oparyk@mvz.nl

Ouden, mr. A.A.W. den, Kloosterstraat 17-19 (5051 RB) postbus 14 (5050 AA) Goirle, tel. 013-5302378, fax 013-5302379, e-mail info@ojw-advocaten.nl

Parra, mr. R.L. de la, Adelheidstraat 84 (2595 EE) Den Haag, tel. 070-3469226, fax 070-3614633

Parijs, mr. S., Jansbuitensingel 30 (6811 AE) postbus 560 (6800 AN) Arnhem, tel. 026-3538211, fax 026-4430943, e-mail arnhem@cms-dsb.com

Peek, mw. mr. A.E.T.M., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325

Ploeg, mr. W., Belle van Zuylenlaan 7 (4105 JX) postbus 4 (4100 AA) Culemborg, tel. 0345-569009, fax 0345-544606, e-mail w.ploeg@sturkenboom-advocaten.nl

Rovers, mr. J.M., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail jeanmarc.rovers@debrauw.com

Salhi, mw. mr. S., Hoefkade 430 (2526 CK) postbus 25780 (2502 HT) Den Haag, tel. 070-3899510, fax 070-3841195, e-mail samschuck@balienet.nl

Schalkwijk, mw. mr. S.E., Parkstraat 31 (2514 JD) Den Haag, tel. 070-3538800, fax 070-3538811, e-mail sascha.schalkwijk@twobirds.com

Scherpenhuysen, mr. W. S.C., Emdenmeene 28 (3844 EC) postbus 427 (3840 AK) Harderwijk, tel. 0341-420843, fax 0341-425243, e-mail r.a.scherpenhuysen@12move.nl

Schreuder, mw. mr. N.P., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail thehaque@debrauw.com

Siegenthaler, mw. mr. M., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail thehaque@debrauw.com

Simons, mr. M.Th.Ph., Burg. van Karnebeeklaan 19 (2585 BA) postbus 85850 (2508 CN) Den Haag, tel. 070-3547054, fax 070-3501024, e-mail simons@dvdw.nl

Sitter, mw. mr. C.L.A. de, 't Hoenstraat 5 (2596 HX) Den Haag, tel. 070-3467472, fax 070-3924378, e-mail denhaag@svsadvocates.com

Steege, mr. R.W.K., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail thehaque@debrauw.com

Suurenbroek, mr. O.L., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-5771057, fax 070-5771530, e-mail okke.suurenbroek@debrauw.com

Timmermans, mr. W.W.H., Sicksesplein 1 (6821 HV) postbus 3155 (6802 DD) Arnhem, tel. 026-3777111, fax 026-3777222, e-mail w.timmermans@hekkelman.nl

Verbruggen, mr. A., Jan van Nassaustraart 113 (2596 BS) postbus 93102 (2509 AC) Den Haag, tel. 070-4166616, fax 070-3226940, e-mail info@wlaws.com

Walree-Brascamp, mw. mr. L.A. van, Westeinde 58-d (2275 AG) postbus 50 (2270 AB) Voorburg, tel. 070-3870008, fax 070-3874382, e-mail advobohoh@advobohoh.nl

Weger, mr. F.M. de, Delflandlaan 1 (1062 EA) postbus 1031 (1000 BA) Amsterdam, tel. 020-2060785, fax 020-2060750, e-mail fdweger@devos.nl

Weijer, mw. mr. F.W., Admiraliteitskade 50 (3063 ED) postbus 4302 (3006 AH) Rotterdam, tel. 010-2725584, fax 010-2725594, e-mail fweijer@akd.nl

Wittenberg, mr. G.W., Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail thehaque@debrauw.com

Wittich, mr. A.O.C., Houtsingel 77 (2719 EA) postbus 7191 (2701 AD) Zoetermeer, tel. 079-3420250, fax 079-3410519, e-mail info@hslaw.nl

Het Bureau van de Orde

ONDERWERP	TELEFOONNUMMER	E-MAILADRES
Advocatenpaspoort	070 – 335 35 35	info@advocatenorde.nl
N.a.w.-gegevens advocatuur	070 – 335 35 29	adres@advocatenorde.nl
Centrale Controle Verordeningen	070 – 335 35 26	ccv@advocatenorde.nl
Landelijke financiële bijdrage	070 – 335 35 23	finorg@advocatenorde.nl
Communicatie (brochures, Vademecum)	070 – 335 35 52	pr@advocatenorde.nl
Audit (auditbureau, aanvragen)	070 – 335 35 71/82	audit@advocatenorde.nl
Opleiding		
• Beroepsopleiding (BO)	070 – 335 35 55	opl@advocatenorde.nl
(vragen van stagiaires inzake BO)	(09.00-12.00 uur)	
• Voortgezette Stagiaire Opleiding (VSO)	070 – 335 35 58/78	vso-po@advocatenorde.nl
(vragen van stagiaires inzake VSO en erkende opleidingsinstellingen)		
• Permanente Opleiding (PO)	070 – 335 35 58/78	vso-po@advocatenorde.nl
(vragen van erkende opleidingsinstellingen)		
• Permanente Opleiding (PO)	070 – 335 35 41/89	jz@advocatenorde.nl
(vragen van advocaten inzake PO-punten, inclusief ontheffing PO)		
• Vrijstellingen BO en VSO	070 – 335 35 41/89	jz@advocatenorde.nl
BalieNet-certificaten	070 – 335 35 71/86	certificaat@advocatenorde.nl
Overige (praktijk)vragen van advocaten	070 – 335 35 71/86	helpdesk@advocatenorde.nl

	Neuhuyskade 94, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag Telefoonnummer algemeen +31 (0)70 – 335 35 35 Faxnummer algemeen +31 (0)70 – 335 35 31
---	--

Zijlmans, mr. J.J., Markt 44 (4841 AC) postbus 182 (4840 AD) Prinseneek, tel. 076-5484600, fax 076-5484609, e-mail zijlmans@rijppaert-peeters.nl

PRAKTIJK NEERGELEGD

Dielen, mw. mr. D.C. Rotterdam 01-08-2005
Erms, mr. B.W. Rotterdam 01-09-2005
Gransier, mr. mr. E.J.P. Rotterdam 02-08-2005
Haak, mr. F.T. Amsterdam 01-08-2005
Hoytink, mr. S.W.A. Rotterdam 27-05-2005
Mander, mr. L.E. Amsterdam 08-07-2005
Meijer, mw. mr. S.M.M. Schiedam 01-09-2005
Planting, mr. O.M. Medemblik 31-07-2005
Quist, mw. mr. E. Almere 01-07-2005
Schouten, H.G.C. Haarlem 31-07-2005
Timmerman, mw. mr. D. Rotterdam 02-08-2005
Wiersema, mw. mr. E. Amsterdam 01-04-2005
Wijte, mw. mr. B.Th.L.M. Utrecht 06-05-2005

KANTOORVERPLAATSING

Baarsma, mw. mr. C.A. (Amsterdam): Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285467, fax 070-3285325, e-mail claire.baarsma@debrauw.com
Boerema, mw. mr. D. (Leeuwarden): van Harensdijk 48 (8442 CD) postbus 225 (8440 AE) Heerenveen, tel. 0513-433433, fax 0513-433421, e-mail info@dommerholt.nl
Boogaart, mr. A.M. (Groningen): Prins Hendrikstraat 8 (8911 BK) postbus 222 (8901 BA) Leeuwarden, tel. 058-2122444, fax 058-2133666, e-mail a.m.boogaart@boonrade.nl
Boom, mr. J.C.M. van den: Meerhoek 401 (5403 AD) Uden, tel. 0413-247249, fax 0413-249830, e-mail info@vandenboom-adv.nl
Borger, mr. R.H.J.G.: Brusselsestraat 51 (6211 PB) postbus 292 (6200 AG) Maastricht, tel. 043-3259679, fax 043-3250431, e-mail borger@lelivedadvocaten.nl
Braam, mw. mr. S.P.: De Lairessestraat 137-143 (1075 HJ) postbus 75547 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-3053339, fax 020-3053330, e-mail s.braam@bd-advocaten.nl
Claassen, mw. mr. A.J.L.: Stratumseind 19 (5611 NA) postbus 480 (5600 AL) Eindhoven, tel. 040-2120400, fax 040-2121487, e-mail a.claassen@vastgoed-advocatuur.nl
Dekkers, mw. mr. C.J.W.F. (Oisterwijk): Claudius Prinselaan 130 (4818 CP) postbus 4620 (4803 EP) Breda, tel. 076-5223677, fax 076-5149403, e-mail cdekke@houbenadvocaten.nl

Desloover, mr. B.F.: Schiedamsedijk 46 (3011 ED) postbus 19050 (3001 BB) Rotterdam, tel. 010-2140000, fax 010-2140303, e-mail desloover@wp-lawyers.nl
Dommelen, mr. J.W.A. van (Utrecht): Nieuweweg 40 (3905 LN) postbus 1400 (3900 BK) Veenendaal, tel. 0318-531780, fax 0318-531790, e-mail vandommelen@bvd-advocaten.nl
Eekeren, mr. J.C.W. van (Nijmegen): Statenlaan 3 (5223 LA) postbus 44 (5201 AA) Den Bosch, tel. 073-6278080, fax 073-6278090
Ferwerda, mw. mr. M.: Croesinckplein 24-26 (2722 EA) Zoetermeer, tel. 079-7502375, fax 079-7502376
Gelling, mw. mr. N.P. (Utrecht): Nieuweweg 40 (3905 LN) postbus 1400 (3900 BK) Veenendaal, tel. 0318-531780, fax 0318-531790, e-mail gelling@bvd-advocaten.nl
Gerritsen, mr. P.J.M. (Amsterdam): Mariahoek 4 (3511 LD) postbus 19282 (3501 DG) Utrecht, tel. 030-2313494, fax 030-2313322
Hamer, mr. J.C.P. van den: Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517555, fax 020-6267949, e-mail jeroen.vandenhamer@bakernet.com
Houweninck Graftdijk, mw. mr. E. van: Beursplein 37 (3011 AA) postbus 30117 (3001 DC) Rotterdam, tel. 010-2051166, fax 010-4124011, e-mail info@vhenb.nl
Hermes, mw. mr. L.N. (Hoorn): Robijnstraat 56 (1812 RB) postbus 9013 (1800 GA) Alkmaar, tel. 072-5114032, fax 072-5115337, e-mail hermes@castelijns-kaandorp.nl
Ingelse, mr. dr. C.: Hertogsingel 10 (6214 AD) postbus 917 (6200 AD) Maastricht, tel. 043-3257778, fax 043-3216765, e-mail ingelse@skiad.nl
Janssen, mr. M.A.J.G. (Eindhoven): Statenlaan 55 (5223 LA) postbus 1714 (5200 BT) Den Bosch, tel. 073-6927777, fax 073-6927789, e-mail m.janssen@banning.nl
Jas, mw. mr. A.L. (Leiden): Adelheidstraat 84 (2595 EE) Den Haag, tel. 070-3469226, fax 070-3614633
Kaiser-van Steijn, mw. mr. A.J. (Houten): Rijswijkse Landingslaan 109 (2497 BE) Den Haag, tel. 070-4153016, fax 070-4153017
Keupink, mr. J. (Almelo): Marskant 10-1 (7551 BV) postbus 619 (7550 AP) Hengelo OV, tel. 074-2593867, fax 074-2593868, e-mail info@blankestijnenoortman.nl
Kingma, mr. E.W. (Leeuwarden): van Harensdijk 48 (8442 CD) postbus 225 (8440 AE) Heerenveen, tel. 0513-433433, fax 0513-433421, e-mail info@dommerholt.nl
Klaassen, mr. A. (Utrecht): Nieuweweg 40 (3905 LN) postbus 1400 (3900 BK) Veenendaal, tel. 0318-531780, fax 0318-531790, e-mail klaassen@bvd-advocaten.nl

Koedoot, mw. mr. M. (Den Haag): Avenue Louise 480 B.9 IT Tower (1050) Brussel/België, tel. 0032-22903900, fax 0032-22903939, e-mail mirjam.koedoot@hvdb.com
Kortz, mr. L.J.H.: Achter Sint Pieter 4 (3512 HS) Utrecht, tel. 030-2332424, fax 030-2367171
Kroon, mr. W.J. van der (Gorinchem): Postmastraat 40 (4105 DW) postbus 497 (4100 ALO Culemborg, tel. 0345-533481, fax 0345-533418, e-mail info@israelsvankessel.nl
Kruitj, mr. S.A. (Rotterdam): Winthontlaan 2 (3526 KV) postbus 4085 (3502 HB) Utrecht, tel. 030-2850300, fax 030-28950301
Landerloo, mw. mr. F.A.G.M. (Maastricht): Engelenkampstraat 76 (6131 JJ) postbus 670 (6130 AR) Sittard, tel. 046-4510606, fax 046-4529240, e-mail landerloo@corten-advocaten.nl
Muijsen, mr. J.S.: Nieuwegracht 24-a (3512 LR) Utrecht, tel. 030-2302050, e-mail advocaten@muijsen.nl
Osnabrugge, mr. E.J. (Eindhoven): Eindhovenseweg 128 (5582 HW) postbus 193 (5580 AD) Waalre, tel. 040-2215015, fax 040-2212135, e-mail cosnabrugge@boomen.nl
Poorthuis, mr. O.B.J. (Eindhoven): Statenlaan 3 (5223 LA) postbus 44 (5201 AA) Den Bosch, tel. 073-6278080, fax 073-6278090, e-mail denbosch@vanierselluchtman.nl
Rikken, mw. mr. M.: Fred. Roeskestraat 123 (1076 EE) postbus 75220 (1070 AE) Amsterdam, tel. 020-3058752, fax 020-3058751, e-mail info@jacobslegal.nl
Sandberg-Vaillant, mw. mr. O.C.A. (Rotterdam): Zaadmarkt 84-a (7201 KM) postbus 8 (7200 AA) Zutphen, tel. 0575-545455, fax 0575-543566, e-mail info@voorinkadvocaten.nl
Slingenbergh-Beishuizen, mw. mr. P.R. (Rotterdam): Javastraat 1-1 (2585 AA) Den Haag, tel. 070-3563333, fax 070-3630937, e-mail slingenbergh@verhoeffadvocaten.nl
Smeets, mw. mr. C.L.M.: Westersingel 84 (3015 LC) postbus 1629 (3000 BP) Rotterdam, tel. 010-2666666, fax 010-2666655, e-mail carla.smeets@smeetsgijbels.com
Spiegel, mw. mr. J. (Amsterdam): Boompjes 40 (3011 XB) postbus 445 (3000 AK) Rotterdam, tel. 010-7104600, fax 010-7104666, e-mail mail@dlapiper.com
Steijven, mr. M.J.P.N. (Waalre): Stratumseind 54 (5611 NE) postbus 213 (5600 AE) Eindhoven, tel. 040-2131714, fax 040-2131715, e-mail m.steijven@chello.nl
Stuijvenberg, mr. A. van (Wageningen): Nieuweweg 40 (3905 LN) postbus 1400 (3900 BK) Veenendaal, tel. 0318-531780, fax 0318-531790, e-mail vanstuijvenberg@bvd-advocaten.nl

Veldhoen, mw. mr. G.V.M.: Joh. Vermeerplein 5 (1071 DV) Amsterdam, tel. 020-6714049, fax 020-6628858, e-mail info@vvdadvocaten.nl
Verheij, mw. J.F.M.: Reyer Ansostraat 4-6 (1054 KV) Amsterdam, tel. 020-5302510, fax 020-5302515, e-mail fverheij@vvhadvocaten.nl
Vermaase, mw. mr. C.J. (Amsterdam): Gedempte Oude Gracht 35 (2011 GL) postbus 65 (2000 AB) Haarlem, tel. 023-5515188, fax 023-5515528, e-mail info@wolfadvocaten.nl
Widit, mw. mr. L. de: Marktstraat 80-82 (7607 HD) Almelo, tel. 0546-851150, fax 0546-458220, e-mail advocaten.kantoor.de.widit@hetnet.nl
Zanten, mr. T.T. van (Arnhem): Strawinskylaan 1999 (1077 XV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-7171000, fax 020-7171111, e-mail info@nautadutilh.com

NIEUW KANTOOR/ASSOCIATIE

Verheij van Haaren Advocaten (mrs. J.F.M. Verheij en E.M.J. van Haaren) Reyer Ansostraat 4-6 (1054 KV) Amsterdam, tel. 020-5302510, fax 020-5302515

MEDEVESTIGING

Bouwman Van Dommelen (mrs. J.W.A. van Dommelen, A. Klaassen, N.P. Geeling en A. van Stuijvenberg) Nieuweweg 40 (3905 LN) postbus 1400 (3900 BK) Veenendaal, tel. 0318-531780, fax 0318-531790, e-mail veenendaal@bvd-advocaten.nl

NAAMSWIJZIGING

Mulders-Peters Advocaten te Geleen thans: **Peters-Tonnaer Advocaten-Belastingkundigen**

BEZOEKADRES/POSTBUS/TEL./FAX/E-MAIL

Advocatenkantoor De Bruyn te Lochem: Zwiepseweg 1 (7244 AJ) Barchem
Advocatenkantoor Heer te Maastricht: Raadhuisstraat 3 (6226 GM) Maastricht
Suringa, mr. P. te Culemborg: Troelstrastraat 5 (4102 ES) Culemborg, tel. 0345-785125, fax 0345-533885, e-mail psu@planet.nl

- Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het Advocatenblad zijn gepubliceerd zijn ook te vinden op www.advocatenorde.nl en BalieNet
- Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit mr. H.J.A. Knijff, mr. J.D. Loorbach, mr. I.E.M. Sutorius mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

INFORMEREN NAAR UITSpraak

Hof van Discipline, 17 september 2004, nr. 3981, 9968

(mrs. Peeperkorn, Meeter, Schokkenbroek, Hooykaas en Dijkstra)

Raad van Discipline 's-Gravenhage, 1 december 2003

(mrs. Verhoeven, Hiebendaal, Maat, Nijhuis en Wiersma)

Het informeren door advocaten naar de uitspraak bij de griffie van het gerecht is niet in strijd met Gedragsregel 15.

- *Advocatenwet artikel 46 (2.1 Wat in het algemeen niet betaamt; 5.4 Welwillendheid in het algemeen)*
- *Gedragsregels 1, 15 en 17*

Feiten

Mr. Y, klager treedt op als advocaat van A, hierna: de werkgever, in een arbeidsgeschil met B, hierna: de werknemer, wiens belangen door mr. X worden behartigd. Mr. Y heeft namens de werkgever op 2 september 2002 een ontbindingsprocedure geëntameerd. De mondelinge behandeling vond plaats op 29 oktober 2002, waarna getuigenverhoren zijn gehouden op 18 november 2002. Aan het slot van de getuigenverhoren heeft de Kantonrechter medegedeeld binnen twee weken een beschikking te geven. In het proces-verbaal van het getuigenverhoor is daaromtrent vermeld:

‘De Kantonrechter deelt mede dat de beschikking binnen twee weken zal worden gegeven’.

Na het afsluiten van de getuigenverhoren zijn tussen mr. X en mr. Y schikkingsonderhandelingen op gang gekomen. Mr. Y en mr. X hebben daartoe over en weer voorstellen gedaan. Mr. X heeft onder meer op 2 december 2002 in de ochtend bij de griffie van het Kantongerecht geïnformeerd naar de uitspraak. Hem werd medegedeeld dat die uitspraak er nog niet was. In een later op die ochtend gevoerd telefoongesprek met mr. Y heeft mr. X hiervan mededeling aan mr. Y gedaan. Op 2 december 2002 omstreeks 16.00 uur heeft mr. Y per telefoon aan mr. X een laatste bod namens de werkgever overgebracht, waarbij – voorzover te dezen relevant – een vergoeding werd aangeboden van € 125.000 all in. Tijdens dit telefoongesprek vernam mr. X van zijn secretaresse dat de Kantonrechter een beschikking had gegeven. Mr. X heeft vervolgens bij de griffie van het Kantongerecht geïnformeerd naar de uitspraak en vernam dat de Kantonrechter ontbinding had uitgesproken met toekenning van een vergoeding van € 38.000. Per fax van 2 december 2002, verzonden om 16.24 uur, heeft mr. X namens de werknemer het laatste bod van mr. Y geaccepteerd. Kort hierna heeft mr. Y de acceptatie per fax aan mr. X bevestigd en tevens heeft hij de Kantonrechter per fax over de bereikte overeenstemming geïnformeerd. Laatstvermelde fax is door een technische oorzaak in de ochtend van 3 december 2002 verzonden. Op 3 december 2002 is de beschikking van de Kantonrechter per post door mr. Y en mr. X ontvangen.

Klacht

De klacht houdt de volgende verwijten in:

- 1 mr. X heeft met voorkennis het laatste schikkingsaanbod geaccepteerd, waardoor evident sprake is van het overtreden van Gedragsregels 1 en 17;
- 2 mr. X heeft gehandeld in strijd met Gedragsregel 15 door eenzijdig de griffie te benaderen om in strijd met de geldende procedures en in strijd met de toezegging van de Kantonrechter, te weten dat de uitspraak op dinsdag 3 december 2002 aan partijen ter beschikking zou zijn, eerder de inhoud van de beschikking te vernemen.

Beoordeling van de klacht

De raad stelt voorop dat Gedragsregel 15 ziet op de situatie waarin de advocaat zich tot de rechter wendt aan wiens oordeel de zaak onderworpen is. Doel en strekking van deze bepaling zijn dat het oordeel van de rechter niet door één partij eenzijdig beïnvloed kan worden zonder dat de andere partij daarbij betrokken is. In het bijzonder geldt dit nadat de rechter heeft bepaald uitspraak te doen. Deze regel heeft dan ook niet betrekking op de situatie waarin een advocaat zich met de griffie van het gerecht in verbinding stelt om enkel te informeren naar de uitspraak. In de onderhavige zaak stond het mr. X derhalve vrij om (herhaaldelijk) bij de griffie te informeren naar de uitspraak, zulks temeer omdat blijkt het proces-verbaal van het getuigenverhoor de rechter heeft medegedeeld zijn beschikking binnen twee weken te zullen geven. Er was derhalve geen bepaalde dag waarop uitspraak zou worden gedaan.

Als door mr. Y erkend staat vast dat mr. X in het eerste telefoongesprek dat op 2 december 2002 werd gevoerd aan mr. Y heeft medegedeeld dat hij geïnformeerd had naar de uitspraak en dat die er op dat moment nog niet was. Mr. Y was derhalve op de hoogte van het feit dat mr. X met de griffie in contact stond over de uitspraak. Verder is gebleken dat mr. X, alvorens hij het laatste bod van mr. Y beantwoordde, in telefonisch contact met de griffie de uitspraak heeft vernomen. Op het moment dat mr. X op de hoogte was van de inhoud van de uitspraak, was het laatste bod van mr. Y nog geldig en kon mr. X dat namens zijn cliënt aanvaarden. De raad merkt op dat, hoewel mr. Y wist dat mr. X over de uitspraak met de griffie gebeld had, mr. Y in het laatste bod blijkbaar geen voorbehoud heeft gemaakt, zoals mr. X dat in zijn voorstellen aan mr. Y wel had gedaan. Gelet op voormelde omstandigheden valt niet in te zien dat het mr. X op grond van de voor hem geldende Gedragsregels niet vrij stond om het laatste schikkingsaanbod namens zijn cliënt te aanvaarden. Het verwijt dat mr. X met voorkennis het schikkingsaanbod heeft geaccepteerd is derhalve ongegrond.

Volgt

Verklaart de klacht in alle onderdelen ongegrond.

Hof van Discipline

Bekrachtigt de beslissing van de raad.